

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Jana Zahradníková

Situace polské menšiny v Československu a v České republice v kontextu česko-polských
vztahů

Olomouc 2014

vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 20. dubna 2014

.....

Jana Zahradníková

Ráda bych poděkovala Mgr. Davidu Hamplovi, Ph.D., za vstřícný a laskavý přístup, cenné rady a připomínky při odborném vedení mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům a přátelům za jejich podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 Problematika menšin – teoretický úvod	7
1.1 Národ	7
1.2 Národní stát.....	8
1.3 Nacionalismus.....	9
1.4 Národnostní menšina	10
1.5 Etnikum.....	14
1.6 Etnicita	15
1.7 Etnický konflikt	16
1.8 Multikulturalismus.....	18
1.9 Bilingvismus	19
2 Česko-polské vztahy v historickém kontextu.....	21
2.1 Počátek česko-polských vztahů	21
2.2 Česko-polské vztahy v 13. - 19. století.....	23
2.3 Období let 1918 - 1938	26
2.4 Období druhé světové války	29
2.5 Československo-polské vztahy v letech 1945 - 1989	31
2.6 Česko-polské vztahy po roce 1989	35
3 Problém Těšínska	38
3.1 Charakteristika území	38
3.2 Těšínsko po první světové válce	40
3.3 Těšínsko v letech 1938-1945	44
4 Polská menšina v Československu a v České republice.....	48
4.1 Demografická charakteristika	48
4.2 Školství	49
4.3 Náboženský život.....	54
4.3.1 Katolická církev.....	57
4.3.2 Evangelická církev	57
4.4 Organizace a spolky.....	58
4.5 Polský kulturně-osvětový svaz v České republice.....	62
4.6 Kongres Poláků v České republice	63
4.7 Polská média a divadlo	64

4.8	Politická reprezentace polské národnostní menšiny	65
5	Současný vývoj.....	68
5.1	Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński.....	68
5.2	Sčítání lidu, domů a bytů 2011	70
5.3	Dvojjazyčné nápisy	71
5.4	Shrnutí.....	73
6	Pedagogická aplikace	75
6.1	Zařazení v RVP.....	75
6.2	Pracovní list „Národ a národnostní menšiny“	76
6.3	Pracovní list „Polská národnostní menšina na Těšínsku“	77
	ZÁVĚR.....	78
	Seznam zkratk.....	79
	Literatura	80
	Elektronické zdroje.....	86
	Seznam příloh	89
	Anotace	

ÚVOD

Cílem této diplomové práce je analyzovat situaci polské menšiny v Československu a v České republice v kontextu česko-polských vztahů. Součástí práce bude charakteristika občanského a kulturního života polské menšiny, která je soustředěna především v oblasti Těšínského Slezska. Pozornost bude věnována historickým souvislostem, které nejvíce ovlivňovaly vztahy České republiky a Polska již od nejstarších dob, především však od začátku utváření nástupnických států, až do současnosti.

Práce bude členěna do šesti kapitol. První kapitola bude zaměřena na teoretické vymezení základních pojmů spojených s problematikou národnostních menšin. Dále bude zahrnovat definování pojmů národ, nacionalismus, etnická skupina a etnicita. Objasníme také pojmy etnický konflikt a multikulturalismus. Druhá kapitola se bude zabývat česko-polskými vztahy v průběhu dějin. Zdůrazněny budou především události od první světové války až po současnost, kde lze pozorovat snahy o zlepšení vzájemných poměrů. Pro komplexní pohled na česko-polské vztahy bude zde taktéž zmíněno historické období od vzniku obou slovanských národů. Třetí kapitola se bude věnovat historickému a geografickému vymezení oblasti Těšínského Slezska. Objasní příčiny a důsledky konfliktních událostí po první a druhé světové válce, ve kterých si nárok na toto území činily oba státy. Čtvrtá kapitola bude obsahovat charakteristiku polské menšiny v Československu a v České republice. Popíšeme zde demografické změny polské menšiny a vymezíme polské národnostní školství a různé druhy spolků a organizací. Zaměříme se také na vývoj náboženství, které mělo v průběhu historie zásadní vliv na formování Těšínského Slezska. Pátá kapitola bude věnována současnému vývoji obecných česko-polských vztahů, zvláště v rámci příhraniční spolupráce, a také demografickému vývoji polské menšiny v České republice podle údajů z posledního sčítání lidu z roku 2011. Popíšeme také aktuální problémy menšiny na Těšínsku. V šesté kapitole se zaměříme na pedagogickou aplikaci daného tématu. Pozornost bude věnována vzdělávacím oblastem a oborům, v rámci kterých lze téma začlenit do výuky.

Problematikou polské menšiny se zabývá řada autorů a je v českém prostředí dobře zpracována. Většina pramenů se soustřeďuje na oblast Těšínska. Ostatní polské skupiny v České republice jsou zmiňovány pouze okrajově. Ucelený pohled na polskou menšinu na Těšínsku přináší regionální autoři. Podnětná je např. publikace „Polská národní menšina na Těšínsku v České republice“ nebo „Poláci na Těšínsku“. Užitečné informace pro nastínění historických souvislostí přináší díla „Češi a Poláci v minulosti“ a „Československo a jeho sousedé ve XX. století.“ Aktuální informace lze čerpat z relevantních elektronických zdrojů.

1 Problematika menšin – teoretický úvod

První kapitola se věnuje vymezení základních pojmů spojených s problematikou menšin. Definujeme pojmy národ, národní stát, nacionalismus, ale také etnikum a etnicita. Zaměříme se na charakterizování pojmu národnostní menšiny, etnického konfliktu a jeho příčin, a také pojmu multikulturalismus, jelikož je stále aktuálnějším tématem. Přestože žijeme v době globalizace, i dnes se setkáváme s předsudky k etnickým či národnostním skupinám.

1.1 Národ

Pojem národ je odvozen z latinského *natio* a v minulosti neznamenal příslušnost k národu a etnické skupině, tedy to, co pod slovem národ chápeme dnes. Zcela jednotná, všeobecně platná a přijímána definice slova národ neexistuje, i když je tento termín často používán. Vymezení pojmu, který se používal od středověku až po novověk, je také obtížné kvůli jeho převodu do jiných jazyků, jelikož často měnil zásadně význam podle politických i kulturních podmínek.¹

Dříve byl národ vnímán spíše etnicky, dnes je vnímán více politicky, a proto je vhodné zamyslet se nad tímto pojmem z více hledisek. Z politického hlediska můžeme uvést definici Rogera Scrutona, podle něj je národ: „*termínem, označujícím jakýkoliv suverénní stát, který je politicky autonomní a má stále prokazatelně vymezené území.*“²

Oldřich Matoušek nabízí sociologický pohled, který chápe národ jako kulturní společenství se společným jazykem, územím, ekonomii, historií, způsobem života, zvyklostmi a kulturou. Národ, posuzován také jako politická a občanská společnost, může, ale nemusí mít svůj vlastní stát, který má ovšem významnou funkci při jeho konstituování.³

Dle Friedricha Meineckeho jsou národy: „*velké, mocní pospolitosti života, které vznikly v průběhu dlouhého dějinného vývoje, a které procházely neustálým vývojem a změnou, takže proměnlivá je i podstata národa. Společné sídlo, společný původ, nebo přesněji řečeno společná či podobná pokrevní pouta, společný jazyk, společný duchovní život, společný státní svaz nebo federace více rovnocenných států.*“⁴ F. Meinecke také dodává, že i když jsou tyto znaky důležité a podstatné, ne každý národ musí mít všechny najednou,

¹ HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SN, 2003. s. 11.

² SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis, 1999. s. 75.

³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 117.

⁴ MEINECKE, Friedrich. Obecně o národu, národním státu a světoobčanství. In: *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SN, 2003. s. 46.

abychom ho mohli za něj považovat, avšak neobejde se bez přirozeného jádra vzniklého pokrevní příbuzností.⁵

Podle Ernsta Gellnera jsou národy a státy spíše nahodilostí, než všeobecnou nutností, jelikož ani národy ani státy neexistovaly vždy a za všech okolností. Zároveň tvrdí, že státy se objevovaly, aniž by jim národy pomáhaly, a naopak, některé národy vznikaly bez pomoci vlastních států. Národy vytváří člověk na základě vlastního přesvědčení, loajality a solidarity. Národem se stává skupina, jejíž členové sdílejí stejnou kulturu, tedy myšlenky, představy, způsob chování a dorozumívání, a kteří uznávají vůči sobě určitá práva a povinnosti.⁶

Není snadné stanovit počet národů na světě, „protože je obtížné rozlišit přechodné formy mezi kmenem a národem, můžeme pouze odhadovat, že na světě žije několik stovek národů, ale možná až dva tisíce kmenových společenství, která se transformují ve větší národní komunity.“⁷ Na formování národů a států má vliv také společenský vývoj. Proces jejich vzniku a zániku je nekonečný, a ve světě se vyvíjí specificky podle stupně vývoje společnosti. Někde se národy teprve vytvářejí z kmenových a rodových společností (např. Evropa minulého století), jinde dochází ke spojování národů v supranárodní formace (např. Evropan).⁸

1.2 Národní stát

Národní stát je úzce spojen s nacionalismem, kterému se budeme věnovat níže. R. Scruton jej definuje jako: „*Stát organizovaný tak, aby v něm vládl národ (nebo dva či více těsně spjatých národů); jeho území je určeno hranicemi národa a jeho právo je přinejmenším zčásti určeno národními zvyklostmi a představami.*“⁹ Jinou definici nabízí Hans Kohn, který považuje národní stát za ideální, přirozenou a normální formu politické organizace, tvořící nepostradatelnou součást veškeré společenské, kulturní a ekonomické aktivity.¹⁰

Proces vzniku národních států započal Francouzskou revolucí a napoleonskými válkami a následnými reakcemi na ně. Původně byly národní státy založeny na teritorializaci a homogenizaci identity, která se postupně změnila v deteritorializaci a pluralizaci, na což měl vliv především volný pohyb peněz, lidí, statků, informací a kulturních symbolů. Dochází

⁵ MEINECKE, Friedrich. Obecně o národu, národním státu a světoobčanství. In: *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 46.

⁶ GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. s. 17-18.

⁷ BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Ostrava: OU, 2001. s. 41.

⁸ Tamtéž.

⁹ SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis, 1999. s. 76.

¹⁰ KOHN, Hans. Nacionalismus. In: *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SN, 2003. s. 87.

k postupnému kulturně-skupinovému oddělování od fyzické přítomnosti na daném území spolu s přesunutím existence kulturních světů na jednom území a v jednom člověku. Teritorializace a homogenizace se jeví jako nerealizovatelné a kulturně-skupinové rozmanitosti se začínají prohlubovat. Touto problematikou se zabývá teorie multikulturní integrace, kterou můžeme chápat jako soubor postupů, díky nimž se vyloučené osoby budou snadněji zapojovat ve třech úrovních integrace, tedy v kulturní, občansko-politické a sociálně-ekonomické.¹¹

1.3 Nacionalismus

Je-li problematické definovat pojem národ, ještě obtížnější je to u termínů od něj odvozených. Pojem nacionalismus se začal objevovat ojedinele již na začátku 19. století, avšak všeobecně používaným se stal až ve 20. století. Na rozdíl od pojmu národ, který je stejně starý jako sociální realita, u nacionalismu se jedná spíše o novotvar.¹²

Přestože se nacionalismus hluboce zakořenil již v dávné minulosti jako druh určitého národního cítění, který byl spíše nevědomý a nezdůrazňovaný a bez hlubšího vlivu na společné myšlení a jednání lidí, projevoval se jen příležitostně. Nelze tedy říci, že se jedná o přirozený jev, spíše jde o výsledek vývoje společenských a duchovních prvků v konkrétní části dějin. Poprvé se plně realizoval až ve druhé polovině 18. století během Francouzské revoluce, která nejvýznamněji přispěla k jeho postupnému rozšíření do vzdálených zemí světa.¹³

Nacionalismus můžeme definovat jako teorii, která vyvolává silné národní uvědomění a určení, vyhraněné k příslušníkům jiných národů. Lze na něj rovněž nahlížet jako na ideologii, podle které by všichni lidé měli mít pouze jednu národnost, z níž by vycházela jejich identita. Jeho vznik a umocnění probíhá „tam, kde:

1. *jeden národ žije v područí národa druhého nebo je jím nějakým způsobem omezován,*
2. *příslušníci různých národů žijí promíšeně na společném území, přičemž příslušníci jednoho národa používají výhod, které jsou ostatními pokládány za neodůvodněné,*
3. *příslušníci jednoho národa se výrazně odlišují od ostatních zvláštnostmi svého chování a způsobem života,*

¹¹ BARŠA, Pavel. STRMISKA, Maximilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 13-14.

¹² HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: SN, 2003. s. 13.

¹³ KOHN, Hans. Podstata nacionalismu. In: *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. Brno: CDK, 2012. 242 s. 119-121

4. *dochází k nějaké náhlé změně v národnostní struktuře obyvatelstva nebo k výraznému posunu v přirozených přírůstcích jednotlivých národních skupin.*“¹⁴

H. Kohn definuje nacionalismus jako požadavek organizování obyvatelstva do jedné společné politické formy. Předpokladem pro jeho existenci je pak centralizovaná forma vlády nad větší a přesně určenou oblastí, ať už skutečně realizována nebo vnímána jako ideál.¹⁵ Nacionalismus vnímá jako duševní postoj, jako myšlenky a city, které naplňují lidského ducha i srdce, díky čemuž člověk mění své myšlenky v činy. Pro lidstvo je přirozené milovat místo, kde se každý narodil nebo kde prožil dětství. Stejně tak je to i s mateřskou řečí, často totiž bývá jedinou, kterou jedinec za život plně ovládá.¹⁶

E. Gellner vnímal nacionalismus jako politický princip, podle kterého je základní sociální pouto tvořeno podobností v rámci společné kultury.¹⁷ Dle E. Gellnera nejsou stát ani nacionalismus univerzální, neboť tím mohou být pouze trvalé sociální organizace a kultura. Problém je ale v tom, jak nacionalismus vnímá sám sebe a jaký opravdu je. „*Nacionalismus sám sebe opravdu chápe jako univerzální, věčný a inherentně platící princip. V takovém pojetí je zkratka „přirozené“, že by lidé měli chtít žít mezi svými, že by měli mít nechuť žít s lidmi jiné kultury, a především že by měli cítit odpor k tomu, aby jim takoví lidé vládli.*“¹⁸

Jako protiklad nacionalismu se uvádí patriotismus. Ten si taktéž váží státních institucí, lidu, jazyka, historie, kultury, a navíc propojuje přirozené citové vazby s daným územím. Oba pojmy jsou někdy vzájemně zaměňovány, většinou se však přísně rozlišují.¹⁹

1.4 Národnostní menšina

Každá společnost je různorodá a skládá se z mnoha menšin, je tedy zřejmé, že každý člověk je během svého života součástí nějaké menšiny. Tyto menšiny, ať již ve společnosti s monolitní nebo homogenní populací, mohou vyžadovat určité zvláštní zacházení, které i primitivní společnosti uznávají za oprávněné (např. tělesně či duševně handicapovaní).²⁰ Na pojem menšina můžeme nahlížet z více úhlů. Obecně lze říci, že se jedná o skupinu lidí s menším počtem členů, než kolik členů má ve stejné společnosti skupina většinová. Velmi

¹⁴ LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 664.

¹⁵ KOHN, Hans. Podstata nacionalismu. In: *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. Brno: CDK, 2012. 242 s. 120.

¹⁶ Tamtéž, s. 132.

¹⁷ GELLNER, Ernest. Nacionalismus. In: *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SN, 2003. s. 405.

¹⁸ Tamtéž, s. 407.

¹⁹ SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis, 1999. s. 75.

²⁰ LORD, Christopher. Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky. In: *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. s. 25.

často je tato skupina znevýhodněna, a to především kvůli odlišným znakům, jakými jsou např. barva pleti, národnost nebo náboženství, a které majoritní společenství považuje za méně hodnotné.²¹

S menšinami je spojena řada integračních a právních problémů. Jedním z nich je odpírání práv, která většina běžně užívá. V historii takto upírána jazyková, národnostní, náboženská a další práva, jejichž smluvní garance byla zřizována již v dobách reformace, se po první světové válce stala součástí mírových dohod.²² V moderní demokratické společnosti je ochrana práv menšin považována za jedno ze základních lidských práv.

Specifickým druhem menšiny je menšina národnostní. Obecně ji můžeme definovat jako: „*společenství osob, které mají státní občanství státu, ve kterém žijí a projevují vůli být považováni za národnostní menšinu. Mají odlišné kulturní a etnické zvyklosti, mají zájem o jejich uchování a rozvíjení a současně mají vztah k většinové společnosti.*“²³

Samotný termín je značně frekventovaný jak v odborné literatuře, tak i v publicistice a politické praxi. Každé z těchto odvětví definuje národnostní menšiny odlišně. Terminologické problémy jsou dány i jazykovými specifiky, kdy různé jazyky nazývají jeden jev odlišnými pojmy a naopak, a proto bývá v odborné literatuře výraz národnostní menšina nahrazen jinými výrazy. Nejčastěji se používá neutrálnější a obecnější termín etnická menšina.²⁴

V evropském prostředí byly národnostní menšiny považovány za etnické skupiny žijící mimo mateřský stát. S postupným přílivem imigrantů na konci 20. století a jejich trvalým usazováním bylo potřeba sjednotit definici národnostních menšin. Tyto snahy však nepřinesly výsledek a nadále je tento pojem v zemích Evropské unie rozdílný.²⁵ Nejrozšířenější a stále platná je definice Francesca Capotortiho z roku 1951, jenž byl zvláštním zpravodajem Komise pro lidská práva při Organizaci spojených národů, který národnostní menšinu definoval jako: „*skupinu osob, která je na rozdíl od ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezaujímá vedoucí postavení a její příslušníci - občané tohoto státu - vykazují v etnickém, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, které je odlišují od ostatního obyvatelstva. Tito vykazují*

²¹ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2007. s. 154.

²² SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis, 1999. s. 76.

²³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 118.

²⁴ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 33.

²⁵ STÝSKALÍKOVÁ, Věra. Modely přístupu k národnostním menšinám a imigrantům a jejich projevy v české politice. In: *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: CDK, 2004. s. 11.

přinejmenším implicitně pocit sounáležitosti zaměřený na zachování vlastní kultury, vlastních tradic, vlastního náboženství nebo vlastního jazyka. ²⁶

Nejednotnost definicí ovlivnil také fakt, že tyto menšiny vznikají za zvláštních okolností, často v důsledku přelomových společensko-politických událostí. Vyznačují se proto silným národním vědomím, které se opírá o historické, jazykové a kulturní tradice mateřského národa. Jejich cílem je uchovat a rozvíjet vlastní identitu, zvyky a mateřský jazyk. Důraz kladou na jazykové právo, na možnost jeho užívání jak v mluvené tak i tištěné podobě, na rozvíjení kultury a právo na sdružování v občanských a politických hnutích.²⁷

Národnostní menšiny lze z hlediska početnosti rozdělit do tří skupin:

1. „společenství, které svou početností překračují 10 % obyvatelstva ve státě,
2. společenství v rozsahu 3-10 % populace příslušného státu,
3. společenství nepřevyšující 3 % populace příslušného státu.“²⁸

Většina jednotlivých národnostních menšin splňuje poslední aspekt, zároveň jich může ve státě existovat více najednou.

O právní ochraně národnostních menšin se začalo plně mluvit po první světové válce, tedy v době, kdy se začaly konstituovat nové národnostní státy. Práva menšin byla smluvně zabezpečena až Versailleskou mírovou smlouvou v roce 1919. Měla zaručovat ochranu všech občanů bez ohledu na jejich původ, národnost, jazyk, rasu nebo náboženství. Po druhé světové válce se na mezinárodní úrovni začala touto problematikou zabývat Organizace spojených národů a v roce 1966 vznikl Pakt o občanských a politických právech, zakazující diskriminaci a odpírání kulturních, jazykových a náboženských práv příslušníkům menšin. Pozornost menšinám byla věnována i na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1989 ve Vídni a o rok později v Kodani, kde se účastnické státy zavázaly zabezpečit základní lidská práva a svobody pro příslušníky národnostních menšin na svém území.²⁹ Důležité konvence byly vydány také v pozdějších letech i v rámci Rady Evropy, a to především Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin a Evropská charta regionálních či menšinových jazyků.³⁰

Na území České republiky (ČR) vznikly národnostní menšiny v důsledku migrací, nebo politických událostí, konkrétně v důsledku rozpadu rakousko-uherské monarchie

²⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Praha: Portál, 2008. s. 54.

²⁷ Tamtéž, s. 53-55.

²⁸ Tamtéž, s. 55.

²⁹ ADAMOVIČ, Karolína et al. *Politologický slovník*. Praha: C.H.Beck, 2001. s. 122-123.

³⁰ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2009. s. 36.

a vzniku nástupnických států a později v důsledku zániku československé federace. Formování První republiky bylo založeno ve snaze o vytvoření národnostního státu Čechoslováků, ve kterém by byly zastoupeny národnostní menšiny Němců, Maďarů a Poláků, a již v ústavě z roku 1920 byla pozitivně vymezena jejich práva. Následně vlivem druhé světové války se změnil poměr českého a německého etnika, především díky závěrům Postupimské konference a vysídlení německého obyvatelstva. Ústava z roku 1948 se o národnostních menšinách vůbec nezmiňovala. Částečné změny přinesl až rok 1968, kdy byla znovu uznána německá menšina. Až po listopadu 1989 a následném přijetí Listiny základních práv a svobod v roce 1991 byla menšinám věnována větší pozornost. Pozdější rozpad Československého státu změnil status Slováků v ČR na národnostní menšinu.³¹

Legislativně je pojem národnostní menšina v ČR vymezen v zákonu 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. „Konkrétně § 2 zní:

Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“³²

Podle posledního sčítání lidu, které proběhlo v roce 2011, tvoří jiné nežli české etnikum 10 % obyvatelstva ČR. Oproti roku 2001 je to 5% nárůst a je pravděpodobné, že i do budoucna se tento počet bude zvětšovat nejen demografickým přírůstkem některých menšin, ale také migrací různých skupin lidí z celého světa, kteří budou hledat lepší podmínky k životu.³³

Nejpočetnější menšinu tvoří Slováci, hned za ní je menšina polská, která je početně o polovinu menší. K dalším patří menšina běloruská, bulharská, chorvatská, maďarská,

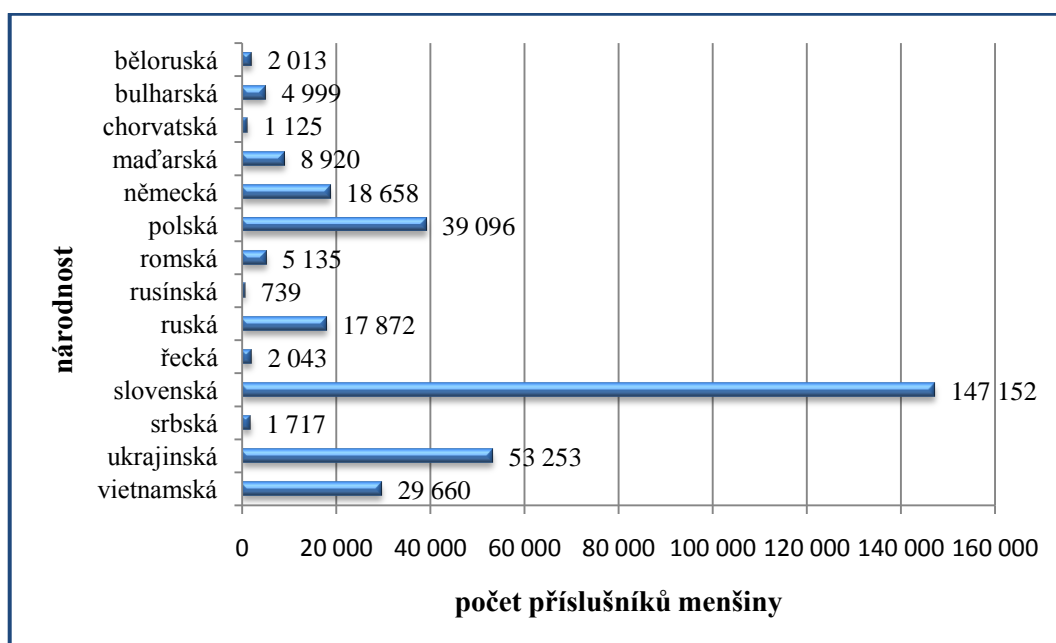
³¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Praha: Portál, 2008. s. 54-57.

³² Národnostní menšiny. Vláda České republiky [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

³³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Praha: Portál, 2008. s. 53.

německá, romská, rusínská, ruská, řecká, srbská, ukrajinská a vietnamská národnost. Jejich zastoupení v ČR znázorňuje Graf 1 vytvořený podle sčítání lidu z roku 2011.³⁴

Při sčítání lidu se lze přihlásit i k národnosti moravské či slezské, ovšem podle Listiny základních práv a svobod a podle výše zmíněných definic nelze obyvatelé Moravy a Slezska považovat za národnostní menšinu.³⁵ Jako poradní orgán vlády pro otázky národnostních menšin funguje Rada vlády pro národnostní menšiny, která formálně vznikla již v roce 1968. Tvoří ji 30 členů, mimo jiné také zástupci 14 národnostních menšin v ČR.³⁶

Graf 1: Počet příslušníků národnostních menšin v ČR v roce 2011³⁷

1.5 Etnikum

Pojem etnikum vychází z řeckého slova ethnos, znamenající kmen. Ani u tohoto pojmu neexistuje všeobecně přijímaná definice. Etnikum, stejně jako etnickou skupinu, můžeme chápat jako kulturně definovanou a diferencovanou skupinu lidí. Tato skupina se charakterizuje společnou etnicitou, odlišnou od etnicity jiných skupin. Často se tento pojem

³⁴Veřejná databáze. Český statistický úřad [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=18&expand=1&

³⁵ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Praha: Portál, 2008. s. 57.

³⁶Rada pro národnostní menšiny. Vláda české republiky [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>

³⁷Veřejná databáze. Český statistický úřad [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=18&expand=1&

chybně zaměňuje s pojmy národ nebo národnost, přesto mohou být všichni členové jednoho etnika také členy jednoho národa a národnosti.

Filip Tesař vnímá etnikum jako: „*skupinu, u níž sdílená kultura a sdílené představy o vlastní minulosti vytvořily pocit vzájemné solidarity, odlišnou od jiných podobných skupin jménem a spojenou s určitým územím*“³⁸ Dle Fredrika Bartha je etnikum populace charakterizována těmito rysy:

1. „*převážně je biologicky sebereprodukující,*
2. *sdílí základní kulturní hodnoty, realizované ve zjevné jednotě v kulturních formách,*
3. *tvoří oblast komunikace a interakce,*
4. *příslušnost k této populaci, se samoidentifikuje a je identifikována jinými, a vytváří tak kategorii odlišitelnou od jiných kategorií téhož řádu.*“³⁹

Mezi další důležité znaky patří ty, které považují za charakteristické a odlišující sami příslušníci daného etnika. Jedním z nejvýznamnějších prvků je jazyk. Existují jazyky, které používá více etnik, případně etnika mohou mluvit více jazyky současně. Dalším rysem je teritorium, vnímané členy etnika jako své území. Etnika mohou žít rozptýleně, bez vazby na konkrétní oblast, často také v promíšených komunitách na jednom území.⁴⁰

Anthony D. Smith zformoval šest kritérií vymezujících etnikum, patří mezi ně: kolektivní jméno, mýtus o společném původu, sdílené dějiny, charakteristická sdílená kultura, asociace s určitým územím a pocit solidarity.⁴¹

1.6 Etnicita

Etnicita je termínem poměrně mladým, poprvé byla ve vědě použita v 50. letech 20. století sociologem Davidem Riesmanem.⁴² Přestože je tento pojem používán, jeho definice není ani zde zcela jednoznačně vymezena. Obecně můžeme říci, že etnicita označuje soubor představ o společném původu lidí, jak v dimenzi kulturní, rasové, jazykové, teritoriální, historické, tak i v přesvědčení, v názorech a postojích lidí na svoji etnicitu a společný původ. Můžeme ji tedy posuzovat jako systém rysů, které na sebe vzájemně působí a ovlivňují se, čímž se od sebe jednotlivé etnické skupiny odlišují. Je charakteristická pro každou společenskou a kulturní bytost a tvoří jednu ze základních lidských identit. Etnicita je

³⁸ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. s. 38.

³⁹ LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 277.

⁴⁰ Tamtéž, s. 277.

⁴¹ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. s. 19-21

⁴² Tamtéž, s. 54.

u lidí vždy přítomná, sama o sobě ale nenese žádnou kvalitu. Její smysl se projevuje teprve členstvím jednotlivce ve společenství se stejnou nebo jinou etnicitou.⁴³

O původu a povaze etnicity se vedly spory mezi primordialisty, podle nichž je etnicita trvalá, se silným emotivním projevem, a instrumentalisty, kteří chápali etnicitu jako výsledek používání etnických symbolů, sloužících k politické mobilizaci. V 80. letech se objevily pokusy o sjednocení primordialistického a instrumentalistického přístupu do teorie konstruktivistické. Ta zdůrazňovala společenské kořeny a povahu etnicity. Důraz kladla zejména na vnější souvislosti, na neustále přetváření etnicity a na rozdílnosti mezi silnou a slabou etnicitou. Všechny teorie rovněž dokládaly, že etnicita není ani stálá, ani zcela otevřená.⁴⁴

Problematika etnicity a etnické příslušnosti vymezuje dva krajní názory. První z nich je ryze národní (etnická) koncepce, která tvrdí, že etnická příslušnost je charakterizována zejména pomocí jazyka, mravů a kultury, a je vnímána jako objektivní, přirozená, pradávna kategorie a pevný kulturní jev. Druhý krajní názor se zmiňuje o etnickém vědomí, jako o umělém kulturním konstrukt, kriticky chápaným jako na zdroj xenofobního násilí, který může být odstraněn jak osvětou, tak i ekonomickou prosperitou.⁴⁵

Na tematiku etnicity se dnes často nahlíží v souvislosti s problematikou základních lidských práv rozdílných menšin, kterými se zabývá mnoho mezinárodních smluv a konvencí. Pestrost etnik, jazyků a kultur je čím dál více chápána a pojímána jako kulturní dědictví lidstva. Bývá chápána i jako nepraktický přežitek nebo zdroj xenofobie a konfliktu.⁴⁶

1.7 Etnický konflikt

Konflikty se vyskytují od samého začátku lidstva. Staly se nedílnou součástí života a mezilidských vztahů. Slovo konflikt je odvozené z latinského *conflictio* a znamená srážku nebo střet. Obecně můžeme konflikt chápat jako: „*střet potřeb, který je nutným a dynamizujícím prvkem lidského života.*“⁴⁷ Každý konflikt má minimálně dva aktéry, kteří bojují za vlastní zájmy.

Termín etnický konflikt je poměrně nový. Abychom mohli pokládat konflikt za etnický, je důležité, aby alespoň jedna strana vnímala konflikt skrze etnické cítění. „*Jinými slovy,*

⁴³ LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 277.

⁴⁴ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. s. 55.

⁴⁵ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 14-15.

⁴⁶ Tamtéž, s. 12, 20.

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 95.

určitá skupina subjektivně vnímá svou etnickou identitu a druhé skupině připisuje identitu odlišnou, která je z jejího pohledu přirozená, avšak může se zcela rozcházet s realitou.“⁴⁸

Aktéry etnického konfliktu jsou etnicky rozdílné skupiny, které jsou předem jednoznačně určeny. Případný přechod z jedné skupiny do druhé je výjimečný, skoro nemožný. Tato skutečnost vede k větší surovosti a zdlouhavosti průběhu etnického konfliktu. Pro etnický konflikt je typické jeho opakování. Jestliže již jednou vypukl, je pravděpodobné, že se v budoucnu znovu zopakuje, protože řešení většinou není na základě kompromisu, ale podle momentálního rozložení sil. Etnické konflikty jsou díky těmto skutečnostem považovány za přežitek minulých století, což je typické pro nevyspělé státy. Špatnou pověst si díky tomu vysloužily i etnické skupiny, které jsou občas nesprávně považovány za zdroj konfliktu, což ovšem nelze dokázat.⁴⁹

Pro pochopení, proč k etnickým konfliktům dochází, nebo jak se jim lze vyhnout, vzniklo mnoho teorií. Teorie modernizační spatřují v modernizaci, v migracích a urbanizaci, možnost zvýšení vzájemné tolerance mezi etniky a způsob oslabování vzájemných konfliktů. Teorie etnické soutěže naopak v modernizaci vidí příčinu netolerance a soutěživosti (např. o práci, bydlení, politický vliv) mezi etniky. Mezi příčiny, které mohou rozpoutat etnický konflikt, patří různé faktory působící většinou provázaně. V odborné literatuře se nejčastěji zmiňují faktory strukturální, politické, ekonomické, sociální, kulturní a perceptivní. Mimo tyto hlavní znaky se ještě připojují mezinárodní či subjektivní důvody, jako etnická nenávisť a dávné křivdy.⁵⁰

Pro přímý neboli otevřený konflikt není dosažení cíle prvotním zájmem jednotlivců nebo skupin, jejich pozornost je především soustředěna na ostatní konkurenty. Během konfliktu je tedy prvotním cílem vyřazení protivníka, jeho vyhnání, zranění nebo podřízení. Vlastní cíl přichází na řadu až poté. Pro jeho povahu používáme také označení násilný konflikt. Přestože právě ty poutají největší pozornost, ve větší míře se setkáváme s konflikty nepřímými. Jako nepřímý konflikt se označuje úsilí jednotlivce dosáhnout cíle takovým způsobem, aby jej znemožnil dosáhnout svým konkurentům⁵¹

Filip Tesař tvrdí, že etnický konflikt může být jen průvodním jevem situací vyvolaných politickými a ekonomickými zájmy, nebo válečnou strategií.⁵² Na nejčastější řešení etnických konfliktů lze nahlížet ze strukturálního pohledu, tedy na ústavně-právní stránku. „*Základním*

⁴⁸ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. s. 37.

⁴⁹ JANICKI, Marko. Evropa a etnický konflikt. In: *Etnická různorodost jako zdroj konfliktů: grantové vědecké projekty*. V Praze: Oeconomica, 2005. s. 1-2.

⁵⁰ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. s. 28-29.

⁵¹ Tamtéž, s. 26.

⁵² Tamtéž, s. 37.

rysem etnického konfliktu je účast etnicky odlišných skupin. Řešení proto můžeme zjednodušeně roztrždit podle toho, zda se tuto odlišnost snaží odstranit, potlačit, anebo se s ním nějakým způsobem vyrovnat.⁵³ Při násilné eliminaci odlišností řeší problémy genocida nebo masové přesuny. Rozdělení státu nebo odtržení jeho části může být provedeno i nenásilně, stejně tak i asimilace a integrace, která může mít i pozitivní prvky. K potlačení odlišnosti slouží donucovací kontrola. Poslední možností je uznání odlišnosti, tedy nekonfliktní způsob řešení, ke kterému patří kantonizace, federalizace a konsocionalismus, ale které nejsou samy o sobě zárukou vyřešení konfliktu. Důležité je také zaměřit se na odstranění příčin konfliktu, k čemuž by mělo sloužit usmíření nebo soudní vyrovnání s minulostí. Nejpodstatnější jsou ovšem strategie založené na komunikaci a osobním kontaktu zneprátelených stran.⁵⁴

Etnické konflikty jsou problémem celého světa, jelikož četné válečné konflikty nesou rysy etnického konfliktu, avšak na rozdíl od ozbrojených konfliktů jsou většinou nenásilné.

1.8 Multikulturalismus

Vymezení termínu multikulturalismus není jednoduché, a hledání jednoznačné definice ztěžuje fakt, že se tento termín používá v různých kontextech pro různé významy. Může být chápán jako typ společenské situace, jako vědecká teorie, jako politický cíl, anebo jako souhrn strategií pro naplnění tohoto politického cíle. Lze na něj nahlížet jako na ideologii, koncept nebo hnutí, případně jako na hodnotu, postoj, problém či výzvu. Často se však používá jen jako slovo, které není blíže specifikováno.⁵⁵ Multikulturalismus je vzájemně provázán s nacionalismem, i přesto, že právě multikulturalismus je považován za programovou opozici nacionalismu. Oba pojmy jsou si jakýmsi protikladem, pojí je mezi jinými požadavek takového multikulturalismu, který se obrací na nacionalismus a na národní stát a požaduje po nich uznání svébytnosti etnických skupin.⁵⁶

G. Sartori upřesňuje význam pojmu multikulturalismus, jehož základ je tvořen dvěma slovy, multi a kultura. Předpona multi nenaznačuje pouze to, že se jedná o množství kultur, ale především to, že tyto kultury jsou různé. Kultura pak může označovat nejenom kulturní

⁵³ TESARĚ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. s. 217.

⁵⁴ Tamtéž, s. 240.

⁵⁵ HIRT, Tomáš. Svět podle multikulturalismu. In: *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 9.

⁵⁶ Tamtéž, s. 19-21.

tradici, ale také jazykovou, náboženskou, etnickou či sexuální identitu.⁵⁷ G. Sartori pojímá multikulturalismus jako projekt, který předkládá vizi nové společnosti a plánuje její uskutečnění. Zároveň sám produkuje odlišnosti, jelikož tím, že upozorňuje na rozdíly a snaží se je posilovat, dochází pouze k zesílení odlišností.⁵⁸ Multikulturalismus vychází z ideálu rovného ohledu ke každému občanovi, tedy i k vyloučeným skupinám, a proto cílem není separace těchto skupin, ale jejich včlenění do svobodného, solidárního a rovnostního společenství.⁵⁹

Přestože je svět od nepaměti místem střetávání a míšení různých kulturních, etnických, národnostních, náboženských či socioekonomických skupin, o multikulturalismu se nejvíce začalo mluvit až v souvislosti se Spojenými státy, Kanadou a Austrálií v 60. letech 20. století, kdy začaly vznikat požadavky rasových, etnických, sexuálních menšin a feministek, na politické uznání, respekt a toleranci.⁶⁰ Západní Evropa se problémem soužití odlišných skupin začala zabývat po druhé světové válce. Později v 80. a 90. letech spolu s kulturní integrací neevropských přistěhovalců. Termín multikulturalismus se začal užívat pro: „*témata spojená s rasou, socioekonomickou třídou, rodovou příslušností, jazykem, sexuální orientací, tělesnou nebo duševní handicapovaností.*“⁶¹

S multikulturalismem se také pojí multikulturní výchova, která „*usiluje o to vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní, eliminovat nebo oslabovat etnické či rasové předsudky. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, kultur, ras apod.*“⁶²

1.9 Bilingvismus

Při vymezení základních pojmů spojených s národnostními menšinami v ČR je nutné zmínit také bilingvismus neboli dvojjazyčnost. Jazyk je jedním ze základních faktorů národa. Existuje mnoho formulací a charakteristik bilingvismu, avšak pro naše potřeby postačí definice podle Pedagogického slovníku. „*Bilingvismus, je schopnost jedince mluvit dvěma jazyky. V přesnějším psycholingvistickém vymezení je bilingvismus druh komunikační*

⁵⁷ SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2011. s. 46.

⁵⁸ Tamtéž, s. 80.

⁵⁹ BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: CDK, 2003. s. 19.

⁶⁰ Tamtéž, s. 7.

⁶¹ BURYÁNEK, Jan. 2002. *Interkulturní vzdělávání*. [online]. [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf.

⁶² PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. s. 129.

kompetence, umožňuje realizovat různé komunikační potřeby pomocí jak prvního, tak druhého jazyka. Z pedagogického hlediska je bilingvismus důležitý zvláště v těch teritoriích, kde se souběžně používají dva jazyky, a kde se proto také vyučují ve školách.“⁶³

Bilingvismus lze rovněž chápat jako dokonalé ovládnutí dvou jazyků, z čehož jeden je mateřský a druhý cizí. Protikladem dvojjazyčnosti je monolingvismus, neboli jednojazyčnost. ČR je obecně společností monolingvní, i když i zde existují jedinci, kteří jsou bilingvní nebo multilingvní, tedy používají více než dva jazyky. Dříve byl ve společnosti běžný např. česko-německý bilingvismus.⁶⁴

Ve spojitosti s bilingvismem se setkáváme také s pojmem mateřský jazyk. Mateřským jazykem rozumíme „*jazyk příslušníků určitého etnického společenství, který si osvojují děti hlavně prostřednictvím verbální komunikace s rodiči, vrstevníky aj. Je základním prostředkem akulturace a socializace lidí.*“⁶⁵ Má vliv na utváření osobnosti, člověk se s ním ztotožňuje a také v něm myslí. Mateřský jazyk tvoří samostatný vyučovací předmět, který je nejen povinný, ale rovněž nejdůležitější v učebních plánech základních a středních škol. V ČR jsou jeho hlavními složkami gramatika, sloh a literární výchova, kromě toho se podobně jako v zahraničí zdůrazňuje komunikační výchova.⁶⁶

⁶³ PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 200. s. 25.

⁶⁴ MURYC, Jiří. *Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku*. Ostrava: OU, 2010. s. 37-45.

⁶⁵ PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. s. 118.

⁶⁶ Tamtéž.

2 Česko-polské vztahy v historickém kontextu

V této kapitole se zaměříme na vztah ČR a Polska od počátku středověku až po současnost. Nejstarší společná historie je pouze nastíněna a popisuje, jaké postavení na utváření vzájemných vztahů mělo Slezsko. Pozornost je věnována česko-polským poměrům především po roce 1918, jelikož se od obou samostatných států očekávala vzájemná spojenecká pomoc při budování demokraticky fungující společnosti. Výrazně se však lišily zahraniční zájmy obou zemí. Polsko potřebovalo smluvně zajistit nové hranice svého státu jak ze strany Německa, tak i ze strany Ruska. Československo chtělo zabezpečit svoje jižní hranice především proti Maďarsku. Konflikt o Těšínsko blíže konkretizujeme v další kapitole. Domníváme se, že je potřeba zabývat se jím samostatně, jelikož se tento územní spor stal nepřekonatelným problémem meziválečného období Československa a Polska a dlouhá léta zatěžoval jejich vzájemné vztahy.

2.1 Počátek česko-polských vztahů

První významnější zmínky o společné historii obou států lze nalézt od 9. století, kdy se Polské území stalo součástí Velkomoravského státu, ve kterém vládl Mojmír I. Začlenění do Velkomoravské říše polských zemí probíhalo za Rostislava a Svatopluka, kteří rozšířili Velkou Moravu o Čechy, Polabské Srbsko, oblast Potisí, část Panonií, a také území Vislanska a povodí horní a střední Odry.⁶⁷ Po zániku Velké Moravy se centrum státu přesunulo do Čech a nastoupila nová dynastie Přemyslovců. Polanské knížectví bylo v tomto období spojeno s dynastií Piastovců.

Období těsnějších vztahů těchto dynastií a prvním významným důkazem spojenectví, bylo uzavření sňatku dcery českého vévody Boleslava I. Doubravky s polským knížetem Měškem I. Ten se tímto spojenectvím chtěl stát nezávislým na německé říši a prostřednictvím českého státu přijal v roce 966 křesťanství. Brzy poté zřídil první polské biskupství.⁶⁸

Přátelství mezi českým a polským státem však netrvalo dlouho. Postupně začalo docházet k pohasnutí vzájemného spojenectví a Měško I. připojil k Polsku Vratislavsko a Krakovsko, tehdy patřící Čechům. Situace se nezlepšila ani za Boleslava Chrabrého, syna Měška I., který ještě rozšířil polské území rovněž o Čechy, Moravu, Slovensko, Lužice a Milsko, kde vládl v letech 1003 a 1004. Své úspěchy v podobě největšího teritoriálního rozmachu Polska Boleslav završil v roce 1025, kdy se nechal v Hnězdně korunovat králem.

⁶⁷ MACŮREK, Josef. *Češi a Poláci v minulosti I*. Praha, 1964. s. 35.

⁶⁸ Tamtéž, s. 40-41.

Již za panování Boleslavova syna Měška II. Polsko utrpělo velké územní ztráty a polský stát se začal rozpadat. Přemyslovskému knížeti Oldřichovi se podařilo získat zpět nejdříve Čechy, později také Moravu. Vnitřních problémů polských zemí využil také Břetislav I. a roku 1039 uskutečnil tažení do Hnězda. Hnězdenské arcibiskupství bylo založeno za souhlasu papeže i císaře již v roce 1000 nad hrobem svatého Vojtěcha.⁶⁹ Hlavním cílem Břetislavovým bylo získat ostatky sv. Vojtěcha a přenést je do Prahy, aby mohl založit arcidiecézi a pro Přemyslovce získat možnost vytvoření království. Přestože se původní záměr nepodařilo uskutečnit, získal Břetislav alespoň Slezsko.⁷⁰

V roce 1039 vládl v Polsku Měškův druhý syn Kazimír, zvaný Obnovitel, kterému nedokázal Český stát konkurovat. Sjednotil celou zemi a v roce 1050 připojil zpět k Polsku slezské území. Břetislav I. se musel se ztrátou území smířit, přestože si stěžoval u římskoněmeckého císaře Jindřicha III. Ten udělil Kazimírovi alespoň povinnost platit za Slezsko roční tribut, čímž bylo vyjádřeno, že se český stát nevzdal nároků na tuto oblast. Nástupce Kazimíra, kníže Boleslav II. Štědrý, se po smrti Břetislava pokusil rozšířit polské panování ve Slezsku a získat Opavsko. Jeho úmysl se nakonec nepovedlo uskutečnit, slezskému pohraničí však přinesl začátek řady česko-polských rozbrojů, jelikož hranice v té době nebyly ještě pevně ustanoveny. Pro uklidnění vztahů s jižním sousedem došlo ke sňatku Boleslavovy dcery Svatavy s českým knížetem Vratislavem II. Poté co Boleslav odmítl platit za Slezsko tribut, se Slezsko stalo dějištěm bojů a Vratislav II. podnikal na jeho území mnoho výprav. Vzájemné nepřátelství se prohlubovalo také díky jejich protikladným stranám v konfliktu mezi papežem a císařem. Zatímco Vratislav II. byl spojencem římskoněmeckého císaře Jindřicha IV., polský kníže Boleslav II. Štědrý čerpal z podpory papeže Řehoře VII. a s jeho svolením se dal v Hnězdně roku 1076 korunovat.⁷¹

Situaci mezi oběma zeměmi částečně uklidnil až Boleslavův mladší bratr, polský vévoda Vladislav Heřman, který navázal přátelské styky s Vratislavem a částečně začal znovu vyplácet Čechám tribut. Zároveň odmítl královský titul, což vedlo k posílení mocenského vlivu a získání královského titulu Vratislavem II. nejen v Čechách, ale díky císaři také v Polsku. Potvrzením nového sblížení a posílením vztahů byl sňatek Vladislava Heřmana s Juditou, dcerou Vratislava II. v roce 1080.⁷²

⁶⁹ BOČEK, Pavel. *Dějiny střední, jihovýchodní a východní Evropy. Středověk (do roku 1526)*. Brno: MU, 1995. s. 130-133.

⁷⁰ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. s. 40.

⁷¹ Tamtéž, s. 40-41.

⁷² MACŮREK, Josef. *Češi a Poláci v minulosti I*. Praha, 1964. s. 51.

Následná léta byla poznamenána spory mezi Piastovci, kterých využíval Břetislav II. k realizování svých zájmů a rozšiřování území, mimo jiné byl Vladislav Heřman donucen rozdělit Polsko mezi své syny, Zbyhňeva a Boleslava III. Křivoústého, který po otcově smrti zaútočil na bratra a ovládl celé Polsko. Za vlády Křivoústého a českého knížete Soběslava I. došlo v květnu roku 1137 k ukončení téměř stoletých česko-polských bojů ve Slezsku a bylo obnoveno přátelství.⁷³

V roce 1138 Boleslav III. Křivoústý ve snaze zabránit nástupnickým konfliktům, rozdělil polské země na úředná království mezi své syny. Slezsko přídělil nejstaršímu z nich, seniorovi Vladislavu Vyhnancovi, kterému připadlo nejvíce privilegií, mezi jinými měl zastupovat stát navenek. Po smrti Křivoústého docházelo mezi bratry ke sporům o dědictví, které vyústily v útěk Vladislava Vyhnance do Německa.⁷⁴ Ve Slezsku začali vládnout jeho dva synové. Ti jej rozdělili na Dolní Slezsko (s centrem ve Vratislavi) a Horní Slezsko (s centrem v Opoli). Opolské knížectví bylo rozděleno po smrti knížete Vladislava Opolského kolem roku 1290 mezi Vladislavovy čtyři syny. Tehdy vzniklo i samostatné Těšínské knížectví, jehož prvním knížetem se stal Měšek I. z rodu Piastovců a těšínská linie tohoto rodu zde vládla až do roku 1653.⁷⁵

2.2 Česko-polské vztahy v 13. - 19. století

Celé polské území bylo rozděleno na mnoho částí a dlouhodobě mu chyběla silná ústřední moc. České země překonaly období rozdrobenosti a zažívaly rozkvět, proto se ve 13. století začalo Slezsko orientovat na český stát ve snaze navázat zahraniční politické aktivity. Již Přemysl Otakar II. (podobně jako Přemysl Otakar I. a Václav I.) svou politiku směřoval k Polsku a především ke Slezsku, jelikož potřeboval spojence proti rakouským zemím a Rudolfu Habsburskému. Po smrti Přemysla Otakara II. na Moravském poli se vlády ujal jeho syn Václav II., který stejně jako otec zaměřil svou politiku na polském území, stále více rozdělovaném vnitřními spory.⁷⁶

Vzrůstající moc českého a moravského krále Václava II. si uvědomovala také hornoslezská knížata, a tak v roce 1291 Měšek I. spolu se svým bratrem Boleslavem Opolským uzavřeli s Václavem II. spojení proti nepřátelům a slíbili mu účast na jeho

⁷³ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. s. 41-44.

⁷⁴ BOČEK, Pavel. *Dějiny střední, jihovýchodní a východní Evropy. Středověk (do roku 1526)*. Brno: MU, 1995. s. 135-136.

⁷⁵ BAKALA, Jaroslav. Středověké Těšínsko do roku 1450. In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 19-20.

⁷⁶ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. s. 51-53.

válečných výpravách. Získání Těšínského Slezska mělo pro Václava II. klíčový význam, neboť přes něj vedla cesta ke Krakovu a k polské koruně roku 1300.⁷⁷ O rok později jeho syn Václav III. získal korunu uherskou.

Smrt posledního Přemyslovce Václava III. v roce 1306 znamenala konec vlády této dynastie na českém i polském trůně. Mohlo se zdát, že na jistý čas pohasne touha české strany po polské koruně. Nejvíce se jí domáhal český král Jan Lucemburský, považujíc se za dědice Přemyslovců, proto začal uskutečňovat válečné výpravy proti Vladislavu Lokýtkovi. Dařilo se mu získávat pořád větší svrchovanost nad polskými zeměmi, a také lenní svrchovanost nad Slezskem a Opolskem, kterou uznal syn Lokýtky, král Kazimír Veliký, v roce 1335. Tím se český král zřekl polské koruny a polský panovník definitivně rezignoval na slezská knížectví. Připojením Slezska k zemím Koruny české se na dlouhá staletí ustálila hranice mezi oběma zeměmi.⁷⁸

Po smrti Kazimíra vymřela Piastovská dynastie. Na polský trůn byl dosazen litevský velkokníže Vladislav Jagello. Po sňatku s polskou královnou Jadwigou se stal roku 1386 polským králem a byla vytvořena polsko-litevská personální unie, která měla Polsko ochránit před křižáckými vojsky.⁷⁹ Ve sporu Polska s křižáky se česká strana postavila na podporu polského vojska. V bitvě u Grunwaldu roku 1410 bojovali také Češi a Moravané a přispěli k výhře polsko-litevské koalice.⁸⁰

Polovina 15. století je spojena s vyhasnutím lucemburské dynastie a vzrůstajícím vlivem Jiřího z Poděbrad. Po jeho smrti v roce 1471 se novým českým králem stal Vladislav Jagellonský, syn polského krále Kazimíra IV. Jagellonského. Za svého nástupce ho označil nejdříve sám Jiří z Poděbrad, později ho uznal i český sněm. O český trůn měl ovšem zájem také uherský vládce Matyáš Korvín, což vedlo k vyostření vztahů a k mnoha polsko-uherským konfliktům, jejichž dějištěm bylo často Slezsko. Po smrti Matyáše Korvína Jagellonci ovládli i uherské země a vytvořili personální unii mezi Čechy a Uhrami, čímž rozšířili svůj vliv v Evropě.⁸¹ Jagellonci se v Čechách udrželi do roku 1526, kdy v bitvě u Moháče zahynul král Ludvík Jagellonský a český a uherský trůn získali Habsburkové, podle smlouvy uzavřené Vladislavem Jagellonským v roce 1515. Tato událost významně pozměnila česko-polskou politiku a vzájemné vztahy.⁸²

⁷⁷ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. s. 55.

⁷⁸ BOČEK, Pavel. *Dějiny střední, jihovýchodní a východní Evropy. Středověk (do roku 1526)*. Brno: MU, 1995. s. 149.

⁷⁹ Tamtéž, s. 151.

⁸⁰ MACŮREK, Josef. *Češi a Poláci v minulosti I*. Praha, 1964. s. 125.

⁸¹ ŘEZNÍK, Miloš. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. s. 90-91.

⁸² MACŮREK, Josef. *Češi a Poláci v minulosti I*. Praha, 1964. s. 220-221,

Vláda Habsburků byla charakterizována snahou ubránit se tureckým nájezdům, upevněním svého postavení v Uhrách a získáním vlády nad Polskem. Vypjatá situace panovala mezi katolíky a protestanty, jelikož císař Rudolf II. povolil svobodu vyznání a zrovnoprávnil je. Spory vyvrcholily pražskou defenestrací a stavovským povstáním.⁸³ To se na polském území nesetkalo s velkým pochopením. Polsko jako tradičně katolická země nenašlo mnoho pochopení pro české hnutí. Bylo chápáno jako věc násilí a vzpoury proti Habsburkům, ale také velké nebezpečí pro katolickou církev.⁸⁴

V 17. a 18. století nedošlo k žádné výraznější změně ve vztahu českého a polského národa. V roce 1740 vymřeli Habsburkové po meči a panovnicí se stala Marie Terezie. Polsko v průběhu 18. století bylo neustále oslabováno až k jeho postupnému zániku. Stalo se pasivním, čímž pro habsburskou politiku ztrácelo význam. Během slezských válek, při kterých došlo k odtržení většiny Slezska od rakouské monarchie a jeho připojení k Prusku, byly vzájemné vztahy na nejnižší úrovni, jelikož Polsko v těchto otázkách zastávalo víceméně pasivní pozici.⁸⁵ Během prvního dělení Polska v roce 1772 Rakousko získalo jižní a východní Malopolsko až po Vislu, Červenou Rus, Pokutí a Podolí a na tomto území zřídilo Haličské království, jehož vládu převzala Marie Terezie.⁸⁶

Až do začátku první světové války se oba národy nacházely pod cizí nadvládou. Polské území bylo rozděleno mezi Rakousko, Prusko a Rusko. České země byly až do roku 1918 součástí Rakousko-Uherské monarchie. Konec 19. století a začátek 20. století se v evropských zemích vyznačoval procesy modernizace v politické, kulturní, sociální a ekonomické oblasti. Především se jednalo o technickou modernizaci a industrializaci, se kterou byly spjaty ekonomické, sociální a demografické změny, vytváření moderní politiky, liberálních a demokratických hnutí a ideologií. Začaly se formovat národní hnutí s cílem posílit národní identitu. Stejně tomu bylo s českým a polským národem. Polské formování národního hnutí bylo spojeno s mnohými povstáními, které vždy skončily jejich neúspěchem, naopak české národní obrození probíhalo klidněji.⁸⁷ Vzájemné vztahy narušovala česká orientace na rusofilské postoje, které Polsko odmítalo a bránilo tak spolupráci všech slovanských národů. Odlišné postoje měly země k Rusku i po skončení první světové války.

⁸³ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. s. 87-91.

⁸⁴ MACŮREK, Josef. *Češi a Poláci v minulosti I*. Praha, 1964. s. 287.

⁸⁵ Tamtéž, s. 359.

⁸⁶ ŘEZNÍK, Miloš. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. s. 181-182.

⁸⁷ Tamtéž, s. 201.

2.3 Období let 1918 - 1938

První pokusy o vytvoření dobrých vztahů mezi budoucím samostatným Československem a samostatným Polskem, byly podniknuty exilovými vládami již v únoru 1916. Od začátku rozděloval Tomáše G. Masaryka, Evarda Beneše a Romana Dmowského postoj k carskému Rusku. Většina polské exilové reprezentace odmítala budoucí spolupráci s Ruskem, které chápala jako okupační mocnost, a proto chtěla stát spolu s Rakousko-Uherskem proti Rusku. Druhá skupina kolem R. Dmowského byla pro spolupráci s carskou mocností. Československo mělo naopak k carské říši pozitivní vztah. Problémem se rovněž staly odlišné názory na budoucnost monarchie. R. Dmowski byl pro její zánik, existovaly ovšem skupiny, které doufaly v kooperaci Polska a Rakouska-Uherska, jež by sloužila především jako protiváha Rusku a Německu.⁸⁸

K prvním zásadnějším rozhovorům došlo teprve v září 1918. Základním problémem byl spor o hranice nově vznikajících republik, a to především o část Těšínského Slezska, severní část Trenčínské župy, Oravy a Spiše. V pozdějších letech se přidal ještě konflikt o Javorinu.⁸⁹ Nejvýrazněji a na dlouhá léta ovlivnil vzájemné československo-polské vztahy právě konflikt o Těšínsko. Tohoto nevelkého, zato hospodářsky významného území, se Československá republika (ČSR) ani Polsko nechtěla vzdát.

Územní spory se obě země nejdříve pokoušely vyřešit samy, jednáními mezi Prahou a Varšavou. Problémy v té době nepomohla vyřešit ani diplomacie v Paříži. Situace se obrátila po vypuknutí polsko-ruské války, kterou zahájila vojska Józefa Piłsudského v dubnu 1920. Rusové již v červenci postupně získávali převahu, v srpnu došli až k Varšavě. E. Beneš ani T. G. Masaryk nejenže v polský úspěch od začátku nevěřili, můžeme říci, že ani nezapadal do jejich plánů na ruskou budoucnost. I přesto, že se Československo snažilo v polsko-sovětské válce zachovat neutralitu, znemožnilo průjezd muničních vlaků z Rakouska do Polska, především kvůli sporu o Těšínsko. Na podzim 1920 v polsko-sovětském boji vyhráli Poláci a v březnu 1921 uzavřeli se Sovětským svazem mír.⁹⁰

Československo-polské vztahy ve druhé polovině roku 1920 poznamenal vznik Malé dohody. Původně byla tato politická, hospodářská a vojenská kooperace mezi Československem, Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců a Rumunskem, jednoznačně

⁸⁸ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 10-11.

⁸⁹ Tamtéž, s. 12.

⁹⁰ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 137-138.

orientována proti Maďarsku. Státy si vzájemně garantovaly vojenskou pomoc během případného napadení ze strany Maďarska. Jejím iniciátorem byl E. Beneš, který se obával začlenění Polska k Malé dohodě, protože to by díky svým ambicím chtělo převzít vůdčí roli. Pro vstup Polska bylo Rumunsko, které nevidělo nepřítele v Maďarsku, ale spíše v sílícím Rusku. Polská zahraniční politika měla zájem o spolupráci s Maďarskem a Rumunskem, ale zásadně odmítala jakoukoliv alianci s Československem.⁹¹ Pro ČSR a Polsko byl také významný vztah k Francii, jelikož se pařížská reprezentace snažila po celou dobu o zlepšení československo-polských vztahů, především o začlenění Polska do Malé dohody. Jejím záměrem bylo vytvoření silné spojenecké aliance v poválečné střední Evropě, která by tvořila bariéru proti Německu a částečně také proti Rusku.⁹² Malá dohoda se postupem času změnila z obranného a protimaďarsky zaměřeného spolku v politickou jednotku, která sice umožnila některé společné postupy ve středoevropských otázkách, zároveň ale neměla možnost stát se významnější jednotnou politickou velmocí střední a jihovýchodní Evropy.⁹³

Již na začátku roku 1921 E. Beneš započal snahy o přiblížení k Polsku, jelikož byl přesvědčen, že se oba státy vzájemně potřebují. V témže roce se Polsko dostalo do konfliktu s Německem, kvůli nevyřešené otázce území Horního Slezska, kde vypuklo protiněmecké povstání. Česká strana sice prohlašovala, že je k tomuto problému neutrální, avšak v Londýně podporovala Poláky k získání části slezského území. Zároveň se změnila polská vláda a šéfem zahraniční politiky se stal podporovatel československo-polské spolupráce, Konstanty Skirmunt. Obě země již v červenci 1921 zahájily jednání o společné obchodní a politické smlouvě. Přestože se netýkala vojenské spolupráce, byla nakonec výhodná pro obě strany. Smlouvu podepsali ministři zahraničí E. Beneš a K. Skirmunt 6. listopadu 1921 v Praze.⁹⁴ Vzájemnému pokusu o smíření věřila jen část polského politického vedení, J. Piłsudský byl spíše skeptický.⁹⁵

Ke zhoršení vztahů došlo v roce 1922, kdy se polská strana vrátila k otázce osudu tatranské vesnice Javoriny. Přestože Beneš chtěl původně polské straně ustoupit, nakonec se odvolával na skutečnost, že průběh společných hranic byl rozhodnut již v červenci 1920.

⁹¹ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 132-133.

⁹² KLIMEK, Antonín. KUBŮ, Eduard. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: ISE, 1995. s. 32.

⁹³ ŽÁČEK, Rudolf. *Projekt československo-polské konfederace v letech 1939-1944*. Opava: SÚ SZM, 2001. s. 17.

⁹⁴ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 139.

⁹⁵ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 165.

Pro své stanovisko měl mezinárodní podporu, i přesto se vzájemné vztahy v průběhu roku 1923 podstatně zhoršily, především kvůli dohodě mezi Francií a ČSR. Polsko se totiž domnívalo, že pro Francii klesne význam jejich společné aliance. Smlouva z listopadu 1921 nebyla díky těmto událostem nikdy ratifikována.⁹⁶

Pražská vláda se pokusila obnovit společné vztahy již v roce 1924. Dobré sousedské poměry byly pro obě země mimořádně důležité, především v souvislosti s konferencí v Locarnu a se začátkem změny bezpečnosti v poválečné Evropě.⁹⁷

Nová bilaterální dohoda byla uzavřena na jaře 1925. Obsahovala obchodně-politické závazky a smlouvu o rozhodčím a smířčím řízení. Její součástí se stala také likvidační smlouva, v níž měly být definitivně uzavřeny všechny otázky, ať už finanční, administrativní, nebo minoritní, spojené s rozděleným Těšínskem. Těsnou spoluprací si země vyzkoušely již v roce 1926, kdy bylo potřeba reagovat na novou sovětsko-německou politickou smlouvu. Dosavadní období spolupráce se změnilo v souvislosti s květnovými událostmi 1926. V Polsku došlo 12. května 1926 ke vzpouře části armády, pod vedením J. Piłsudského, proti nové vládě Wincenty Witoše. Přestože pražská vláda krátce po vítězství polského maršálka tvrdila, že se její politika vůči Polsku nezměnila, opak byl pravdou a již v prvních letech po květnovém povstání se společné zahraničně-politické aktivity vzdalovaly.⁹⁸

Osudy obou států se dále měnily podle celkové situace Evropy. Především si politické reprezentace začaly uvědomovat vzrůstající síly Německa. Proto E. Beneš nabídl novému šéfovi polské diplomacie Josefu Beckovi, aby se pokusili obnovit vzájemné přátelství. O protiněmeckou alianci se ale jednat nemělo.⁹⁹ V průběhu jara 1933 začal být připravován italský návrh Paktu čtyř, tedy aliance Itálie, Německa, Velké Británie a Francie. V dubnu 1934 Francie navrhla společný pakt Sovětům, Němcům, Polsku, ČSR a pobaltským státům, jehož cílem bylo zachování územního celku východní Evropy. Většina států Malé dohody s aliancí souhlasila, čímž došlo k propojení Malé dohody se SSSR. Proti tomuto stavu se ohradilo především Německo, ale také Polsko. Podpora ČSR paktu zmařila zájem Polska o další sblížení.¹⁰⁰

⁹⁶ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 140.

⁹⁷ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 197.

⁹⁸ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 141-142.

⁹⁹ Tamtéž, s. 143-144.

¹⁰⁰ KLÍMEK, Antonín. KUBŮ, Eduard. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: ISE, 1995. s. 70.

I přes snahu E. Beneše, který se v létě 1933 ještě pokoušel vzbudit zájem a změnit rozhodnutí Polska k novým politickým smlouvám, nedostalo se mu z Varšavy žádné odezvy. V té době již Polsko tajně dojednávalo polsko-německou deklaraci o vzájemném neútočení, podepsanou 26. ledna 1934. Tyto události znamenaly také konec francouzsko-sovětského sbližování, a tedy jakákoliv participace SSSR, Polska a ČSR nebyla myslitelná. V důsledku toho se ČSR přidala ke tvořící se alianci francouzsko-sovětské, kterou stvrdila smlouva z 16. května 1935, přestože se E. Beneš snažil, aby nejdříve uzavřel smlouvu s polskou stranou. Ta ovšem odmítala jakékoliv spojenectví ze SSSR. Následná situace, ve které polská diplomacie očerňovala ČSR za pomáhání sovětskému, resp. komunistickému pronikání do střední Evropy, vyvolala naopak podezření české strany z posilující spolupráce Polska s Německem. Situace se nezlepšila ani v roce 1935, kdy se E. Beneš stal prezidentem ČSR. Společnou řeč s Polskem nenašel ani po 7. březnu 1936, tedy po Hitlerově obsazení demilitarizovaného Porýní. Následující období můžeme charakterizovat tedy spíše jako nepřátelské. Země spolu soutěžily o aktivity s Rumunskem.¹⁰¹

2.4 Období druhé světové války

V roce 1938 si E. Beneš a ministři vlády uvědomovali, jak důležité je získat Polsko na svou stranu. Dokonce i po ultimátu, které Polsko předložilo ČSR 21. září 1938, a ve kterém žádalo území Těšínska. Československá strana byla ochotna vzdát se sporného území, kdyby se tím obnovily přátelské vztahy. O vzájemnou spolupráci ovšem Polsko nestálo. Zároveň mu nestačily sliby o připojení Těšínska k polskému státu, a tak si pár hodin po mnichovské konferenci vojenským zásahem vynutilo odstoupení tohoto sporného území Československem. Diplomacie J. Becka počítala s úplným rozpadem ČSR, proto se Polsko přihlásilo o další sporná území v severní části Slovenska. ČSR se s těmito požadavky musela smířit. Dne 25. října 1938 Polsko ke svému státu připojilo území v okolí Čadce, Oravy a části Tater. Sice to pro něj znamenalo územní zisk, zároveň však zde narostly výrazné polské antipatie.¹⁰² Mnichovská dohoda byla pro Polsko zklamáním, protože nebylo přizváno k jednáním velmocí, a zároveň dohoda nerozdělovala ČSR. Polsko se totiž snažilo vytvořit novou organizaci Podunají, která se opírala o polsko-maďarskou spolupráci a společnou hranici, které stály v cestě nesamostatné Slovensko a Podkarpatská Rus. I tak se Slovenskem

¹⁰¹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 144-145.

¹⁰² Tamtéž, s. 146-47.

navázala varšavská politika diplomatické vztahy a uznala jej, čímž polská vláda zároveň akceptovala německou okupaci Čech a Moravy.¹⁰³

Během druhé světové války se vzájemné vztahy začaly rozvíjet až po vytvoření polské exilové vlády v Paříži, v čele s generálem Władysławem Sikorskim. Již v říjnu 1939 se v Paříži setkal E. Beneš s W. Sikorskim, který se výrazně orientoval na spolupráci jak s českým, tak i slovenským odbojem. Polská strana se během podzimu 1939 začala zaobírat otázkou uspořádání zemí střední Evropy, především Česka, Polska a Slovenska, do federace, ve které by Polsko mělo nejvýznamnější roli. Po vzniku Národního výboru v Paříži, a jeho postupném uznání jak Francií, tak i Velkou Británií, Polsko podmínilo svoje uznání československé exilové vlády souhlasem s vytvořením československo-polské federace, což bylo československou stranou odmítnuto. Polsko tedy přijalo československou vládu až po porážce Francie v červenci 1940.¹⁰⁴

V září 1940 začala jednání mezi E. Benešem a W. Sikorskim o poválečné spolupráci. Obě strany měly na její podobu odlišné názory. Polští činitelé si představovali širší středoevropskou federaci, jejíž součástí by bylo Česko a Slovensko, jako dvě samostatné jednotky. Mezi další členy by patřilo Maďarsko a Litva. Českoslovenští politici viděli budoucnost v konfederaci, v níž by si obě země zachovaly svou suverenitu, posílily hospodářské vazby a zkoordinovaly zahraniční a obrannou politiku. Důležitou podmínkou vstupu do vzájemné federace byla pro československou stranu jednak změna vztahu Polska k SSSR a demokratizace polského společenství, ale také rezignace polské reprezentace na samostatnost Slovenska.¹⁰⁵

Společný úmysl vstoupit po ukončení války do politického a hospodářského sdružení jako suverénní státy, byl ztvrzen deklarací z 5. listopadu 1940. Po útoku Německa na SSSR se podařilo také obnovit diplomatické vztahy Moskvy s exilovou vládou Československa a Polska. Vznikla dokonce polsko-sovětská smlouva z 30. července 1941 a tím byly částečně vytvořeny podmínky spolupráce nejen za války. Československo-polská jednání nadále pokračovala. Nová deklarace, zahrnující hlavní cíl programu obou vlád, tedy konfederaci Polska a ČSR, byla podepsána 19. ledna 1942. Některé sporné problémy, jako např. otázka Těšínska, se v této době ještě nedaly vyřešit.¹⁰⁶

¹⁰³ ŽÁČEK, Rudolf. *Projekt československo-polské konfederace v letech 1939-1944*. Opava: SÚ SZM, 2001. s. 22.

¹⁰⁴ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 149.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 149.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 150.

Vzájemné souznění netrvalo dlouho, již v červenci 1942 dala sovětská strana jasně najevo, že je proti této konfederaci. I když se E. Beneš nechtěl vzdát projektu spolupráce obou republik, politika československé exilové vlády začala dávat přednost straně sovětské před polskou. V roce 1943 došlo k přerušení polsko-sovětských diplomatických vztahů, především kvůli katyňským zločinům, a netrvalo dlouho a došlo k definitivnímu přerušení plánů na konfederaci s Polskem.¹⁰⁷ Tento konflikt nehodlala československá vláda podporovat, a tak došlo k přerušení veškerých jednání o společné konfederaci. Neznamenal to ovšem konec vzájemných vztahů a kontaktů obou vlád, i přes výrazné sovětské výhrady.¹⁰⁸

V roce 1944 začal J. V. Stalin postupně budovat základy komunistických mocí v obou zemích. Polská komunistická vláda byla vytvořena v Lublinu a Moskva ji uznala na začátku ledna 1945. Československá exilová vláda ji potvrdila pod sovětským tlakem na konci ledna 1945, a to těsně před Jaltskou konferencí, přestože ještě neproběhly žádné dohody ohledně sporných území.¹⁰⁹

2.5 Československo-polské vztahy v letech 1945 - 1989

Stejně jako první světová válka změnila uspořádání v Evropě, tak i poválečné budování nových sfér vlivu počátkem léta 1945, sebou neslo řadu komplikací. Nejvýraznější změnou bylo rozdělení Evropy na Východ a Západ, která přinášela řadu sporů mezi velmocemi. Především se Sovětský svaz snažil ve státech, kde byly jeho vojska, prosazovat komunistickou moc, což chápal jako odměnu vítěze ve druhé světové válce. Toto rozdělení sice způsobovalo formální protesty západních velmocí, nakonec je však respektovali. Změnila se také československá politika, která se zaměřila především na dva problémy, jednak to byly spory s okolními státy, ale také posilování svých zájmů v Evropě, prostřednictvím sílicího sovětského vlivu.¹¹⁰

E. Beneš očekával, že československo-polská spolupráce bude tvořit jádro nové organizace střední Evropy. Překážkou tomu nebyly ani polsko-sovětské vztahy, jelikož nová polská vláda podepsala v dubnu 1945 spojeneckou smlouvu se SSSR. Přepokládalo se tedy propojení politik Československa a Polska proti budoucím plánům Německa. Místo vzájemné spolupráce se spíše prohlubovala krize ve vztazích, a to především kvůli začlenění Těšínska

¹⁰⁷ ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. s. 199.

¹⁰⁸ ŽÁČEK, Rudolf. *Projekt československo-polské konfederace v letech 1939-1944*. Opava: SÚ SZM, 2001. s. 186.

¹⁰⁹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 152.

¹¹⁰ KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 11-12.

do osvobozené ČSR. Nová polská vláda v čele s E. Osóbkou-Morawskim požadovala připojení Těšínska k Polsku i přesto, že pražská vláda automaticky přenechala Polsku území získané Slovenskem v roce 1939. Rozhovory mezi oběma státy byly bezvýsledné.¹¹¹ Na jednání v Paříži v roce 1946 předložili českoslovenští diplomaté další požadavky na připojení Kladska, části Hlubčicka a Ratibořska, i přesto, že v této oblasti byli ochotni učinit dílčí ústupky. Polská strana se proti tomu ohradila a Moskva ji především v těšínské otázce nepřímo podpořila.¹¹²

V létě 1946 zasáhl do těchto sporů J. V. Stalin a využil vítězství Komunistické strany Československa (KSČ) v parlamentních volbách v ČSR a vítězství levicových sil z referenda konaného koncem června v Polsku. Sovětská strana vyzvala premiéra Klementa Gottwalda a prezidenta E. Beneše, aby uzavřeli spojeneckou smlouvu s Polskem a zlepšili tak vzájemné vztahy. E. Beneš souhlasil a přestal podmiňovat podepsání smlouvy vyřešením sporných otázek. I přesto se však spory táhly sedm měsíců až do březnových voleb v Polsku v roce 1947. Vznikla vláda Józefa Cyrankiewicze a prezidentem se stal Bolesław Bierut. Nic už nebránilo podpisu spojenecké smlouvy 10. března 1947 při Gottwaldově návštěvě Varšavy. Hlavním cílem byla společná obrana proti případné německé hrozbě, hospodářský rozvoj a kulturní spolupráce.¹¹³ Polská vládní delegace navštívila Prahu v červenci 1947. V téže době probíhaly přípravy Marshallova plánu, obě země byly tehdy ještě rozhodnuty americkou pomocí Evropě také přijmout. Jednání se zabývala především důležitostmi společné obrany proti možné německé agresi, uspořádáním společných hranic a postoji k Sovětskému svazu.¹¹⁴

Rok 1948 lze označit za přelomový. V obou zemích se vlády oficiálně ujala komunistická strana a již nic nebránilo rozvoji vzájemných československo-polských vztahů. Přestože obě komunistické vlády navenek přesvědčovaly o těsné spolupráci, ve skutečnosti pokusy o sblížení spíše ustaly. Nepomohlo tomu ani podepsání Varšavského paktu v roce 1955. Jediné zlepšení se dalo spatřovat v hospodářské oblasti, ve které byly podepisovány dlouhodobé úmluvy, např. o vzájemných dodávkách zboží. Výraznější změnu přinesl až rok 1956, kdy Moskva rozhodla o dalším budování vztahů v rámci sovětského bloku. V červenci 1956 navštívil šéf pražské vlády Viliam Široký Polsko a podepsal dohody o další ekonomické spolupráci a zároveň dohodu o definitivním vymezení vzájemných hranic, čímž se polská

¹¹¹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 152-153.

¹¹² KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 83.

¹¹³ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 154-155.

¹¹⁴ KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 96.

strana trvale vzdala Těšínska. V následujícím roce do ČSR zavítal J. Cyrankiewicz a pro užší kooperaci byl v Praze ustanoven Československo-polský výbor pro vzájemnou hospodářskou spolupráci.¹¹⁵

V dalších letech spojovala obě země především ostrá proti-západoněmecká politika. Prezident Antonín Novotný při návštěvě Polska v roce 1960 kritizoval spolu s W. Gomuškou západní Německo a K. Adenauerovu politiku vůči východním státům. Zároveň potvrdili neplatnost Mnichova a uznání Německé demokratické republiky a jeho spojení se státy sovětského bloku. Proto také nově vzniklá československo-polská spojenecká smlouva podepsaná během návštěvy A. Novotného ve Varšavě 1. března 1967, byla ostře orientována proti západnímu Německu. Anulovala Mnichovskou dohodu a všechny důsledky z ní vyplývající, především nedotknutelnost státních hranic. Smlouva měla být platná až do roku 1987 a očekávalo se její prodlužování.¹¹⁶

Rok 1968 znamenal velkou zkoušku pro oba státy. Polsko přihlíželo lednovým událostem v ČSR s nelibostí, protože tyto reformy ovlivňovaly také atmosféru v Polsku. W. Gomuška dokonce již v únoru varoval Alexandra Dubčeka před nebezpečím kontrarevoluce, čímž se stal nepřítelem pražských reformátorů. Srpnové invaze do ČSR se v roce 1968 s vojsky Varšavského paktu účastnily i ozbrojené síly Polské lidové republiky.¹¹⁷ Jak uvádí K. Durman, bez souhlasu polské strany, by zřejmě sovětská vojska nakonec nezaútočila.¹¹⁸

Při návštěvě Polska v roce 1969 prezident Ludvík Svoboda poukazoval na absurditu západního Německa, jelikož ani třicet let po válce nehodlalo uznat poválečný stav. Až v prosinci 1970 podepsala Spolková republika s Polskem smlouvy o definitivním uznání hranic na Odře a Nise. Tato skutečnost spolu se změnou šéfa polské vlády z W. Gomuški na Edwarda Gierka, výrazně ovlivnila československo-polské vztahy. Gierkova politika velkorysé ekonomiky a zviditelňování Polska před velmocemi, se spíše vzdalovala pražské KSČ. Ke sblížení mělo dojít v roce 1974 po podepsání nové Deklarace o upevnění přátelství a prohloubení spolupráce, kterou podepsali G. Husák a L. Štrougal při návštěvě Polska. Přestože tato kooperace měla probíhat ve všech oblastech, jednalo se především o podporu sovětské politiky a plány na společný hospodářský rozvoj.¹¹⁹

¹¹⁵ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 157-158.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 158-159.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 161.

¹¹⁸ DURMAN, Karel. *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991*. Praha: Karolinum, 1998. s. 248.

¹¹⁹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 162-163.

Konec 70. let znamenal pro obě země nárůst opozičních hnutí. V ČSR vznikla Charta 77, spojená zejména s českými umělci, v Polsku se začalo formovat odborové hnutí Solidarita, které bylo legalizováno v listopadu 1980 a mělo masovou podporu občanů. Na polskou společnost měla také nemalý vliv katolická církev, s jejíž autoritou musely vládní složky počítat. Zvolení Karola Wojtyły papežem a jeho cesta po vlasti ukázala sympatie milionů Poláků a ovlivnila jejich kulturní a společenské vědomí.¹²⁰

Tyto události ovlivnily také ČSR, přestože je pražské vedení razantně odsoudilo. G. Husák byl zastáncem intervence vojsk paktu v Polsku, aby byla ukončena vláda dvou politických šéfů, Stanisława Kani a generála W. Jaruzelského. Díky složité mezinárodní situaci se tato možnost neuskutečnila. Přesto od konce roku 1980 uspořádala vojska Varšavské smlouvy u polských břehů několik vojenských cvičení, která měla sloužit jako varování před možností zásahu Sovětského svazu, stejně jako tomu bylo v Maďarsku a Československu v letech 1956 a 1968.¹²¹ Tlak na Varšavu byl výrazný, a tak se W. Jaruzelski rozhodl vyhlásit v prosinci 1981 výjimečný stav a převzal moc pomocí armády, reprezentovanou tzv. Vojenskou radou národní spásy (WRON).¹²²

Na podzim 1981 vznikla Polsko-československá solidarita, která tvořila spojení nezávislých opozičních skupin z Polska a Československa, tedy Charty 77 a Solidarności. Cílem byla především výměna informací o demokratických snahách obou států a o represích proti aktivním členům opozice a intelektuálům. Byly vytvářeny kontaktní sítě, které si předávaly také knihy a noviny, nebo pro organizování protestů v obou zemích.¹²³

V únoru 1988 byla v Polsku vyhlášena nová etapa reformem, což vyvolalo vlnu stávek. Vláda si uvědomovala bezvýchodnost situace a projevila ochotu k diskotování s opozicí. Začaly přípravy na jednání u tzv. kulatého stolu, které se konalo 6. února 1989. Znamenaly konec nedemokratického režimu v Polsku a vedly k polosvobodným volbám.¹²⁴ O pár měsíců později padl komunistický režim také v ČSR.

¹²⁰ ŘEZŇÍK, Miloš. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. s. 409-410.

¹²¹ DURMAN, Karel. *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991*. Praha: Karolinum, 1998. s. 248.

¹²² DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 164- 165.

¹²³ Historia Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej. In: Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=historia

¹²⁴ ŘEZŇÍK, Miloš. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. s. 474.

2.6 Česko-polské vztahy po roce 1989

Vznik nových vlád obou republik a navazování nových kontaktů mezi zeměmi, změnilo vzájemné vztahy nejvýrazněji od první světové války. Nově vytvářené demokracie se potýkaly s obdobnými problémy také v rámci mezinárodní politiky. Rozpor obou zemí, v rozdílném přístupu k Rusku zmizel, naopak nejistotu vyvolával jeho další vývoj. Společným problémem se stávalo také rychle se sjednocující Německo. Vzájemnou spolupráci urychlily rovněž dřívější kontakty z doby disentu a z partnerství v rámci Polsko-československé solidarity.¹²⁵

V první polovině ledna 1990 se setkali šéf pražské diplomacie Jiří Dienstbier a polský ministerský předseda Tadeusz Mazowiecki nejdříve ve Varšavě a o deset dnů později v Praze. Na konci ledna 1990 navštívil Polsko také prezident Československé republiky Václav Havel, který během svého projevu v polském parlamentu mimo jiné vyzval jak polskou, tak i maďarskou reprezentaci k užší spolupráci. Přesto první varšavskou výzvu ke spolupráci proti sjednocujícímu se Německu, česká strana odmítla. Následné období ukázalo, že se přístup Československa v německých otázkách bude od polského odlišovat. Společně s neslučitelnými ekonomikami obou republik se začaly snahy o výraznější československo-polskou kooperaci vzdalovat, tedy i snahy o vytvoření konfederace, které ještě zamýšleli někteří polští politikové. V rovině multilaterální se již 9. dubna 1990 konala v Bratislavě schůzka představitelů Československa, Polska a Maďarska. Ve funkci pozorovatelů se zúčastnili také ministři zahraničních věcí Rakouska, Itálie a Jugoslávie. Hlavním cílem bylo domluvit postup ukončení Varšavského paktu a odchod sovětských vojsk z jejich území. O rok později, tedy v lednu 1991 se představitelé Československa, Polska a Maďarska, setkali na prvním summitu v Budapešti a Visegrádu, kde byla podepsána Deklarace o spolupráci, která se později stala základem vzniku Visegrádské trojky a po rozpadu ČSR čtyřky (V4).¹²⁶

Spolupráce v rámci skupiny nebyla snadná. Československo-polské poměry v této době sice nezatěžovaly nedořešené otázky a vyvíjely se bez problémů, komplikovanější poměry byly mezi Československem a Maďarskem, především kvůli sporným záležitostem s maďarskou menšinou na Jižním Slovensku, které znemožnily uzavření vzájemné smlouvy. ČSR a Polsku ovšem nic nebránilo k podepsání dohody.¹²⁷

¹²⁵ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 166.

¹²⁶ Tamtéž, s. 167-168.

¹²⁷ Tamtéž, s. 168.

Smlouvu o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci podepsali prezident Václav Havel a Lech Wałęsa v Krakově v říjnu 1991. Zahrnovala nejen všestrannou bilaterální spolupráci, kromě politických otázek zahrnovala také oblast kulturní, hospodářskou a bezpečnostní. V případě válečného ohrožení se zavázaly k vzájemné vojenské pomoci.¹²⁸ Obdobnou podobu měla smlouva polsko-maďarská. Nakonec byly zahájeny také přípravy úmluvy mezi Československem a Maďarskem, k jejímu podepsání ale nedošlo.¹²⁹

V lednu 1993 došlo k pozastavení spolupráce v rámci V4, mezi jinými kvůli rozpadu ČSR. To ovšem nebránilo česko-polským kontaktům, o čemž svědčí časté návštěvy politických reprezentací. Jedním ze společných záměrů bylo přistoupení do Severoatlantické aliance (NATO). Smlouvu podepsala ČR, Polsko a Maďarsko v roce 1999 a se stali oficiálními spojenci v otázkách bezpečnosti. O rok dříve došlo k obnovení spolupráce V4, zejména kvůli podpoře a pomoci k získání členství v Evropské unii (EU). Všechny čtyři státy se staly členy EU 1. května 2004.¹³⁰ Skupina se zaměřila na prosazování spolupráce a stability v regionu Střední Evropy. S Rakouskem a Slovinskem probíhá spolupráce v rámci Regionálního partnerství, se zeměmi střední a východní Evropy v programu V4+.¹³¹

Dalším přelomovým okamžikem společných vztahů byl teroristický útok na World Trade Center v roce 2011. ČR a Polsko se snažily o lepší bezpečnostní politiku a podporovaly rozšíření NATO o Slovensko, Slovinsko a pobaltské státy.¹³² Podobné názory spojovaly oba státy také v otázkách amerického projektu protiraketové obrany nebo Lisabonské smlouvy. Obecně lze říci, že polské stanovisko se většinou od českého diametrálně liší, proto koordinace zájmů obou republik bývá výjimečná.¹³³

Symbolickým momentem pro uzavření historických záležitostí bylo prohlášení polského prezidenta Lecha Kaczyńskiego v roce 2009 během vzpomínkových akcí k 70. výročí začátku druhé světové války. Polský prezident se vyjádřil k událostem z roku 1938 a okupaci Těšínského Slezska. „*To, že se Polsko přidalo k okleštění území*

¹²⁸ LAKOMY, Miron. Stosunki polsko-czeskie na początku XXI wieku. In: *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2011. s. 214

¹²⁹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 169.

¹³⁰ LAKOMY, Miron. Stosunki polsko-czeskie na początku XXI wieku. In: *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2011. s. 215.

¹³¹ Historie V4. In: Visegrad Group [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/historie>

¹³² LAKOMY, Miron. Stosunki polsko-czeskie na początku XXI wieku. In: STOLARCZYK, Mieczysław. *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2011. s. 216.

¹³³ Tamtéž, s. 216-218.

*Československa, bylo nejen chybou, ale hříchem, ke kterému se Polsko dokáže přiznat.*¹³⁴ Česká strana toto gesto ocenila a považovala za definitivní uzavření otázek historických sporů.

Společné vztahy České republiky a Polska mají bohatou historii. Zásadní vliv na to měla geografická rozloha obou států, jejich podobné kultury i jazyky, patřící do jedné jazykové skupiny. Spojenci se stali již v 10. století, postupně se ovšem začala objevovat rivalita a odlišné zájmy, které vedly k bouřlivým změnám vztahů mezi zeměmi. K problémovým územím vždy patřilo Slezsko, na jehož území si činily nároky oba státy. Ani v průběhu staletí se relace v tomto případě výrazně neměnily. Proto mezi nejvýraznější události 20. století lze zařadit spor o Těšínsko po první světové válce, obsazení Těšínska Polskem v roce 1938 a podílení se polských vojsk na sovětské invazi do ČSR v roce 1968. Po druhé světové válce mezi zeměmi sice žádné větší spory neprobíhaly, obě země k sobě neměly příliš blízko. Výjimkou byl vznik Polsko-československé solidarity, která téměř 9 let zajišťovala výměnu informací o demokratických snahách obou států. Změna formy vlády, která nastala po roce 1989 ve státech střední a východní Evropy, umožnila vzniknout novým seskupením. Nejvýznamnější z nich je Visegrádská čtyřka, která spolupracovala zejména při ucházení se o členství v NATO a EU. Nové formy spolupráce v rámci těchto organizací pomohly překonat mnoho dávných česko-polských problémů.

¹³⁴ Kaczyński: Obsazení části čs. pohraničí v r. 1938 byl. In: *Euroskop.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/38/13403/clanek/kaczy-sky-obsazeni-casti-cs-pohranici-v-r-1938-byl-hrich/>

3 Problém Těšínska

Významným bodem česko-polských vztahů bylo od nepaměti Těšínské Slezsko. Již od začátku existence obou států se o celé slezské území vedly spory, a tak bylo mnohokrát místem konání mocenských bojů. V této kapitole se zaměříme na vývoj událostí po první světové válce, protože na dlouhá léta zásadně ovlivnily vzájemné poměry. Největším konfliktem byl spor o Těšínsko, který teoreticky vypukl v roce 1918 a svými politickými důsledky ovlivnil československo-polské vztahy až do roku 1958, kdy byla uzavřena definitivní dohoda o podobě společných hranic. Připojením Těšínského Slezska k českému státu sebou neslo vznik polské národnostní menšiny z původního většinového obyvatelstva tohoto území.

3.1 Charakteristika území

Polská národnostní menšina je v České republice nejčastěji tvořena autochtonním obyvatelstvem z české části Těšínského Slezska. Polští emigranti vyskytující se na českém území hlavně od konce druhé světové války, jsou rozptýleni na mnoha místech a netvoří kompaktní společenství s rysy národnostní menšiny. Těšínsko bylo po staletí multikulturní oblastí. Na jednom území vedle sebe žili Češi, Němci, Židé a Poláci.

Polská menšina na Těšínsku obývá přibližně 800 km² tohoto území, tedy většinu historické části Těšínského knížectví, které bylo rozděleno mezi ČR a Polsko. V ČR patří Těšínsko do Moravskoslezského kraje, v Polsku pak do Slezského vojvodství. Hranice mezi oběma státy je tvořena řekou Olší (Olzou). Dnes se jako Těšínsko označuje okres Karviná, část okresu Frýdek-Místek, část města Ostravy (tzv. východní, slezská část) a polský okres Cieszyn až po město Bielsko-Biala. K území Těšínska však patří pouze část města Bielsko. Této oblasti se často říká Zaolzí, jelikož se z polského pohledu nachází za řekou Olzou. Z českého pohledu bychom pak tuto oblast nazvali jako Předolzí.¹³⁵

V roce 1920 bylo území Těšínska rozděleno na Těšínsko polské a české. Rozloha polského Těšínska byla přibližně 1005 km², což představuje zhruba 44 % území a v dnešní době je součástí Slezského vojvodství. České Těšínsko s rozlohou 1273 km² je součástí Moravskoslezského kraje a tvoří přibližně 56 % historického těšínského území.¹³⁶

¹³⁵ BARAN, Ivo. Polská menšina v československo-polských vztazích mezi světovými válkami. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 65.

¹³⁶ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. 85-87 s.

Okres Moravská Ostrava odděloval jihovýchodní část Rakouského Slezska, která byla označována jako Těšínské knížectví, od západní části této korunní země. Rozlohou bylo srovnatelné s dnešním Lucemburskem. Jeho rozloha byla téměř 2 300 km², ale hustota obyvatelstva byla mnohem vyšší. Hranice měly tvar čtyřúhelníku s delší severní a západní stranou. Ve 2. polovině 18. stol. bylo v Moravské Ostravě znovu objeveno kamenné uhlí, což vedlo k mnohým geologickým průzkumům. Zdejší bohatství nerostných surovin vedlo k výstavbě železnic, zvláště ve 2. polovině 18. století. Město Bohumín se stalo důležitým železničním uzlem této sítě. Významným železničním spojením pro území Těšínska byla trasa Bohumín-Košice, která byla postavena v letech 1867-1873 soukromou uherskou společností. Prvotním plánem bylo vytvoření železniční trasy mezi Uherskem a Německem. Poloha železnice Bohumín-Košice, povodí řeky Olše a jednotlivé šachty měly zásadní význam v dalším vývoji Těšínska. Významnou roli hrály také válcovny a železárny v Bohumíně a Třinci, dřevařské závody v Beskydech, papírna ve Vratimově a v neposlední řadě také vlnářské a textilní továrny v okolí Bílska.¹³⁷

Mapa 1: Území Těšínského Slezska po jeho rozdělení v roce 1920¹³⁸

¹³⁷ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 40-42.

¹³⁸ MAŁYSZ, Bohdan. Kontroverze současnosti v dějinné souvislosti. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 105.

Rozdělení Těšínska v roce 1920 přineslo různé možnosti chápání rozsahu tohoto území, podle kterých lze vymezit:

1. „*Těšínsko, jako celé území Těšínského Slezska či bývalého Těšínského knížectví (od Ostravice po Bialku).*
2. *Těšínsko, jako část Těšínského Slezska, ležící na území dnešní České republiky.*
3. *Těšínsko, jako část českého Těšínského Slezska souvisle obývaná polskou menšinou. Ekvivalent pojmu Zaolží.*¹³⁹

V této práci chápeme Těšínské Slezsko jako historické území Těšínského knížectví, naopak Těšínsko jako synonymum pro Zaolží (Zaolzie).

3.2 Těšínsko po první světové válce

Rozpad rakousko-uherské monarchie měl dopad nejen na celou střední Evropu, a vznik nástupnických států, výrazně se podílel také na formování Těšínského Slezska. Toto území, nacházející se mezi nově vznikajícím Polskem a Československem, bylo po celá staletí předmětem sporů mnoha zemí, a bylo proto nutné přesně určit jeho novodobé hranice. Tím se započal konflikt o nejjihnější část Slezska.

Již v době první světové války docházelo mezi českými a polskými politickými reprezentacemi v exilu k rozhovorům týkajícím se Těšínska. Obě strany se shodly na jeho poválečném rozdělení. Česká strana předpokládala stanovení hranice na Visle. Polští vládní představitelé soudili, že rozhodne smíšená komise. Obě strany chtěly tuto otázku vyřešit až po stanovení celkové podoby hranic a domnívaly se, že rozmluvy budou probíhat přátelskou formou.¹⁴⁰

Kapitulace Rakouska-Uherska přesto zastihla exilové představitele budoucí ČSR a Polska nepřipravené. Jedním z důvodů byla chybějící komunikace mezi exilovou a domácí politickou reprezentací při řešení sporných otázek. Zatímco český národní výbor koordinoval svou práci s exilovým vedením v Paříži, polská politika se dělila na tři centra. Spojenci byl uznán exilový Polský národní výbor pod vedením Dmowského, chyběla mu ale podpora v Polsku. Ve Varšavě působila vlastní vláda. Významné postavení měl také J. Piłsudski, především díky jeho morální a vojenské autoritě.¹⁴¹

¹³⁹ MAŁYSZ, Bohdan. Kontroverze současnosti v dějinné souvislosti. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 105.

¹⁴⁰ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 81.

¹⁴¹ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 13-15.

Nevyhnutelnost rozpadu habsburské monarchie si uvědomoval taktéž lid na Těšínsku, a proto založili 19. října 1918 Národní radu Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego, RNKC). Stala se politickou reprezentací Poláků žijících na území okresů těšínského, fryštátského a bílského, kde počet Poláků převažoval. Očekávala, že se konečné hranice vytyčí dle národnostní příslušnosti a dle přání obyvatelstva, tedy že Těšínsko bude připojeno k Polsku, a tak 30. října 1918 oznámila převzetí vlády nad územím. V Polské Ostravě ještě tentýž den vznikl český Zemský národní výbor pro Slezsko (ZNV), který také požadoval vládu nad celým Slezskem a 1. listopadu 1918 oznámil její převzetí. Pod ZNV však patřil jen frýdecký okres, západní část okresu fryštátského a několik vesnic okresu těšínského. Jelikož si oba tyto správní orgány činily nárok na Těšínsko, musela být 5. listopadu 1918 podepsána prozatímní dohoda mezi RNKC a ZNV o rozdělení sfér vlivu podle etnického složení obyvatelstva, čímž se většina území dostala pod správu RNKC.¹⁴²

Obě organizace se pokoušely zvětšit svůj vliv v oblasti veřejné správy a v celé soudní a hospodářské soustavě. Docházelo k diskriminaci menšin, vytvářely se různé agitační kampaně a letáky. ZNV se v polovině listopadu 1918 snažil zdůraznit, že RNKC porušuje smlouvu a vnímá ji jako definitivní. Na leden 1919 vypsala polská vláda volby do ústavodárného sejmu i na Těšínsku, Spiši a Oravě. Československá vláda žádala odvolání voleb, jelikož jejich uskutečnění by dokazovalo svrchovanost Polska nad celým Těšínskem. Dále upozorňovala na porušení úmluvy, přestože ji nikdy oficiálně neuznala, a domáhala se v Paříži obsazení francouzským vojskem celého sporného území, ty se však nepovedlo přesvědčit. Němci na Ostravsku a Těšínsku měli jiné plány, požadovali vytvoření zvláštního neutrálního státu.¹⁴³ Napomáhala tomu také skutečnost, že smlouva z 5. listopadu 1918 nebyla formulována nijak precizně a obsahovala mnoho sporných a nedořešených otázek.¹⁴⁴

O preventivním útoku na Těšínsko rozhodla československá vláda dne 17. ledna 1919. Začala sedmidenní válka, která vypukla 23. ledna 1919, tedy tři dny před plánovanými volbami do sejmu, kdy československá vojska začala obsazovat území podléhající RNKC. Československá armáda se skládala z 14-16 tisíc vojáků, jak domácích oddílů, tak i francouzských a italských legionářů, pod velením plukovníka Josefa Šnejdárka. Polská strana, pod vedením plukovníka Franciszka Latinika, své vojenské síly na začátku ledna odeslala na východní hranici Polska, kde válčila s Ukrajinou, proto se na odpor

¹⁴² GAŚIOR, Grzegorz. Rozdělení Těšínského Slezska v letech 1918-1920. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 22-23.

¹⁴³ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 82.

¹⁴⁴ GAŚIOR, Grzegorz. Rozdělení Těšínského Slezska v letech 1918-1920. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 24.

československému vojsku postavila jen malá část vojenských jednotek a místní obyvatelstvo, především horníci a hutníci. K 30. lednu 1918 vojsko čítalo kolem 5 tisíc vojáků. Přes výraznou početní převahu československého vojska stav zůstal nerozhodný. Situaci měla pomoci vyřešit mírová jednání v Paříži, která s československou vojenskou akcí nesouhlasila, nařídila okamžité ukončení boje a 30. ledna 1918 bylo uzavřeno dočasné příměří.¹⁴⁵

Oba státy předložily své územní požadavky na celé sporné území. Československo požadovalo vytvoření hranice na Visle, jelikož umístění košicko-bohumínské dráhy bylo důležitým spojením se Slovenskem. Zároveň mělo zájem o velké uhelné bohatství nacházející se na tomto území. Polsko si činilo nárok na celé teritorium kvůli polským občanům, kteří zde tvořili většinu. Železniční trať pak měla sloužit Polsku pro spojení s očekávaným spojencem Maďarskem. Československo požadovalo sporné oblasti na základě historických hranic, Polsko považovalo za podstatné etnické poměry. Celkově se jednalo o cca 3 500 km², které obývalo 360 000 obyvatel.¹⁴⁶

K uzavření příměří mezi Československem a Polskem došlo 3. února 1918 v Paříži. Byla stanovena nová demarkační čára, probíhající kolem košicko-bohumínské dráhy. České straně připadla Karviná, Bohumín a Lazy, na polské zůstal Fryštát, Doubrava, Těšín, Jablunkov a Třinec. Na tuto čáru se stáhlo československé vojsko až 25. února 1918. Začaly propuknout hornické stávkové akce, jelikož polští horníci požadovali připojení k Polsku.¹⁴⁷

Jednání mezi československou a polskou vládou koncem července 1918 nepřinášela žádná řešení. Na další srpnové mírové konferenci v Paříži, bylo nabídnuto spojeneckými komisemi vítězných mocností kromě Francie, nové rozdělení podle tzv. Tissiho linie. Podle ní by Polsku připadla košicko-bohumínská dráha i většina karvinského uhelného území. E. Beneš proto požádal o vyhlášení plebiscitu, což odpovídalo tehdejšímu řešení problematických hraničních sporů, a tak Poláci souhlasili. Plebiscit se měl konat na celém území Těšínského Slezska, ale také na Oravě a Spiši. Polsko chtělo vynechat z plebiscitu okres bílský, jelikož ho považovalo za čistě polský, Češi ovšem počítali s hlasy Němců a Šlonzakovců žijících v daném okrese. Formálně byl plebiscit vyhlášen na 27. září 1919 a měl sloužit jako informační prostředek pro další rozhodnutí západních spojenců. Termín plebiscitu se však neustále oddaloval a tím se zvětšovala sociální i agitační radikalizace.

¹⁴⁵ GAŚIOR, Grzegorz. Rozdělení Těšínského Slezska v letech 1918-1920. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 24-25.

¹⁴⁶ JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Opava: Matice slezská, 2009. s. 17.

¹⁴⁷ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 82-83.

Na obou stranách vládl neklid, docházelo k novým stávkám a násilným činům. Zároveň přípravy plebiscitu způsobovaly diplomatické spory o posuzování jeho výsledků.¹⁴⁸

Koncem ledna přijela na Těšínsko mezinárodní plebiscitní komise. Uznala demarkační čáru ustanovenou 3. února 1919 a místo polského a československého vojska, které se muselo stáhnout, na toto území přizvala francouzské a italské jednotky. Postavení této komise nebylo jednoduché. Mezi polským, českým, německým i šlonským obyvatelstvem narůstaly konflikty a stupňoval se vzájemný teror, mezinárodní síly nebyly schopny zajistit bezpečí.¹⁴⁹ V dubnu 1920 si Polsko uvědomilo, že nemůže počítat s německými ani šlonskými hlasy, a tak po přímělvě Rady Narodowej plebiscit odmítlo. Přestože si československá strana plebiscit přála, souhlasila s návrhem polského diplomata v Paříži Erazma Piltze vyřešit spor arbitráží. E. Beneš s touto možností souhlasil, ale požadoval, aby se Polsko rozhodlo pro arbitráž co nejdříve. To se však nestalo, jelikož polská strana s přijetím arbitráže otálela, a tak tuto možnost musel E. Beneš v červnu 1920 zamítnout.¹⁵⁰ V dubnu 1920 vypukla zároveň polsko-ruská válka, kterou zahájila vojska Józefa Piłsudského. Rusové již v červenci postupně získávali převahu a v srpnu došli až k Varšavě. E. Beneš ani T. G. Masaryk nejenže v polský úspěch od začátku nevěřili, můžeme říci, že ani nezapadal do jejich plánů na ruskou budoucnost. I přesto, že se Československo snažilo v polsko-sovětské válce zachovat neutralitu, znemožnilo průjezd muničních vlaků do Polska.¹⁵¹

Další kroky proto směřovaly ke konferenci ve Spaa, kde polský premiér Władysław Grabski přistoupil na otázky všech nedořešených polských hranic pomocí arbitráže spojenců. Hlavním důvodem byla pro Polsko nepříznivá situace na sovětské frontě. Pomoc od západních mocností mohla polská armáda očekávat jen po souhlasu s přijetím arbitráže. O rozdělení Těšínského Slezska mezi Polsko a Československo definitivně rozhodla Konference velvyslanců ve Spaa 28. července 1920. „*Polsku připadl bilský okres, část těšínského, včetně části města Těšina, a kousek okresu fryštátského. Na tomto území žilo 94 tisíc Poláků (67,5 %), 2 tisíce Čechů (1,7 %) a 43 tisíc Němců (30,7 %). Československo získalo frydecký okres, větší část okresu fryštátského, část okresu těšínského, dostalo celý úsek bohumínsko-košické dráhy, karvinský uhelný revír a hutě, včetně té největší v Trinci. Na tomto území žilo 140 tisíc Poláků (48,6 %), 113 tisíc Čechů (39,5 %) a 34 tisíc Němců (11,9 %).*

¹⁴⁸ GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938*. Opava: SU, 2004. s. 24.

¹⁴⁹ GAŚIOR, Grzegorz. Rozdělení Těšínského Slezska v letech 1918-1920. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPVČR, 2009. s. 27-28.

¹⁵⁰ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 84-85.

¹⁵¹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: CEP, 2002. s. 137-138.

Pokud nebereme v potaz frýdecký okres, jehož se Poláci byli ochotni vzdát, Poláci čítali 69 % obyvatelstva, Češi jenom 18,3 %, a to pouze v západní části okresu fryštátského a v několika obcích západní části okresu těšínského.“¹⁵² Výsledek byl více uspokojivý pro českou stranu, ani jedna země však nebyla spokojena. Polská reprezentace stále věřila, že se jí podaří alespoň částečně pozměnit rozhodnutí Kongresu velvyslanců z roku 1920. Československo však již nehodlalo učinit jakékoliv ústupky. Pocit ukřivděnosti si Polsko neslo mnoho let, jelikož na československé straně zůstala početná skupina polského obyvatelstva, jež se stala národnostní menšinou, přestože na daném území tvořila většinu. Tento dva roky trvající spor ovlivnil česko-polské vztahy na dlouhá léta.

3.3 Těšínsko v letech 1938-1945

Po rozdělení Těšínska se přece jen vztahy mezi ČSR a Polskem částečně urovnaly, k čemu napomohla dohoda z roku 1921 o konečném uznání hranic, její ratifikace se ale již nikdy nekonala. Až 25. dubna 1925 podepsaly oba státy smlouvu o menšinových záležitostech. Ani následující léta nic nenasvědčovalo tomu, že by bylo Polsko připraveno znovu bojovat o změnu hranic Těšínského Slezska.¹⁵³

S nástupem Adolfa Hitlera k moci se německé propagandistické instituce začaly o Těšínsko zajímat a podporovat tamní Němce a Šlonzáky. V roce 1938 se také na Těšínsku začalo projevovat napětí spojené se vzrůstající agresí hitlerovského Německa, čehož se pokusila využít polská menšina. Své požadavky, určené československé vládě, zaměřila na získání větší národní autonomie. Důvodem byla především nepříznivá politika československých a místních státních úřadů a organizací k polské menšině. Uskutečňovaly se mnohé manifestace, které se mezi jinými zaměřovaly na přání připojit Záolzí k Polsku. Německého vývoje využila rovněž Varšava a rozhodla se vůči Československu prosazovat územní požadavky na Těšínsko. Prezident E. Beneš se snažil situaci urovnat a souhlasil s vytvořením nové dohody o podobě československo-polských hranic. Polská vláda však po Praze požadovala okamžité odstoupení části Těšínska a jeho obsazení polských vojskem. Československá strana s těmito podmínkami nemohla souhlasit a navrhovala svolání smíšené

¹⁵² GAŚIOR, Grzegorz. Rozdělení Těšínského Slezska v letech 1918-1920. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 28.

¹⁵³ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 90-94.

československo-polské komise, která by situaci vyřešila a území rozdělila podle poměru počtu obyvatel obou národností. Polská vláda ovšem nehodlala čekat.¹⁵⁴

Polsko tedy využilo mnichovskou krizi v roce 1938 a s vynuceným souhlasem československé vlády, obsadilo území Těšínska. Obsazování trvalo od 1. do 10. října téhož roku. Získalo území o rozloze 802 km² s 227 tisíci obyvateli. Z tohoto počtu se k národnosti české hlásilo 56 % obyvatel, k polské 35 % a 8 % k národnosti německé. K Slezskému vojvodství, jehož sídlo bylo v Katovicích, patřil okres Fryštát a sjednocený Těšín. Těšínsko začalo oficiálně patřit Polsku a úředním jazykem se stala polština. České a komunistické organizace byly zakázány. Protipolsky orientovaní Češi, kterých bylo téměř 30 tisíc, a Němci dostali okamžitý příkaz k vystěhování. V některých případech byl odchod Čechů dobrovolný. Tím se zlepšilo postavení místních obyvatel pouze v ohledu národnostním, nicméně po stránce ekonomické došlo k výraznému zhoršení.¹⁵⁵

*„Období necelého roku (od 1. října 1938 do 1. září 1939) polské vlády na Těšínsku nepřispělo ke smíru mezi místními etnickými komunitami. Staré polské křivdy byly kompenzovány novými křivdami českými a nepřátelské postoje obou národností se ještě víc vyhrotily. Toho dovedně využili Němci, kteří se na dalších 6 let stali pány této země.“*¹⁵⁶

Druhá světová válka začala na Těšínsku dne 26. srpna 1939, a to zmocněním se německého oddílu železniční stanice v Mostech u Jablunkova, čímž došlo k obsazení strategického Jablunkovského průsmyku. Pár dní na to, 1. září 1939, se Německo stalo na dlouhých šest let okupantem Těšínska. Okresy Fryštát a Těšín byly spojeny do jednoho těšínského okresu a přiřazeny k německé říši spolu s obvodem Katowice, jehož součástí se staly. Okres Těšín byl druhým největším okresem v německé říši, pro kterou byl strategicky a hospodářsky velice důležitý.¹⁵⁷

Okupační úřady začaly 19. září 1940 zabavovat majetek Poláků, bez nároků na jakékoliv odškodnění a vytvářet nespočet nařízení, které byly směřovány nejen na polské občany, ale zejména na Židy. Jedním z nich byla cílená fyzická likvidace Židů, polské inteligence a bývalých veřejných činitelů. Jelikož nacisté zastávali názor, že Těšínsko patřilo od začátku Němcům, byla zavedena germanizace obyvatel tohoto území.¹⁵⁸

¹⁵⁴ GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 95-99.

¹⁵⁵ ZAHRADNIK, Stanisław. Nástin historického vývoje. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 24.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 25.

¹⁵⁷ BORÁK, Mečislav. Těšínsko v letech 1938-1945. In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 107.

¹⁵⁸ ZAHRADNIK, Stanisław. Nástin historického vývoje. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 26.

Vzhledem k odlišným postojům Němců vůči jednotlivým skupinám obyvatelstva, bylo dne 11. prosince 1939 nařízeno provedení jeho soupisu, který se pojil s přijímáním tzv. volkslisty. Její přijetí znamenalo zřeknutí se své národnosti, pokud ovšem nebyla německá. Volkslista byla tvořena čtyřmi kategoriemi. První dvě byly určené Němcům, Slezanům patřila třetí, která byla zároveň nejpočetnější a čtvrtá byla určena pro ty, kteří ztratili slovanské národnostní cítění. Jelikož o přijetí německého občanství mezi těšínským lidem byl minimální zájem, přistoupili okupanti k ekonomickému nátlaku a teroru. Nedostatek volných pracovních míst přivedl místní obyvatele do existenční krize a zvýšil zájem obyvatelstva o volkslistu. Rodiny tím sice vyřešily starosti o živobytí, avšak většině mužů hrozilo odvedení do německé armády nebo nucené práce v Říši. Lidé, kteří se o volkslistu nehlásili, byli odkázáni na život v bídě a ustavičném strachu.¹⁵⁹

*„Okupanti se postupně přesvědčovali, že souhlas s germanizací daný zápisem do volkslisty byl u mnoha obyvatel Těšínska jen předstíraný. Kromě odporu k vojenské službě v německé armádě a stále rostoucí dezerce to dokazovalo i masové zapojení volkslistářů do domácího odboje proti nacismu.“*¹⁶⁰ Protifašistický odboj měl na Těšínsku především polský národně osvobozenecý charakter. Nejaktivnější partyzánské skupiny byly lokalizovány v podhůří Beskyd. Okupační perzekucí došlo na Těšínsku k velkým ztrátám na životech. Přibližně 2 tisíce obyvatel, z toho 80 % polské národnosti, zahynulo v koncentračních táborech, ve vězeních a v boji proti fašismu. Bylo vyraženo 2,5 tisíce Židů, tisíc odvedených mužů padlo v německé armádě. Obětí stalinizmu bylo kolem 250. Celkem zemřelo 6 tisíc osob, tedy 3 % předválečného stavu zdejšího obyvatelstva.¹⁶¹

Rok 1945 znamenal pro Těšínsko návrat do obnovené Československé republiky. Československo bylo Košickým vládním programem definováno jako národní stát Čechů a Slováků, proto mělo polské obyvatelstvo na Těšínsku v poválečném období nelehké postavení. Jeho situaci nepřispívaly rovněž obvinění z podpory rozpadu republiky v letech 1938-1939. O konečné poloze státní hranice na území Těšínska nebylo ze začátku zcela rozhodnuto. Začlenění českého Těšínska k Polsku, ani vysídlení polské menšiny nakonec neproběhlo. O toto rozhodnutí se zasloužili Českoslovenští komunisté pod vedením Sovětského svazu, kteří se stavěli proti názoru vysídlit Poláky z Těšínska a získali tím důvěru polské menšiny ve volbách. Pokusy obnovit polské organizace z předválečného období

¹⁵⁹ ZAHRADNIK, Stanisław. Nástin historického vývoje. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 26.

¹⁶⁰ BORÁK, Mečislav. Německá okupace Těšínského Slezska. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPVRC, 2009. s. 48.

¹⁶¹ ZAHRADNIK, Stanisław. Nástin historického vývoje. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 27.

na českém Těšínsku však nebyly československými úřady zcela akceptovány. V roce 1945 bylo uvedeno v činnost pouze polské školství. V době poválečné se česko-polské vztahy začaly zklidňovat, a to nejen mezi národními etniky na Těšínsku, ale rovněž mezi oběma státy.¹⁶²

Na připojení Těšínska k Polsku v roce 1938 lze pohlížet ze dvou odlišných hledisek. Většina českých historiků chápe polskou okupaci, která byla provedena za spolupráce Německa, jako fašistický akt a polskou vládu označují za Hitlerova spojence. Naopak polští historikové vidí v obsazení Těšínska způsob odškodnění pro Poláky za nespravedlivé rozdělení v roce 1920. Definitivní ukončení sporů o společné hranice stanovila Smlouva mezi Československou republikou a Polskou lidovou republikou o konečném vytyčení státních hranic, podepsaná zástupci obou vlád v roce 1958 ve Varšavě.

¹⁶² ZAHRADNIK, Stanisław. Nástin historického vývoje. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 28.

4 Polská menšina v Československu a v České republice

Tato kapitola charakterizuje především polskou národnostní menšinu v oblasti českého Těšínska, jelikož se zde vyskytuje v největší míře a tvoří základní část původního obyvatelstva. Popisuje demografické složení v době rozpadu Rakousko-Uherska až po sčítání lidu z roku 2011. Zaměříme se na polské kulturní organizace působící na Těšínsku a popíšeme politickou reprezentaci polské národnostní menšiny, kterou představuje hnutí Coexistentia. Kapitola také popisuje problematiku polského menšinového školství.

4.1 Demografická charakteristika

Dle záznamů ze sčítání lidu v roce 1910, které následovalo po rozpadu Rakousko-Uherska, žilo na území Těšínska, náležejícího již k Československu, asi 139 016 Poláků. Konečný počet Poláků v meziválečném období na Těšínsku není dodnes přesně znám a je velmi diskutovaným tématem mezi polskými i českými autory. Důležitým kritériem při sčítání pak bylo to, jestli se za Poláka považovala osoba, která se cítila být Polákem nebo ta, která hovořila místním dialektem. Polští představitelé byli přesvědčení, že Poláky jsou lidé, u kterých pozorujeme polské prvky jak v chování, tak v mluvě. Čeští představitelé byli názoru, že Polák se musí Polákem cítit za každé okolnosti. Sčítání lidu a jejich výsledky v letech 1921 a 1930 Polsko považovalo za nepřilíš se shodující se stávajícím stavem, jelikož ve srovnání s rokem 1910 by počet polského obyvatelstva musel klesnout zhruba na polovinu, což bylo krajně nepravděpodobné. V roce 1921 tak bylo sečteno 69 360 Poláků žijících na Těšínsku a rok 1930 pak zaznamenal mírný nárůst na 77 309. Tento výrazný pokles Polské menšiny oproti roku 1910, kdy byl zaznamenán stejně výrazný nárůst počtu Čechů (ze 113 319 osob v roce 1910 na 177 626 v roce 1921 a na 225 426 osob v roce 1930). Tento pokles byl v první řadě způsoben přechodem obyvatelstva hovořícího polským dialektem k české národnosti, ale i odchodem velké části Poláků z území bezprostředně po rozdělení.¹⁶³

Mezi další z mnoha příčin poklesu polského obyvatelstva na Těšínsku byla skutečnost, že se zde zdržoval velký počet imigrantů z rakouské Haliče, kteří na tomto průmyslovém území hledali lepší pracovní možnosti. Pokud však do roku 1918 tito polští přistěhovalci nezískali české státní občanství, byli považováni za cizince. Získat státní občanství prostřednictvím žádostí, které zpracovávaly československé úřady, bylo velmi složité. Tento postup zapříčinil vysoký počet cizích státních příslušníků, který roku 1921 čítal až 38 211

¹⁶³ BARAN, Ivo. Polská menšina v Československé republice. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 30-31.

cizinců. Ani po 18 letech se v tomto ohledu situace nezlepšila, neboť stále žili na území Těšínska tací, kterým doposud československé občanství nebylo uděleno. 90 % imigrantů, kteří jej získali, se nakonec hlásilo k národnosti české.¹⁶⁴

Podle posledního sčítání lidu z roku 2011 žije v ČR 16 800 občanů Polska a k polské národnosti se hlásí 39 096 obyvatel, bez ohledu na státní příslušnost, tedy necelých 22 tisíc z nich má české občanství. Od sčítání lidu v roce 2001, kdy se k polské národnosti přihlásilo 51 968 osob, počet Čechů polského původu se zmenšil o 12 872 osob.¹⁶⁵ Polská národnostní menšina se koncentruje na území Těšínska, polští emigranti jsou nejčastěji rozptýleni různě po celém území ČR. Vliv na to má nejen odvěké sousedství obou států, historické a geografické vazby, ale v posledních letech také volné hranice a boj o práci, které pomáhají promíchávání obyvatelstva.

Ve vzájemném soužití se polské a české etnikum vzájemně ovlivňuje. S přihlédnutím k početní převaze Čechů, lze říci, že právě oni působili na Poláky více. Mezi oběma etniky dochází k integraci, sociální adaptaci na podmínky smíšeného regionu a také k asimilaci, tedy přizpůsobování se příslušníků jedné etnické skupiny jiné etnické skupině. Poláky trvale žijící v ČR můžeme vnímat podle formálně-právního (státní příslušnost) nebo etnického hlediska. Formálně-právní aspekt zřetelně odlišuje občany Polské republiky od ostatního obyvatelstva trvale žijícího v ČR. Z etnického hlediska lze pokládat za Poláky ty obyvatele ČR, kteří se dobrovolně hlásí k polské národnosti, tvoří jádro polské menšiny. K polskému etniku lze zařadit také Čechy, pocházející z polských nebo smíšených rodin, a charakterizují se objektivními znaky polského etnika (jazyk, rodinné vazby, kultura apod.), kteří jsou však již asimilováni. Tato skupina se nachází na pomezí polského a českého etnika, proto její přesný počet můžeme pouze odhadovat.¹⁶⁶

4.2 Školství

První zmínky o školství na Těšínsku pocházejí ze 14. století. V 17. století existovaly ve všech městech školy farního typu. Jakým jazykem se v této době vyučovalo, je obtížné stanovit, jelikož se bohoslužby konaly v polštině, je pravděpodobné, že tomu tak bylo

¹⁶⁴ BARAN, Ivo. Polská menšina v Československé republice. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 30-31.

¹⁶⁵ Obyvatelstvo podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Česká republika a kraje - Moravskoslezský kraj. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/AA002CC779/\\$File/OBCR614.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/AA002CC779/$File/OBCR614.pdf)

¹⁶⁶ SIWEK, Tadeusz. Demografická charakteristika Poláků v ČR. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 43-44.

i ve školách spravovaných církví.¹⁶⁷ Na konci 18. století se spolu s rozkvětem evangelického školství, tedy v nestátních školách, začalo vyučovat v mateřském jazyce žáků a používaly se polské knihy. Ve státních katolických školách učitelé měli oficiálně používat češtinu (moravštinu), v praxi ovšem výuka probíhala ve slezsko-polském nářečí, učebnice však byly moravské. Až v roce 1848 vydala vláda oficiální souhlas k používání polského jazyka (případně těšínského nářečí) a polských učebnic ve výuce na katolických školách.¹⁶⁸

V pozdějších letech docházelo ke germanizaci a ve školách probíhala výuka ve dvou jazycích. Dle statistik se v roce 1872 nacházelo na Těšínsku 44 polských tříd, 6 českých a 2 německé. K výraznějšímu rozvoji polského školství došlo až na přelomu 19. a 20. století díky Matici školské pro Těšínské knížectví (Macierz Szkolna dla Księstwa Cieszyńskiego) a krakovskému Towarzystwu Szkoły Ludowej a mnoha dalším sdružením, kterým se podařilo vytvořit poměrně jedinečný systém polského národnostního školství. Před první světovou válkou se na Těšínsku vzdělávalo přibližně 23 tisíc žáků ve 120 polských školách obecných, měšťanských, mateřských, v reálném gymnáziu. J. Słowackiego v Orlové a v gymnáziu v Českém Těšíně.¹⁶⁹

Důležitým mezníkem se pro polské národnostní školství stal rok 1920. Rozdělení území Těšínského Slezska po rozpadu Rakousko-Uherska mezi českou a polskou stranu změnilo a zpomalilo vývoj nejen organizačního a kulturního života, ale také školství, jež mělo být zárukou, že se Poláci na Těšínsku udrží. Zákony vymezující práva menšin povolovaly zakládání a provozování škol a výchovných zařízení, ve kterých by mohl být používán mateřský jazyk a vyučováno vlastní náboženství, náklady na zakládání škol si však menšiny musely hradit samy.¹⁷⁰ Struktura polského školství se nelišila od struktury školství československého, a byla značně rozvinutá. Zahrnovala školství předškolní, základní, učňovské, střední, vzdělávání budoucích učitelů.¹⁷¹ Došlo pouze ke změně „*vyučovacího jazyka v několika desítkách škol z polského na český a odstranění mnoha polských státních zaměstnanců z jejich dosavadních míst.*“¹⁷²

¹⁶⁷ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 184.

¹⁶⁸ MAŁYSZ, Bohdan. Úřední jazyky a jazyk lidu. O těšínské polštině v dávných dobách. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 19.

¹⁶⁹ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 185.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 186.

¹⁷¹ MURYC, Jiří. *Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku*. Ostrava: OU, 2010. s. 25.

¹⁷² BARAN, Ivo. *Polská menšina v Československé republice*. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 33.

Polské veřejné školy byly financovány obecními úřady, státní (menšinové) školy hradilo ministerstvo financí ČSR a soukromé školy financovala především Matice školská nebo průmyslové podniky. Státní školy měla polská menšina pouze tři, veškerá finanční tíha tak zůstávala na polské společnosti, která se neúspěšně snažila tyto školy zestátnit.¹⁷³ V meziválečném období se polské školství na Těšínsku a Ostravsku muselo potýkat s nedostatkem financí, učebnic i školních pomůcek, ale také s nejednotnou organizační strukturou.¹⁷⁴

Vývoj počtu škol v meziválečném období, byl ovlivněn českými úřady, které nepovolily výuku ve 24 polských školách, v některých obcích v 1. třídách zavedly jako vyučovací jazyk češtinu. Ve školním roce 1920/1921 se tedy vyučovalo ve 101 polských školách. Polské obecné školy na Těšínsku navštěvovalo 22 104 žáků, v roce 1930 jich bylo jen 11 273. Počet žáků klesl téměř na polovinu i přes to, že došlo k nárůstu počtu obyvatel polské národnosti z 67 973 na 76 158.¹⁷⁵

Podstatnou osvětovou organizací byla již zmíněná polská Matice školská, přejmenována na Matici školskou v Československu, která si v „*polském společenství udržovala velkou autoritu a spolupracovali s ní všichni polští představitelé včetně komunistů, kteří si jinak od dalších polských organizací udržovali odstup. Polští představitelé již od dvacátých let vystupovali se žádostmi o převzetí soukromých polských škol státem, ale československá administrativa se k tomuto kroku odhodlala až v roce 1938.*“¹⁷⁶ Zabývala se osvětou a nejvíce podporovala činnost škol a vzdělávání pro dospělé, připravovala vzdělávací kurzy, přednášky, zakládala polské knihovny a čítárny. Další významné osvětové organizace působící na Těšínsku byly Polské osvětové komise nebo Učitelské profesní organizace. Nejvýznamnějším učitelským svazem byla Společnost polských učitelů (Towarzystwo Nauczycieli Polskich), která sdružovala učitelé polských škol.¹⁷⁷

Musíme také zmínit, že během druhé světové války, po obsazení Těšínska polským vojskem bylo české školství na zabraném území zcela zrušeno a v březnu 1939 už zde neexistovaly české školy. Po vypuknutí druhé světové války přestaly fungovat i školy polské,

¹⁷³ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 187-188.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 195.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 188.

¹⁷⁶ BARAN, Ivo. *Polská menšina v Československé republice*. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPVRC, 2009. s. 34.

¹⁷⁷ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 193-194.

všechny byly nahrazeny školami německými.¹⁷⁸ Druhá světová válka tedy zmařila veškerý slibný rozvoj polského školství, bylo proto potřeba jej znovu obnovit v rozsahu, v jakém se nacházelo před rokem 1938. Přestože nejdříve chtěla československá vláda povolit pouze polské třídy v českých školách, zásluhou Společnosti polských učitelů, jelikož Matice školská nezískala po válce souhlas k obnovení své činnosti, vydalo Ministerstvo školství a kultury ČSR v roce 1945 dekret, povolující obnovení provozu polských měšťanských škol a stanovilo způsob provádění zápisů.¹⁷⁹ „I když hned po skončení války proběhly zápisy do polských škol, řada z nich nebyla otevřena. V některých případech Češi sami osobně zabraňovali na začátku školního roku polským dětem a učitelům zahájit vyučování. Tyto incidenty samozřejmě vztahy mezi oběma etniky nezlepšovaly.“¹⁸⁰

Po válce nebylo otevřeno 23 polských škol v porovnání s rokem 1938, v dalších třech letech zaniklo dalších 14 škol. Politická situace se začala uklidňovat v roce 1947 po podepsání dohody o přátelství mezi Polskem a ČSR, pro polské školství nepřinesla žádné zlepšení.¹⁸¹ Teprve v únoru 1948, po komunistickém převzetí moci, mohlo dojít k většímu rozvoji polského školství. Ve školním roce 1948/1949 byla obnovena výuka v 16 školách, celkově tedy výuka probíhala v 86 polských školách, které navštěvovalo 7636 žáků. Postupně však docházelo k rušení polských škol a do roku 1989 jich bylo 58 odstraněno. Důvodem byly především změny v celém československém školství, taktéž snížená porodnost v polské skupině obyvatelstva, stárnutím polské populace, smíšená manželství, nepříznivá národnostní politika, nemožnost dalšího vzdělání v polštině, administrativní změny, chybějící mateřské školy, stejně jako nezájmem polské vlády o osud Poláků na Těšínsku.¹⁸²

Po roce 1989 se v otázce polského školství vyskytly nové problémy, kterými se zabýval především Hlavní výbor PZKO, Rada Poláků, obnovená Společnost polských učitelů a Matice školská, ale také politické hnutí Coexistentia. V roce 1990 byl vydán zákon, který předal menšinové školství do péče obcí, na jehož základě obce rozhodovaly o financování škol nebo o jejich existenci, což situaci značně zkomplikovalo. Také novelizace školského zákona, určující průměrný počet žáků ve třídách na 17, představovala nesnadné podmínky. Od roku 1991 docházelo k postupné stabilizaci polského menšinového školství.

¹⁷⁸ BARAN, Ivo. Polská menšina v československo-polských vztazích mezi světovými válkami. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 40.

¹⁷⁹ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 195-196.

¹⁸⁰ FRIEDL, Jiří. Polská menšina v letech 1945 - 1956. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 62.

¹⁸¹ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 197.

¹⁸² Tamtéž, s. 199-200.

V roce 1992 bylo zřízeno Středisko pomoci školám, které mělo poskytovat chybějící metodickou pomoc a v roce 1995 vzniklo v Českém Těšíně Pedagogické centrum pro polské národnostní školství v ČR, mající za úkol přípravu učebních osnov, učebnic a zvyšování kvalifikace polských učitelů.¹⁸³

Ve školním roce 2001/2002 navštěvovalo školy v okresech Karviná a Frýdek-Místek téměř 4 tisíce žáků. Jednalo se o 36 mateřských škol, 28 základních škol (z toho 16 neúplných), polské gymnázium v Českém Těšíně a polské třídy ve 4 dalších středních školách. Zmenšující se počet žáků polských škol vedl v roce 2005 ke vzniku nové legislativní úpravy, týkající se oblasti vzdělávání obsažené ve školském zákoně, která stanovila nižší limity naplněnosti polských tříd oproti třídám českým.¹⁸⁴ Soustavu polských škol na Těšínsku ve školním roce 2013/2014 tvoří 20 mateřských škol, 21 základních škol a 1 gymnázium. Celkově tyto školy navštěvuje 2 824 žáků. Kromě toho byly otevřeny ještě 4 polské třídy v českých mateřských školách, které navštěvovalo 49 žáků, a také jedna polská třída v české střední škole.¹⁸⁵

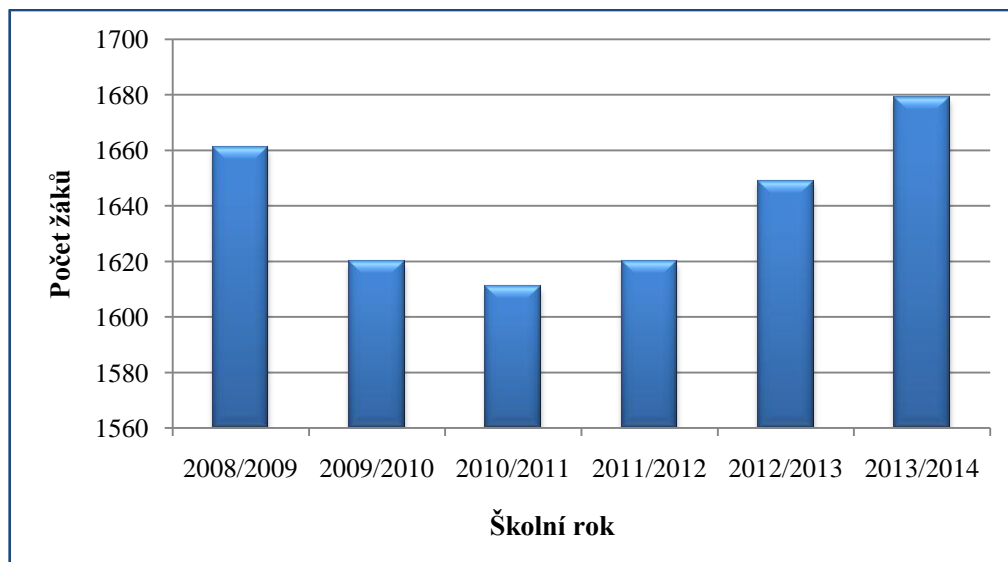
V posledních letech docházelo ke stále většímu úbytku žáků polské národnosti a tím i rušení nebo slučování polských škol. Největší vliv na této skutečnosti má celkový úbytek obyvatelstva v celé ČR, ale rovněž neustále se zvětšující počet smíšených manželství, která v naprosté většině (80%) posílají děti do českých škol.¹⁸⁶ Přesto se v posledních dvou letech počet žáků základních škol s polským jazykem vyučovacím mírně zvětšil (viz Graf 2). Pro polskou menšinu je zabezpečení další existence polského školství v ČR prioritní záležitostí, jelikož si uvědomuje, že na něm závisí budoucnost celé menšinové společnosti.

¹⁸³ JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 207-208.

¹⁸⁴ SZYMECZEK, Józef. KASZPER, Roman. Poláci v České republice v době transformace společnosti po roce 1989. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 87.

¹⁸⁵ Polské národnostní školství. In: Moravskoslezský kraj [online]. 2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/polske-narodnostni-skolstvi-9665>

¹⁸⁶ SZYMECZEK, Józef. KASZPER, Roman. Poláci v České republice v době transformace společnosti po roce 1989. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 88.

Graf 2: Počet žáků v ZŠ s polským jazykem vyučovacím od roku 2008 - 2014¹⁸⁷

4.3 Náboženský život

Náboženství mělo odjakživa veliký vliv na společnost. Stejně tak tomu bylo i pro těšínský lid, protože víra pomáhala formovat a udržovat jeho identitu, stejně jako společný jazyk, kultura či historie. Stala se významným prvkem v hodnotovém systému lidu. Naprostá většina zdejších občanů byla křesťany a církve jim umožňovala nejen aktivní život náboženský, ale také rozvíjení národních potřeb. Vztah k církvi se ovšem v průběhu historie výrazně změnil.

Na Těšínsku vedle sebe po staletí žili katolíci i evangelíci. Protestantské vyznání získalo větší prostor až v době reformace, kdy došlo k omezení svrchovanosti katolické církve. K reformaci se hlásila převážná většina obyvatel Těšínska, prostý lid i šlechta, ale také vládnoucí dynastie Piastů, v té době to byl kníže Václav III. Adam. Už jeho syn kníže Adam Václav začal evangelíky znovu pronásledovat a jediným uznávaným vyznáním bylo katolictví.¹⁸⁸ Tato situace trvala i po zániku rodu Piastovců, kdy nad celou zemí koruny české, tedy i nad Těšínskem převzali moc Habsburkové. Jejich protireformační hnutí bylo pro protestanty zničující. Evangelíkům bylo odebráno 44 kostelů a řada z nich musela emigrovat. Až v 18. století za panování švédského krále Karla XII. byl postaven kostel v polském Těšíně a více než 70 let byl jediným protestantským kostelem na tomto území. 18. století přineslo

¹⁸⁷ Statistika. In: Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: [www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/0E0024183C/\\$File/0001132306.xls](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/0E0024183C/$File/0001132306.xls)

¹⁸⁸ SZYMECZEK, Józef. NOWAK, Krzysztof. Poláci v Těšínském Slezsku do roku 1918. In: *Poláci na Těšínsku: Studijní materiál*. Český Těšín: KP v RC, 2009. s. 10.

také částečné náboženské uvolnění. K protestantskému náboženství se přihlásila třetina obyvatelstva, k římskokatolickému vyznání zbylá část, tedy větší polovina, nepatrné procento tvořila jiná náboženství. Katolickou církev početně posilovali na přelomu 19. a 20. století také pracovní imigranti z Haliče, kteří přicházeli do ostravsko-karvinské oblasti.¹⁸⁹

Přelomovým se stal rok 1848, který přinesl odstranění všech náboženských omezení týkajících se evangelíků. Zároveň změny v politické i sociální oblasti umožnily používání polštiny v úředním styku, ve školách i v církvi. Mezi oběma církvemi však došlo k rozkolu a vznikly dvě skupiny rozdělující národní hnutí na Związek Śląskich Katolików (Svaz slezských katolíků) v roce 1883 a o rok později Polityczne Towarzystwo Ludowe (Politické lidové sdružení). Oba útvary měly vliv na společenské dění, na kulturně-osvětové organizace a na rozvoj polské vydavatelské činnosti.¹⁹⁰ Existence dvou náboženství, potažmo dvou skupin národního hnutí, ztěžovalo šíření polského národního uvědomění mezi lidem. Až vytvořením stran pro obě náboženství, získala myšlenka polské identity širokou podporu všech společenských vrstev, a díky tomu se podařilo vytvořit polské národní uvědomění na Těšínsku ještě před vznikem národních států.¹⁹¹

V této době vznikaly i snahy německého a českého obyvatelstva o posilování nacionalismu. Spolu s protestantským národním hnutím vznikalo proněmecké a antipolské hnutí šlonzakovců. Vzniklo pod vedením faráře dr. Teodora Haaseho a jeho nástupce Josefa Koždoně. Spojovali evangelické vyznání s přesvědčením, že každý evangelík je Němec (každý katolík je Polák). S tímto tvrzením ale národně orientováni evangelíci nesouhlasili.¹⁹² K poněmčení místního obyvatelstva ve větší míře napomohla až druhá světová válka. Český nacionalismus se na Těšínsku začal plně rozvíjet až po vytvoření Československého státu, kdy se česká a slovenská národnost stala oficiální národností nového státu.¹⁹³

Před první světovou válkou se na území celého Těšínského Slezska 75,7 % (328 933) obyvatel hlásilo ke katolické církvi, k evangelické církvi 21,5 % (93 566). Zbylá procenta patřila příslušníkům jiné víry, především Židům. Z toho polské národnosti bylo 46,6 % katolíků a 76,3 % evangelíků. Čtvrtina evangelíků se hlásila k národnosti německé.

¹⁸⁹ JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OÚ, 1997. s. 165-167.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 168.

¹⁹¹ SZYMECZEK, Józef. Rola Kościołów w życiu narodowym Polaków na Zaolziu. In: *Polacy na Zaolziu 1920-2000: zbiór referatów z konferencji naukowej, która odbyła się 13.-14. 10. 2000 w Czeskim Cieszynie = Poláci na Těšínsku*. Czeski Cieszyn: KP w RC, 2002. s. 142.

¹⁹² JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OÚ, 1997. s. 168.

¹⁹³ SZYMECZEK, Józef. Rola Kościołów w życiu narodowym Polaków na Zaolziu. In: *Polacy na Zaolziu 1920-2000: zbiór referatów z konferencji naukowej, która odbyła się 13.-14. 10. 2000 w Czeskim Cieszynie = Poláci na Těšínsku*. Czeski Cieszyn: KP w RC, 2002. s. 142.

V meziválečném období se počet příslušníků obou náboženství příliš nezměnil, přestože se československá vláda snažila v nově vzniklém státě oslabit pozici katolické církve a posílit Československou církev husitskou. Počet jejich členů stanovil 3,2 % od roku 1921, v roce 1930 se zvýšil na 5,9%.¹⁹⁴ Tam, kde byla tato církev v převaze, si přisvojila katolické kostely, po čase je však musela navrátit a tak si prosadila možnost postavení svých modliteben. Další změny se dotkly jazyka bohoslužeb. V roce 1918 se v 17 kostelech konaly pouze polské bohoslužby, v roce 1933 většina z nich byla dvojjazyčná. Diskriminačně vnímali Poláci zvyšování českých katolických duchovních na úkor polských a německých. Oproti roku 1918, kdy na čs. části Těšínska působil z 26 farářů 18 Poláků, 6 Čechů a 2 Němci, se stav v roce 1933 změnil na 11 Poláků, 14 Čechů a 1 Němce. Významnou roli v náboženském životě meziválečného Slezska sehrávali také Židé, pro něž se stala Moravská Ostrava centrem v celé Československé republice. Konaly se tam celostátní židovské sjezdy, přednášek se účastnily náboženské a kulturní osobnosti z celé Evropy i zámoří.¹⁹⁵

Po druhé světové válce se výrazně změnilы podmínky náboženského života. Přestože nová československá ústava zaručovala občanům svobodu vyznání a možnost provozovat bohoslužby, praxe byla odlišná. Spolu s novou společensko-politickou skutečností a důrazem komunistického režimu na internacionalismus, se nová vláda snažila odstříhnout Poláky na Těšínsku jednak od polské kultury, ale i od víry. Tím se začala prohlubovat asimilace a s ní i ateismus. Hodnota víry se v každodenním životě zmenšovala, čímž docházelo také k oslabování nacionalismu polského společenství.¹⁹⁶ V 50. a 60. letech se zdvojnásobil počet obyvatel, především díky rozvoji těžkého průmyslu a přílivu obyvatel z Čech, Moravy i Slovenska, a tím se změnila i národnostní a náboženská struktura kraje. Mnoho z nich bylo bez vyznání, nebo vyznání jiného a zbylí posílili spíše katolickou církev.¹⁹⁷

Kromě katolické a evangelické církve, která měla na utváření Těšínska největší vliv, jiné církve zde neměly žádný význam. Až na konci 19. století se začaly formovat nové církve, které se oficiálního uznání dočkaly až po roce 1989. Většina z nich vznikla odtržením

¹⁹⁴ JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 168-169.

¹⁹⁵ GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938*. Opava: Slezská univerzita, 2004. s. 109-110

¹⁹⁶ SZYMECZEK, Józef. Rola Kościołów w życiu narodowym Polaków na Zaolziu. In: *Polacy na Zaolziu 1920-2000: zbiór referatów z konferencji naukowej, która odbyła się 13.-14. 10. 2000 w Czeskim Cieszynie = Poláci na Těšínsku*. Czeski Cieszyn: KP w RC, 2002. s. 148.

¹⁹⁷ JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 176-177.

od církve evangelické, a tak v nich převládala polština. Mezi novější církve patří Apoštolská církev, Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská a Jednota českobratrská.¹⁹⁸

4.3.1 Katolická církev

I v meziválečném období působila politická strana Związek Śląskich Katolików, která bojovala proti českým bohoslužbám a kněžím nebo odnímání majetku. Pod jeho vedením působilo mnoho dalších uskupení např. mládežnické sdružení Stowarzyszenie Młodzieży Katolickiej, nebo skupina žen Związek Niewiast Katolickich, a také Związek Czytelń Katolickich. Ty se staly důležitými společenskými středisky i pro místní Poláky. Většina čítáren měla vlastní budovy, které poskytovaly polské knihy a časopisy, pořádaly se v nich přednášky, působily při nich divadelní, někdy i pěvecké soubory.¹⁹⁹ Po připojení české části Těšínska k Polsku se většina náboženských organizací znovu sjednotila v jeden celek, jak tomu bylo před první světovou válkou. Následné připojení Těšínska k Německu odsoudilo polské kněze k převozu do koncentračních táborů.²⁰⁰

Spolu se zmenšujícím se počtem obyvatel polské národnosti docházelo k poklesu věřících i polských kněží. Přesto se kvůli postavení katolické církve v Polsku a v ČR celostátně vrací do kostelů polští kněží sloužící bohoslužby v češtině. Z polských církevních organizací působí Rodzina Chrześcijańska, která má své zástupce působící v Radě Poláků. V roce 1995 měla římskokatolická církev na Těšínsku dva děkanáty, a to v Karvině a Frýdku.²⁰¹

4.3.2 Evangelická církev

Po rozdělení Těšínska zůstal rozdělen také seniorát pro Těšínské Slezsko, který předtím působil jako pevný organizační celek. Nově vzniklý místní polský seniorát vláda neuznala a podřídila jej seniorátu v Opavě. Čeští evangelíci se přihlásili k českým ústřednám, němečtí evangelíci zase k německým v Československé republice. Úřady si vynutily také změnu názvu, a tak se církev přejmenovala na Augsburskou církev evangelickou ve východním Slezsku a v Československu.²⁰² Zachovala si polskou povahu a bohoslužby se i nadále konaly

¹⁹⁸ JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 180-182.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 170-172.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 176.

²⁰¹ Tamtéž, s. 178-179.

²⁰² GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938*. Opava: Slezská univerzita, 2004. s. 108.

v polštině. Budovala také nové církevní objekty a stejně jako katolíci se sdružovala do různých spolků, zaměřených i mimo náboženství. Strana Polskie Stronnictwo Ludowe, působící od roku 1922, byla spjata především s evangelickou církví, jejími členy se však mohli stát i příslušníci jiných církví, což ZSK nepřipouštěl. Bez ohledu na náboženství zdůrazňoval spolupráci všech Poláků na české straně Těšínska. Také evangelická mládež se sjednotila do organizace Zrzeszenie Związków Ewangelickiej Młodzieży, při které působily pěvecké, divadelní, náboženské, kulturně-osvětové i sportovní sekce. Dalším evangelickým sdružením byl spolek evangelických žen Stowarzyszenie Ewangelickich Niewiast nebo Towarzystwo Ewangelickie Oświaty Ludowej, které vzniklo již v roce 1881 jako reakce na myšlenky T. Haasego a hnutí Šlonzákovců. I v rámci tohoto sdružení bylo pořádáno mnoho přednášek a besed, podporovali vydavatelskou činnost a zakládání knihoven.²⁰³

V 50. letech se evangelická církev znovu přejmenovala na Slezskou církev evangelickou augsburského vyznání v Československu. Vznikly dva senioráty, českotěšínský a ostravsko-karvinský. Většina členů je české národnosti, bohoslužby se ale konají střídavě v polštině a v češtině. V Evangelické společnosti se starší věřící stále hlásí k polskému národu, oproti generaci mladší. Po téměř 40 letech nerozvíjení se církevního života se začal po roce 1989 znovu obnovovat. Zároveň došlo k rozkolu v církvi a část evangelíků založila v lednu 1995 Luterskou církev evangelickou augsburského vyznání v České republice. Postupně však lze pozorovat snahy o opětovné sblížení.²⁰⁴

4.4 Organizace a spolky

Novodobá historie Těšínska a jeho polského obyvatelstva je spjata s dobou národního obrození, ve kterém Poláci usilovně bojovali o zachování národní totožnosti. V první řadě šlo o zachránění polštiny, která v té době nebyla preferována ani na školách, ani v církvi. V důsledku toho začaly vznikat místní organizace a sdružení, které měly přispět ke změně této situace. Jejich zakládání napomohlo zrušení cenzury císařským dekretem v roce 1848. Jako jedna z prvních vznikla v Těšíně Czytelnia Polska, kde se jednou týdně pořádala setkání jejich členů, během nichž se recitovaly polské básně a četly úryvky z polské literatury. Podobné instituce byly budovány rovněž v Jablunkově a Skoczowie. Důležitou roli hrálo založení

²⁰³ JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 173-175.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 179-180

Matice školské pro Těšínské knížectví a zahájení výuky na polském gymnáziu v Těšíně v roce 1885.²⁰⁵

Během první světové války se projevilo vlastenectví místních polských obyvatel, kteří se dobrovolně hlásili k polským legiím pod vedením J. Piłsudského. Už před válkou vznikaly na Těšínsku bojové družiny, označované jako Slezské legie. Po roce 1920 se na českém Těšínsku prováděly odnárodňovací zásahy, které měly na místní polské obyvatelstvo spíše opačný vliv a povzbuzovaly je k ještě větší aktivitě. Začalo vznikat mnoho různých organizací, které byly svou působností a projevem celkem netypické. Polskou menšinu zastupovaly až tři nezávislé politické strany: Svaz slezských katolíků, Polská strana lidová a Polská socialistická dělnická strana. Také k polské sekci KSČ se hlásili komunisté s polskou národností. Tato politická sdružení v boji proti odnárodňování dokázala vzájemně spolupracovat, jinak se ale jejich názory lišily. Jednou z nejdůležitějších polských kulturně-osvětových organizací Těšínska zůstávala již zmíněná Matice školská, jelikož si dokázala získat největší autoritu a téměř každá organizace, až na komunistickou stranu, s ní spolupracovala. Jejím největším přínosem byla významná finanční podpora spolků polské menšiny.²⁰⁶

V roce 1926 vznikl spolek polských pěveckých sborů, který čítal na 100 místních souborů. Založen byl také polský sbor požární ochrany, který spojoval 72 místních organizací nezávisle na vyznání a politické orientaci. Požární sbor rovněž podporoval národní poslání a jeho činnost byla velmi pestrá. Organizoval např. zahradní slavnosti, divadelní představení, výlety a provozoval knihovny. Po válce vznikaly v ČSR tzv. Polské osvětové komise, jejichž úkolem bylo spravování polského osvětového působení. Tato státní instituce pořádala různorodé kurzy a přednášky a jejich služeb využívali zejména mladí lidé a nezaměstnaní.²⁰⁷ Z dalších organizací můžeme zmínit Slezský literárně-umělecký svaz, který sdružoval autory do té doby tvořící individuálně.

V meziválečném období docházelo k rozkvětu polského mládežnického hnutí a na Těšínsku působilo celkem 13 mládežnických spolků. Jejich činnost měla mít především výchovný charakter, kromě toho se zabývaly kulturou, osvětou a sportem. Nejvíce členů měl Svaz polských sportovních klubů, který čítal na 4 000 členů. Mladí polští vysokoškoláci se sdružovali v tzv. akademické Jednotě, působící v Praze a v Brně. Mládež obecně často tvořila početnou skupinu v místních pěveckých sborech, byla členy dělnických politických

²⁰⁵ JOSIEK, Władysław. Společenské organizace a instituce. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 149.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 150.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 151.

organizací nebo socialistického sdružení Siła. Národně orientované bylo také tělovýchovné a osvětové sokolské sdružení Sokół. Vzniklo rovněž sdružení skautského typu Harcerstwo, které bylo rozděleno do skupin třech věkových kategorií. Mimo vlastní skautské jednotky vznikaly skupiny přátel tohoto hnutí.²⁰⁸

Turistická organizace Polskie Towarzystwo Turystyczno-Sportowe Beskid Śląski w Czechosłowacji se zaměřila na přípravu a propagování turistických akcí. Vznikla v roce 1922 a již v roce 1929 dokončila stavbu horské chaty na Kozubové. Po druhé světové válce organizace nebyla obnovena. Mohla se rozvíjet až po sametové revoluci a dnes má 570 členů.²⁰⁹

V březnu 1938 byl založen společný svaz Poláků v ČSR – Związek Polaków w Czechosłowacji, jehož součástí byl i Svaz slezských katolíků, Polská strana lidová a mnoho dalších. V době, kdy bylo Těšínsko připojeno k Polsku, se většina spolků stala součástí obdobných polských struktur a jejich samostatná existence ztratila smysl. Následně během druhé světové války došlo k zákazu všech polských organizací a sdružení. Ani po ukončení války se společenský život polské menšiny na Těšínsku nemohl začít znovu rozvíjet, jelikož nová vláda prosazovala především národní stát a menšiny v něm nezískaly žádná práva. O povolení k obnovení své činnosti žádalo téměř čtyři sta místních spolků. Většina žádostí byla zamítnuta nebo ponechána bez dlouholeté odezvy. Na Těšínsku v tomto období působila pouze ochotnická divadla či pěvecké sbory.²¹⁰

Situace se změnila až v roce 1947, kdy byla uzavřena dohoda mezi ČSR a Polskem o vzájemném přátelství a spolupráci a po několika měsících bylo schváleno fungování Polského kulturně-osvětového svazu (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy – PZKO) a Sdružení polské mládeže (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej – SMP). Obě měly fungovat samostatně v těšínském a fryštátském okrese podle stejných stanov. V rámci PZKO působilo mnoho pěveckých a hudebních hnutí. Z významnějších souborů můžeme zmínit Soubor písní a tanců Gorol, Okresní mužský soubor PZKO v Bohumíně, soubory písní a tanců Olza (existuje dodnes), Górnik nebo Sibica.²¹¹

V roce 1947 vznikla Literárně-umělecká sekce PZKO (Sekcja Literacko-Artystyczna), která se v následujících letech zaměřila na činnost literární, výtvarnou a hudební. Umělci

²⁰⁸ JOSIEK, Władysław. Společenské organizace a instituce. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 152-154.

²⁰⁹ O nas: Historia PTTS Beskid Śląski. *PTTS Beskid Śląski* [online]. ©2011 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.ptts-beskidslaski.cz/o-nas/>.

²¹⁰ JOSIEK, Władysław. Společenské organizace a instituce. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 156 – 157.

²¹¹ SIWEK, Tadeusz, ed. a ZAHRADNÍK, Stanislav, ed. *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. s. 62-66.

spojení s touto organizací pořádali umělecké výstavy, autorská setkání, soutěže. Mezi její nejvýraznější členy patřili spisovatelé Henryk Jasiczek, Paweł Kubisz, Karol Piegza, Gustaw Przeczek, výtvarníci Gustaw Fierla, Franciszek Świder, hudební skladatelé Eugeniusz Fierla, Paweł Kaleta.²¹²

Po nástupu KSČ k moci byla obnovena činnost mnoha polských mateřských a základních škol a začal vycházet měsíčník *Zwrot*, jako dodatek k novinám *Głosu Ludu*. KSČ požadovala vytvoření jednotné celostátní organizace mládeže, a tak se z dřívějšího Sdružení polské mládeže stala polská sekce Československého svazu mládeže. Polské tělovýchovné kluby se na základě rozhodnutí Československé sokolské obce musely přetvořit na polské sokolské organizace. Jednou z nich byla Polská Rada Sokolská s 23 oddíly. V roce 1948 na meziválečnou vysokoškolskou organizaci *Jednota* navázalo nové sdružení, a to *Sekcja Akademicka Jedność*, která patřila pod okresní výbor PZKO.²¹³ Dnes působí ve větších studentských městech, tedy v Praze, Brně, Olomouci, Ostravě, Karviné, Krakově a Žilině.

Na přelomu let 1947/1948 bylo obnoveno taktéž *Harcerstwo*, jehož družiny čítaly kolem 790 místních dětí. Jejich činnost probíhala nejčastěji v polských školách. Členové se setkávali na sletech *harcerských* družin, během prázdninových táborů nebo při pracovních brigádách.²¹⁴ Často se tímto hnutím inspiroval český Pionýr, ke kterému bylo v 70. letech připojeno, a jeho samostatná činnost byla obnovena až po roce 1989. Jeho základnu na začátku roku 2014 tvořilo kolem 200 členů.

Také 60. léta 20. století patřila dalšímu rozvoji mládežnických hnutí. V rámci PZKO působily kluby mladých (*Kluby Młodych*), které mladým lidem nabízely možnost seberealizace jak ve sportovních, tak i společenských aktivitách. V roce 1967 bylo takovýchto klubů 58. S nástupem nového vedení KSČ začátkem roku 1968, získala polská menšina naději pro lepší následný rozvoj společenského života. Mimo jiné se spojila většina klubů mladých a soubory PZKO k znovu vzniklému Sdružení polské mládeže.²¹⁵

Obdobím normalizace a nástupem *Solidarity* v Polsku byly na pohraničí přerušeny veškeré kulturní styky, což značně omezilo činnost svazu PZKO.

²¹² SIWEK, Tadeusz, ed. a ZAHRADNÍK, Stanislav, ed. *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. s. 67.

²¹³ JOSIEK, Władysław. Společenské organizace a instituce. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 158.

²¹⁴ SIWEK, Tadeusz, ed. a ZAHRADNÍK, Stanislav, ed. *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. s. 72.

²¹⁵ JOSIEK, Władysław. Společenské organizace a instituce. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 159.

4.5 Polský kulturně-osvětový svaz v České republice

Polský kulturně-osvětový svaz (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy – PZKO) je občanským sdružením Poláků na českém Těšínsku, který má více jak 70letou historii a „pracuje na zachování identity původních obyvatel Těšínského Slezska prostřednictvím podpory místních tradic, polské kultury a šíření vzdělání v polském jazyce.“²¹⁶ V současné době jeho členskou základnu tvoří kolem 12 000 členů působících v 84 místních skupinách PZKO, čímž se stává největší organizací polského obyvatelstva v ČR.

Předválečné spolky polské menšiny na Těšínsku nedostaly souhlas k obnovení své činnosti, hlavním důvodem měla být jejich neloajalita k ČSR před válkou. Proto polská menšina na Těšínsku zahájila s československou vládou jednání, která trvala do března 1947, kdy byla podepsána smlouva o přátelství mezi Polskem a ČSR, jejíž součástí bylo zdůraznění práv polské menšiny na území Československa. V červnu 1947 mohlo být založeno PZKO a Sdružení polské mládeže (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej – SMP). Obě organizace měly být dostačující pro organizování veřejného života Poláků a otázka polských spolků tím měla být definitivně vyřešena. Stanovy PZKO i SMP vypracovalo ministerstvo vnitra a předložilo zástupcům polské menšiny k podepsání. Polské velvyslanectví i samotní příslušníci polské menšiny měli ke znění stanov sice výhrady, ambasáda však již nehodlala požadovat důraznější změny. Tyto organizace posloužily jako dobrá základna pro další rozvoj polské menšiny v Československu.²¹⁷

PZKO se stalo právním zástupcem zájmů polské menšiny a zasahovalo do oblastí školství, družstevní či majetkových poměrů. V roce 1950 se konal první sjezd PZKO a v průběhu let si vybudoval rozsáhlou organizační strukturu. V 60. letech organizace začala zpochybňovat vedoucí úlohu strany a snažila se přetransformovat v politickou organizaci, bylo ji však důrazně připomenuto, že je spolkem kulturně-osvětovým, dotovaným státem a nemůže tedy být oficiálním zástupcem polského obyvatelstva. V době normalizace se tedy PZKO vrátilo ke kulturní a zájmové činnosti polské menšiny. Po událostech, které nastoupily v Polsku v roce 1980, byly přerušeny kulturní styky obou zemí, což se odrazilo také v činnosti svazu.²¹⁸ Po roce 1989 se reprezentantem polské menšiny stal Kongres Poláků v Československu. PZKO zůstalo u kulturně-osvětové činnosti.

²¹⁶ O PZKO. *PZKO* [online]. © 2010 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://pzko.cz/pzko/o-pzko/261.html>.

²¹⁷ FRIEDL, Jiří. *Polská menšina v letech 1945 - 1956*. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPVRC, 2009. s. 63-64.

²¹⁸ JOSIEK, Władysław. *Společenské organizace a instituce*. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 157-160.

Mezi nejvýraznější aktivity PZKO, které zajišťuje finančně i prostorově, patří organizace: „*polského společenského života podle zájmů členů v oblasti zpěvu, hudby a tance, amatérského divadla, sportu, regionálních sebevzdělávacích iniciativ v rámci regionálních dějin, etnografie, mezilidských vztahů, sociálních otázek a podobně.*“²¹⁹ Podporuje také příhraniční spolupráci pro udržení kontaktu s živou polskou kulturou.

Hlavní výbor PZKO zastřešuje mnohé spolky, jako sekci historickou, taneční divadelní, folkloristickou. Společně s místními skupinami PZKO organizuje velký počet kulturně-společenských akcí po celém Těšínsku. Významnými jsou již od 50. let Festivaly PZKO a folklórní svátek horalů (Gorolski Świąto) pořádaný v Jablunkově. Provozuje také půjčovnu kostýmů a vydává měsíčník Zwrot.²²⁰

4.6 Kongres Poláků v České republice

Kongres Poláků v ČR (Kongres Polaków w Republice Czeskiej) je občanské sdružení sjednocující společné zájmy všech polských spolků působících na území ČR. Vznikl v březnu 1990 jako výsledek Sletu Poláků, jehož cílem bylo mimo jiné vybrat reprezentaci polské menšiny vůči českým a polským úřadům v demokratickém Československu a Polsku. Původní devítičlenná Rada Poláků se později transformovala na Kongres Poláků a převzala zastupování polské menšiny po PZKO, které bylo částí veřejnosti vnímáno jako instituce spojená s minulým režimem. V roce 1994 se stal členem-pozorovatelem ve Federaci národnostních skupin Evropské unie.²²¹

Činnost kongresu je zaměřena na reprezentaci Poláků a jejich zastupování vůči většinové společnosti a orgánům státní správy, samosprávy a v médiích. Orientuje se na kulturní život Poláků v ČR, a proto také pořádá mnoho společenských akcí a workshopů pro mládež. Mezi nejdůležitější aktivity patří vydávání novin Głos Ludu, a také knih polských autorů píšících v Čechách. Pod KP působí Dokumentační centrum ČR (Ośrodek dokumentacyjny), jehož cílem je shromažďovat archivní materiály o historii i současnosti polské menšiny na Těšínsku.²²²

²¹⁹ SZYMECZEK, Józef. KASZPER, Roman. Poláci v České republice v době transformace společnosti po roce 1989. In: *Poláci na Těšínsku*. Český Těšín: KPvČR, 2009. s. 85.

²²⁰ Tamtéž, s. 85.

²²¹ BORÁK, Měčislav. Problémy polské menšiny v ČR v 90. letech. In: *Národnostní menšiny a majoritní společnost v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století: sborník z mezinárodní vědecké konference: Opava, 13.-14.10.1998*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 1998. s. 231-233.

²²² Kongres Polaków w Republice Czeskiej. *Kongres Polaków w RC* [online]. [cit. 2014-04-18]. Dostupné z: <http://www.polonica.cz/index.php?h=132367506437434643&m=132367506437434643>.

Sdružuje 28 polských organizací, největší z nich je již zmiňované PZKO. Významné jsou také dvě polské organizace mimo Těšínsko, konkrétně v Praze a v Brně. Klub Polski w Pradze (Polský klub v Praze) vznikl v roce 1991 a navázal tak na činnost Polského klubu v Praze založeného v roce 1887. Toto hnutí pořádá přednášky, shromáždění, společenská setkání a diskusní večery. V Praze působí také polská základní škola a vydávány jsou noviny Kurier Praski. Polonus – Klub Polski w Brnie (Polský klub v Brně) vznikl až v roce 1997. Jeho cílem je popularizace polské kultury v české společnosti. Kromě organizování kulturních akcí a výstav pořádá jazykové kurzy pro nejmenší děti.

4.7 Polská média a divadlo

Významné postavení v kulturním životě polské menšiny na Těšínsku měly sdělovací prostředky. Také začátky polských časopisů a novin sahají do doby národního obrození. Prvním z nich vydaným v roce 1848 v Těšíně byl Tygodnik Cieszyński, později přejmenovaný na Gwiazdka Cieszyńskou. Postupně začaly vznikat různé druhy časopisů, ať již s tematikou náboženskou, hospodářskou nebo politickou. Důležité v boji proti odnárodnování byly kalendáře, které kromě denních událostí obsahovaly texty o polských tradicích a šířily osvětu. Vycházely dvě varianty kalendářů, a to polské a méně časté vícejazyčné.²²³

Tisk často tvořil agitační prostředek, především během let 1918 až 1920, kdy se vedly největší spory o Těšínsko. Další rozvoj časopisectví nastal po rozdělení Těšínska. Začaly se vydávat socialistické noviny, jelikož většina obyvatel pracovala v hutnictví nebo hornictví, mezi které patřil např. Robotnik Śląski nebo Głos Roboczy. Působit na dělnické masy měly také závodní časopisy jako Trzyńczan a Karwiniak. V roce 1938 se mnoho novin přestalo vydávat, nově vznikl pouze Głos Zaolzia. Období druhé světové války veškerou publikační činnost, až na ilegální materiály, zastavilo.²²⁴

Již po válce začaly vycházet polské noviny Głos Ludu (Hlas lidu), které jsou vydávány dodnes. Byly to jediné oficiálně povolené polské noviny podřazené autoritě KSČ, přesto sehrály důležitou roli v procesu obnovování kulturního života polských obyvatel Těšínska

²²³ ZAHRADNIK, Stanisław. Vydavatelská činnost a sdělovací prostředky. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 124-126.

²²⁴ Tamtéž, s. 125.

a působily jako jejich mluvčí. Z počátku fungovaly jako samostatná hospodářská jednotka, na jejíž provoz přispívaly dobrovolné příspěvky a dary místních.²²⁵

Bohatá byla také tvorba pro děti. Dodnes se státní podporou působí např. Ogniwu, které vzniklo v roce 1967, také Jutrzenka a Nasza Gazetka vycházely bez přerušení. Jejich původním cílem bylo nahradit chybějící polské učebnice.²²⁶

Dalším projevem národního života Poláků na Těšínském Slezsku bylo vysílání v Ostravském rozhlasu. Právo na rozhlasový pořad v polském jazyce Poláci získali v roce 1950. Obsahem byly aktuální problémy polského obyvatelstva od Bohumína po Mosty u Jablunkova, nebo místní dějiny, tradice a folklor.²²⁷ V průběhu let se měnila nejen forma, ale i vysílací doba, a od ledna 2014 se z původní čtvrt hodiny čas prodloužil na necelou půl hodinu. Česká televize v Ostravě uvádí zpravodajský pořad Zprávy v polském jazyce, vysílány s českými titulky.

S Ostravským rozhlasem na tvorbě polských pořadů mnohdy spolupracovali herci z Polské scény Těšínského divadla. Těšínské divadlo vzniklo v roce 1945, polská scéna zahájila svou činnost v roce 1951 a dnes v něm působí přibližně dvacet umělců. Dalším profesionálním souborem v rámci Těšínského divadla v Těšíně, kde působí scéna česká a polská, je Scena Lalek Bajka. Toto loutkové divadlo vzniklo v roce 1948 původně pod patronací PZKO. Od roku 2008 se stalo součástí Těšínského divadla. Soubor tvoří čtyři loutkoherci a představení pro nejmenší děti, původně pouze v jazyce polském, se dnes hrají také v českém jazyce.²²⁸

4.8 Politická reprezentace polské národnostní menšiny

Na Těšínsku před první světovou válkou začaly vedle zájmových organizací vznikat rovněž politické strany a hnutí. Mezi nejznámější levicově orientované patřily Polská socialistická dělnická strana a Polská lidová strana. Zájmy bohatších občanů zastupoval Svaz slezských katolíků a Slezská lidová strana. Zástupci těchto stran bývali trvale voleni do parlamentu. V meziválečném československém stranickém systému polské strany měly své místo, oproti menšině německé však byl jejich vliv menší. Po druhé světové válce byla

²²⁵ SIWEK, Tadeusz, ed. a ZAHRADNÍK, Stanislav, ed. *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. s. 37-38.

²²⁶ ZAHRADNÍK, Stanislav. Vydavatelská činnost a sdělovací prostředky. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 125.

²²⁷ SIWEK, Tadeusz, ed. a ZAHRADNÍK, Stanislav, ed. *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. s. 83.

²²⁸ Historia teatru cieszyńskiego. In: Těšínské divadlo [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.tdivadlo.cz/index_pl.php?body=o-nas_pl&kate=historie.

omezena činnost jak organizačních, tak i politických struktur. Jediné povolené organizace byly PZKO a SMP.²²⁹

Realizování se v politickém životě nabízela pouze KSČ. Komunistický režim sice zdůrazňoval ochranu zájmů polské menšiny, ve skutečnosti však práva menšin nijak nerespektoval. Zlom nastal až po listopadu 1989, který přinesl možnost nových politických reprezentací polské menšiny. Na konci roku 1989 vznikla polská sekce Občanského fóra (OF). Od samého počátku se názory na její fungování značně lišily, a proto se rozdělilo na dvě skupiny. První z nich se zapojila do politického hnutí Coexistencia-Soužití (Wspólnota, COEX), vytvořeného v roce 1990 společně s maďarskými politiky na Slovensku. Cílem bylo reprezentovat zájmy národnostních menšin v ČSR. Druhá skupina se naopak orientovala na občanské principy v politické angažovanosti, bez vlivu národnosti. Tyto odlišné názory zapříčinily rozpory v PZKO, jelikož členové Coexistence se angažovali ve vrcholových strukturách svazu. Druhá skupina chtěla založit organizaci nezatíženou minulostí, a tak vytvořila Kongres Poláků, nynějšího reprezentanta polské menšiny.²³⁰

Vznik politického hnutí Soužití je spojen se snahami národnostních menšin ČSR o založení politického subjektu. V roce 1990 se v Praze sešli zástupci maďarské, polské, rusínské a německé menšiny a dohodli se na vytvoření hnutí, které by reprezentovalo všechny národnostní menšiny na českém a slovenském území. Polská menšina dokázala na Těšínsku v průběhu ledna 1990 posbírat dostatečné množství podpisů na petici, potřebnou pro uznání strany ministerstvem vnitra. Strana byla zaevidována 27. února 1990 jako politické hnutí Soužití (celým názvem Coexistencia - Soužití - Spolužitie - Wspólnota- Együttélés - Zusammenleben - Spivzittja - Koegzystencja).²³¹

„Vývoj Soužití má dvě značně rozdílné etapy. Jejich mezníkem je rozdělení Československa na přelomu let 1992/1993. Zatímco v první etapě fungoval jako součást relevantního federálního subjektu se základnou v obou republikách, přičemž ta ve Slovenské republice jednoznačně dominovala, ve druhé etapě se ocitl v pozici z celostátního hlediska marginální strany s pouze (sub)regionálním významem.“ Po rozpadu ČSR byla ukončena existence společné strany a byla zahájena samostatná politická činnost v obou republikách. Byly zřízeny národní sekce, které ovšem s výjimkou polskou, nejevili o aktivity v této straně zájem. Odrazilo se to na jejím působení. Ze Soužití se stala lokální strana působící především

²²⁹ KOPEČEK, Lubomír. Coexistencia-Soužití a politická reprezentace polské menšiny na Těšínsku. In: Středoevropské politické studie [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=169>.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž.

v menších obcích, spolupracující s PZKO. Druhá skupina po rozpadu OF působila v Kongresu Poláků a kandidovala za sdružení nezávislých a české politické strany.²³²

Před historicky prvními krajskými volbami v roce 2000 se Kongres Poláků dohodl s PZKO na podpoře Soužití a zvolili své zástupce na kandidátku a vyzvaly polskou menšinu k její podpoře. Konečné výsledky však nepřekročily potřebnou 5% hranici hlasů. Hnutí získalo pouze 2,3 % hlasů a neuspělo.²³³ V krajských volbách v roce 2004 se strana spojila s Českou stranou sociálně demokratickou (ČSSD). V Moravskoslezském kraji tato koalice získala 15,43 % hlasů. Znovu kandidovala ve volbách v roce 2008, společně v koalici s Evropskými demokraty (SNK ED) pod názvem Osobnosti kraje počet obdržených hlasů činil 2,96 %. V posledních krajských volbách v roce 2012 se Soužití spojilo se Stranou Práv Občanů ZEMANOVCÍ (SPOZ) a celkově v Moravskoslezském kraji získali 4,56 % hlasů.²³⁴

Hnutí se stalo pouze regionálním subjektem, čímž je jeho působení omezené na komunální rovinu. To se odráží na malé možnosti reprezentovat a hájit zájmy menšiny v celostátní úrovni. V komunálních volbách získává COEX mnohem lepší výsledky a její členové mají v obcích často vysoké funkce.

²³² KOPEČEK, Lubomír. Coexistencia-Soužití a politická reprezentace polské menšiny na Těšínsku. In: Středoevropské politické studie [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=169>.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Výsledky voleb a referend. In: *Volby.cz* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

5 Současný vývoj

Pro současné soužití dvou odlišných etnických skupin, je typická jistá nevraživost. V porovnání s 20. stoletím, kdy se měnily hranice mezi ČR a Polskem, je dnes situace stabilizována. Najdou se ovšem problematická místa, která se obtížně řeší. Jedním z nich je spor o dvojjazyčné nápisy na Těšínsku. Mimo to se polská menšina snaží přispívat k rozvoji celého regionu a spolupracuje s Polskou republikou na různých projektech v rámci euroregionů. Při posledním sčítání lidí, domů a bytů 2011 se ukázalo, že počet Poláků na Těšínsku se znovu zmenšil, přesto je tato menšina třetí nejpočetnější národnostní menšinou v ČR, po Slovácích a Ukrajincích.

5.1 Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński

Termín euroregion označuje druh příhraniční spolupráce většinou mezi evropskými zeměmi, podporovanými EU. Vzniká po dobrovolné dohodě příhraničních regionů dvou či více zemí. Jejich cílem je zabývat se specifickými otázkami spojenými s příhraniční oblastí, jako je pohyb obyvatelstva, rozvoj infrastruktury, ochrana životního prostředí, rozvoj hospodářské a kulturní spolupráce, ale i zlepšení vztahů mezi sousedními zeměmi, které se do této spolupráce zapojí. Euroregion má odstraňovat bariéry a pomyslné hranice, které již země nerozdělují, a vytvářet mezi nimi pomyslné spojující mosty.²³⁵

Na česko-polském pohraničí působí 6 euroregionů: Beskydy – Beskidy, Glacensis, Pradęd – Pradzjad, Silesia a Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński. V této práci zmíníme pouze Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński, jelikož částečně navazuje na historické území Těšínské knížectví, a tak spojuje česko-polské území rozdělené po první světové válce. Pomáhá v upevňování vztahů mezi Polskem a Českou republikou a mezi oběma národy.

Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński se nachází v příhraniční oblasti jižního Polska a severovýchodního Česka, a je blízko hranice se Slovenskem. Toto území se rozkládá na 1400 km², „od Hřčavy (ČR) a Jaworzynki (PL) po Bohumín (ČR) a Chalupki (PL). Přírozenou osu tvoří řeka Olše, srdcem pak jsou hraniční města Český Těšín a Cieszyn. Euroregionem prochází hlavní komunikační tah spojující severní a jižní Evropu. Na jeho území se nachází největší hraniční přechod mezi Českou a Polskou republikou:

²³⁵ Euroregion Tešínské Slezsko. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-tesinske-slezsko/>.

*Český Těšín-Cieszyn. Z hlediska státní správy Euroregion zahrnuje v ČR okres Karviná a příhraniční část okresu Frýdek-Místek, v PL příhraniční část Slezského vojvodství.*²³⁶

Mapa 2: Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński²³⁷

Rozvoj příhraniční spolupráce mezi těmito regiony se stal reálným až po roce 1989. Formálně začala česká a polská strana spolupracovat po podepsání společné dohody o regionálním partnerství v březnu 1993 v Českém Těšíně. Oficiálně euroregion vznikl 22. dubna 1998 uzavřením dohody mezi Stowarzyszeniem Rozwoju i Współpracy Regionalnej Olza a Regionálním sdružením pro česko-polskou spolupráci Těšínského Slezska. Vstupem obou zemí do EU v roce 2004 a uzavřením Schengenské smlouvy o tři roky později bylo možné spolupráci ještě prohloubit. Polská strana euroregionu zahrnuje 16 obcí a okres Cieszyn, na české straně působí více jak 40 obcí v okresech Kravíná a Frýdek-Místek.²³⁸

Cílem euroregionu je pokusit se odstranit negativní důsledky, které vznikly kvůli rozdělení Těšínského Slezska, zkvalitnit každodenní život obyvatel na obou stranách hranice,

²³⁶ Těšínské Slezsko. *Euroregion Těšínské Slezsko* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/tesinske-slezsko/>.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ OLSZEWSKI, Marek. Euroregion Těšínské Slezsko jako příklad polsko-české přeshraniční spolupráce. In: *Poláci na Těšínku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 95-96.

odstraňovat vzájemné předsudky a tím přispět ke zlepšení mezilidských vztahů.²³⁹ Většina projektů je financována z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj, s jehož pomocí jsou podporovány kulturní a sportovní aktivity, nebo tvořivé dílny pro děti a mládež. Zaměřuje se na propagaci regionu a jeho zatraktivnění pro turisty, s čímž je spojen rozvoj cestovního ruchu např. v projektu Interturism. Významným byl projekt Regiotour, díky němuž vznikly sítě cyklostezek přibližně 800 km dlouhé a byly vydány propagační materiály obsahující mapy a popis tras. Navázal na něj projekt Euroregionem na kole, který má za cíl modernizaci projektu Regiotour. Euroregion Těšínské Slezsko podpořil rozvoj infrastruktury a zkvalitnění přístupu k česko-polské hranici a modernizaci hraničního přechodu. Další významný projekt, Infoereg, se zaměřil na informační systém mezi partnerskými zeměmi, tedy na shromažďování a zpracovávání informací z různých oblastí života v Euroregionu.²⁴⁰ V současné době je realizován projekt EUREGIO PL-CZ, zaměřený na prohloubení vzájemné spolupráce a na získávání nových zkušeností v euroregionech v česko-polském příhraničí, anebo projekt Chceme, abyste o nás věděli!, zaměřený na propagaci Euroregionu Těšínské Slezsko a zdůraznění česko-polské spolupráce.²⁴¹

5.2 Sčítání lidu, domů a bytů 2011

Před sčítáním lidu v roce 2011 připravil Kongres Poláků v ČR kampaň Postaw na polskość (Sázka na polskost). Cílem kampaně bylo přesvědčit Poláky a všechny lidi s polskými kořeny na Těšínsku, aby přihlásili k polské národnosti. Poprvé bylo možné vybrat si dvě národnosti současně, jak polskou tak českou, kolonka národnosti mohla zůstat také prázdná. Vyplnit mateřský jazyk však bylo povinné.²⁴² Pro zachování práv národnostní menšiny a fungování výborů v obcích, které hájí menšinové práva, bylo nutné, aby se alespoň 10 % obyvatelstva přihlásilo k polské národnosti. Největší hrozbou se totiž stala likvidace dvojjazyčných nápisů a národnostních škol na Těšínsku. Čím více členů menšiny je, tím více projektů finančně podpoří EU. Do kampaně se zapojila zpěvačka Ewa Farna a šéf folklorního souboru Górole Alojzy Martynek.²⁴³

²³⁹ Chceme, abyste o nás věděli! *Euroregion Těšínské Slezsko* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-tesinske-slezsko/chceme-abyste-o-nas-vedeli-2/>.

²⁴⁰ OLSZEWSKI, Marek. Euroregion Těšínské Slezsko jako příklad polsko-české přeshraniční spolupráce. In: *Poláci na Těšínsku: Studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 99.

²⁴¹ EUREGIO PL-CZ. *Euroregion Těšínské Slezsko* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-tesinske-slezsko/euregio-pl-cz/>.

²⁴² Informace o sčítání. In: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/o_scitani

²⁴³ Postaw na polskość - Ewa Farna twarzą kampanii. In: *OX.PL* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,15603,farna-twarza-kampanii-wideo.html>

Sčítání lidí, domů a bytů v roce 2011 poukázalo na stále větší úbytek obyvatel hlásících se k polské menšině. Oproti roku 2001, kdy polskou národnost uvedlo přibližně 51 968 obyvatel, v roce 2011 to bylo pouze 39 096 osob. Počet Čechů polského původu se tedy zmenšil o 12 872 osob. Možnost zvolit si polskou národnost jako druhou zvolilo 3 206 občanů. V ČR žije také 16 800 občanů Polska. Jestliže se k polské národnosti hlásí 39 096 obyvatel, bez ohledu na státní příslušnost, necelých 22 tisíc z nich má české občanství. Jako svůj mateřský jazyk uvedlo polštinu 28 022 obyvatel polské národnosti.

V okresech Frýdek-Místek a Karviná zůstalo 30 obcí s více jak 10 % obyvatel polské menšiny, což je o jednu méně než v roce 2001. Nejvíce občanů polské národnosti je v obcích Hrádek a Milíkov, kde jejich počet přesahuje 30 % všech obyvatel. Polská národnostní menšina se v největší míře koncentruje na území Těšínska, polští emigranti jsou však různě rozptýlení po celém území ČR. Vliv na to má nejen odvěké sousedství obou států, historické a geografické vazby, ale v posledních letech také volné hranice a boj o práci, které napomáhají asimilaci obyvatelstva. Ve statuárních městech dominuje s největším počtem obyvatel s polskou národností Karviná, Havířov a Praha.²⁴⁴

Po sčítání lidu v roce 2001 byly prognózy dalšího demografického vývoje polské menšiny v Těšínském Slezsku spíše pesimistické. Předpokládalo se, že v roce 2010 bude v ČR žít přibližně 34-35 tisíc Poláků, v roce 2020 to bude 27-29 tisíc a v roce 2030 20-23 tisíc.²⁴⁵ Sčítání lidu v roce 2011 však ukázalo, že tyto odhady byly nesprávné. K polské národnosti v okresech Frýdek-Místek a Karviná se přihlásilo jen 26 820 obyvatel. Na tento výrazný pokles, jak již jsme zmínili výše, má výrazný vliv přirozený úbytek obyvatelstva a zvětšující se počet smíšených manželství.

5.3 Dvojjazyčné nápisy

Jedním ze zásadních témat spojených s polskou menšinou na Těšínsku je problém dvojjazyčnosti. Umožnění zavádění dvojjazyčnosti, které garantuje Polákům zákon o národnostních menšinách, se netýká pouze práva na menšinové školství, kulturu a informace v médiích, především jde o zavádění dvojjazyčných nápisů v názvech institucí

²⁴⁴ Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012 [online]. 2013 [cit. 2014-04-12]. ISBN 978-80-7440-079-7. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/dokumenty-rady/zprava_2012_tiskarna.pdf

²⁴⁵ SIWEK, Tadeusz. Demografická charakteristika Poláků v ČR. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: OU, 1997. s. 65.

a v úředních úkonech. Podstatu práv menšin tvoří možnost využití svého jazyka. Bez něj by existence všech organizací národnostních menšin postrádala smysl.²⁴⁶

Možnost dvojjazyčných nápisů chápou Poláci „jako deklaraci svých politických práv, jež se vymezuje a reprezentuje ve vztahu k jiným národním skupinám, především k Čechům. Pokládají ji tudíž za jednu z klíčových otázek svého postavení v regionu.“²⁴⁷ Jedná se tedy pouze o využití zákonů platných v ČR a mezinárodních úmluv, které se ČR zavázala dodržovat. Zároveň jde o obnovení odkazu generace předků, jelikož polské nápisy v řadě obcí na Těšínsku byly na úřadech běžné do 90. let 20. století. Transformací národních výborů na obecní úřady, bylo mnohokrát změněno staré česko-polské označení a zavádělo se nové pouze v češtině.²⁴⁸

Na problém dvojjazyčnosti upozornil poprvé poslanec Władysław Niedoba v roce 1992, když během svého parlamentního vystoupení v Národním shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR), přednášel o právech menšin v polském jazyce. Následoval první spor o použití dvojjazyčného názvu obce na tabuli obecního úřadu v Těrlicku. Požadavek na řešení se dostal až na ministerstvo vnitra, které sdělilo, že obecní zastupitelstvo má právo rozhodnout samo. Tím začaly další neshody o úřední zápisy v polštině, zejména v matrikách a osobních dokladech, a to u polských křestních jmen a příjmení.²⁴⁹

Nejvíce konfliktů však vyvolaly polské názvy obcí a názvy zeměpisné v úředních dokladech. Vznesen byl např. požadavek na odstranění přídavného jména z názvu Český Těšín, který ovšem městská rada odmítla. Ministerstvo vnitra v tomto případě navrholo, aby o případné změně rozhodli sami obyvatelé formou referenda.²⁵⁰

Zejména díky změně proevropské politické atmosféry začaly být zaváděny polské nápisy v mnohých obcích na Těšínsku. „Tuto záležitost významně reguloval zákon č. 128/2002 o obcích, na jehož základě bylo možno zavést označení názvu obce, její části, ulic a ostatních veřejných míst a označení budov státních a samosprávních orgánů rovněž v jazyce národnostní menšiny. Zákon dále stanovil, že k tomu může dojít pouze v případě, že v obci

²⁴⁶ SZYMECZEK, Józef. Prosazování práv polské menšiny v České republice na příkladu dvojjazyčnosti a dvojjazyčných názvů. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 90.

²⁴⁷ BORAK, Mečislav. Problém dvojjazyčnosti na Těšínsku po roce 1990. In: *Štúdie a články* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2000/borak.html>.

²⁴⁸ SZYMECZEK, Józef. Prosazování práv polské menšiny v České republice na příkladu dvojjazyčnosti a dvojjazyčných názvů. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 91.

²⁴⁹ BORAK, Mečislav. Problém dvojjazyčnosti na Těšínsku po roce 1990. In: *Štúdie a články* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2000/borak.html>.

²⁵⁰ Tamtéž.

*podle posledního sčítání lidu žije více než 10 % Poláků, z nichž o zavedení dvojjazyčných názvů požádá prostřednictvím petice více než 40 % plnoletých obyvatel polské národnosti*²⁵¹

Nutnost využití petice vyvolala na polské straně protesty. Brzy došlo k novelizaci tohoto zákona, který stanovil hranici pouze na 10 %, ovšem tento návrh musí předložit samotné polské organizace. Realizaci pak schvaluje obecní Výbor pro národnostní menšiny.

Obecně lze říci, že snahy o obnovení dvojjazyčných názvů se nesetkaly s pozitivním ohlasem, ba naopak došlo spíše k prohlubování xenofobních nálad a ožívování starých stereotypů mezi českým a polským obyvatelstvem, které se často projevují vandalstvím.²⁵² Jedná se především o ničení tabulí při vjezdu a výjezdu z obcí či měst, na kterých jsou polské nápisy. Dochází k jejich odcizení nebo posprejování.

Polská menšina na Těšínsku tak může pouze doufat, že se tyto projevy časem uklidní a úplně vymizí. Jelikož žijeme v neustále se rozvíjejícím multikulturním světě, prolínání různých národností a jejich tradic, bude stále přirozenější. Stejně jako na Těšínsku, na jehož území žije více národů pohromadě, bude i v budoucnu docházet ke střetávání odlišných zájmů. Čas ukáže, jak se s tím obyvatelé Těšínska dokážou vyrovnat.

5.4 Shrnutí

Česká část Těšínska, označována Poláky jako Zaolzie, byla od věků významným bodem ve společné historii českého a polského států. Po první světové válce si výhody Těšínska uvědomovaly obě země, a proto se při vytváření společné hranice nových států rozhořel spor o Těšínsko, který vyústil v Sedmidenní válku. Celý konflikt, nesoucí etnické znaky, byl vyřešen až na konferenci v Paříži v roce 1920. Obě země se rozhodnutí Konference velvyslanců podřídily, na polské straně však tato událost zanechala pocit křivdy. Celé území, o které mělo zájem, připadlo Československo. Česká strana se zároveň netajila tím, že jde o největší ústupek, jaký kdy mohla udělat. Obecně lze říci, že politika E. Beneše v tomto sporu byla aktivnější. V roce 1938 se Polsko pokusilo uplatnit své územní nároky vojenským obsazením Těšínska.

Po druhé světové válce se Československo a Polsko stalo součástí Sovětského svazu, přestože se nejdříve pokoušelo o vytvoření vzájemné konfederace. Mezi komunistickou vládou v obou zemích existovaly rozdíly. Mezi jinými v Československu proces obnovy

²⁵¹ SZYMECZEK, Józef. Prosazování práv polské menšiny v České republice na příkladu dvojjazyčnosti a dvojjazyčných názvů. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. Český Těšín: KPvRC, 2009. s. 91.

²⁵² BORÁK, Mečislav. Problém dvojjazyčnosti na Těšínsku po roce 1990. In: *Štúdie a články [online]*. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2000/borak.html>.

v roce 1968 započala komunistická strana sama, kdežto v Polsku se o zásadní změny pokusila veřejnost v odborovém hnutí Solidarity, jelikož hospodářská situace v Polsku byla mnohem horší, často vedla k masovým stávkám. Pád komunistického režimu v Polsku podstatně ovlivnil listopadové události roku 1989 také v Praze.

Rozvoj polského školství byl významně spjat s náboženstvím. V průběhu 20. století se polské školy musely vypořádat jak s nucenou germanizací tak i českizací. Dnes tvoří unikátní systém v ČR, neboť polské menšinové školství má školy mateřské, základní i střední a všechny jsou součástí Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Velký vliv na život obyvatel Těšínska mělo také náboženství, především církev katolická a evangelická. Snahy komunistické strany po druhé světové válce způsobily značný nárůst lidí bez vyznání také mezi Poláky.

Polská menšina se již od druhé poloviny 19. století sdružovala v nejrůznějších organizacích a spolcích. Jejich největší rozvoj nastal v meziválečném období. Po nástupu komunistické vlády mohly působit pouze dva sdružení, a to PZKO a SMP. Kulturní a osvětovou činnost, školství a tisk finančně zabezpečoval stát, což na jednu stranu situaci PZKO usnadňovalo, zároveň ale bylo podřízené stranickému aparátu. Další sdružení se začala rozvíjet až po roce 1989. Mezi nejdůležitější patří Kongres Poláků, který vznikl v roce 1991 a jeho cílem je reprezentace Poláků a jejich zastupování vůči většinové společnosti a orgánům státní správy, samosprávy a v médiích. Zároveň sjednocuje společné zájmy všech polských spolků působících na území. V 90. letech vzniklo politické hnutí Soužití (Coexistentia), jehož cílem bylo reprezentovat všechny národnostní menšiny na českém a slovenském území. Po rozpadu ČSF se z něho stala pouze lokální strana. Vliv na rozvoj kulturního života polské menšiny má mnoho hudebních, tanečních a divadelních souborů, především profesionální Polská scéna Těšínského divadla a loutkové divadlo Bajka.

Oproti minulému století se v současné době česko-polské vztahy zlepšily. Přispěl k tomu jednak konec nedemokratického režimu a oba státy spojila také snaha o členství v EU a NATO. Dobrým příkladem fungující spolupráce jsou tzv. euroregiony, kterých v příhraničí s Polskem působí šest a jeden z nich také v Těšínském Slezsku. Aktuálně největším problémem polské menšiny na Těšínsku je její prosazování práva na dvojjazyčnost v obcích s více než 10 % obyvatel polské národnosti. V posledních letech Poláků v ČR sice přibývá, jedná se ovšem nejčastěji o migranty z Polska. Naopak původního autochtonního obyvatelstva rok od roku ubývá a k polské národnosti se na Těšínsku hlásí stále méně lidí. I přesto hlavní prioritou polské menšiny bude uchování své národní identity a kulturního odkazu předků.

6 Pedagogická aplikace

Poslední kapitola se věnuje pedagogické aplikaci tématu polské menšiny v ČR a ČSR ve výuce, a to zejména na základní škole a gymnáziu. Vycházet budeme z aktuálních Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání z roku 2013²⁵³ a pro gymnázia z roku 2009²⁵⁴. Pokusíme se vymezit konkrétní vzdělávací oblasti a obory, převážně ze společenskovední oblasti, ve kterých lze toto téma využít. Představíme možný návrh pracovního listu, který lze použít ve výuce.

6.1 Zařazení v RVP

Dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání lze problematiku polské národnostní menšiny v ČR a ČSR nejlépe uplatnit ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost pro 2. stupeň základní školy a nižší stupeň víceletých gymnázií, která se zaměřuje na dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí. Pod tuto oblast spadají vzdělávací obory Dějepis a Výchova k občanství. Téma postavení polské menšiny lze využít také v průřezových tématech Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. V Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia se vzdělávací oblast Člověk a společnost dělí na vzdělávací obory Občanský a společenskovední základ a Dějepis. Tato oblast využívá společenskovední poznatky získané v základním vzdělávání, rozvíjí je a učí žáky zpracovávat je v širším myšlenkovém systému. Její součástí jsou i zcela nové obsahové prvky.

V rámci vzdělávacího oboru Dějepis můžeme tematiku polské menšiny zařadit do obsahu Moderní doba, který se zabývá politickým uspořádáním Evropy a úlohou USA ve světě po první světové válce. Problematiku polské menšiny lze spojit s rozpadem rakousko-uherské monarchie a formováním nástupnických států Československa a Polska, jelikož spory o hranice obou zemí měly zásadní vliv na vytvoření menšiny z původního polského obyvatelstva Těšínska. V našem případě předpokládáme, že větší pozornost tématice polské menšiny bude věnována ve školách na území Těšínského Slezska, proto ji lze propojit s celkově hlubším pohledem na historii regionu a místních dějin na původ polského obyvatelstva. Pro gymnaziální vzdělávání je v Dějepisů připraven vzdělávací obsah Moderní

²⁵³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.*[online]. Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/214/>.

²⁵⁴ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.*[online]. Národní ústav pro vzdělávání. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>.

doba I – Situace v letech 1914-1945, ve kterém se mohou studenti kriticky zamýšlet nad rozdělením Těšínska ve 20. letech 20. století.

Vzdělávací obor Výchova k občanství v rámci vzdělávacího obsahu Člověk ve společnosti nabízí možnost definovat pojem národnostní menšina, učit respektu ke kulturním zvláštnostem a tolerantním postojům k menšinám. Učivo se zaměřuje mezi jinými na téma naše obec, region, kraj, které je možné pojmout jako exkurzi na zajímavá a památná místa, která jsou spojena s polskou kulturou na Těšínsku. Další vzdělávací obsah Člověk, stát a právo klade důraz na lidská práva, tedy i na práva menšin. Zde můžeme zdůraznit, jaká práva měla v průběhu historie polská menšina a jak je dokázala využít na příkladě rozvinuté kulturně-osvětové sítě organizací, spolků a škol. V gymnaziálním vzdělávání vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ nabízí v rámci vzdělávacího obsahu Člověk ve společnosti a Člověk ve státě, zabývat se lidskými právy, rozvíjet respekt ke kulturním odlišnostem a rozdílům v projevech příslušníků různých sociálních skupin. Lze se zaměřit na roli předsudků ve společnosti, a na to jaký mají vliv na vytváření vzájemných vztahů.

Průřezové téma Multikulturní výchova nabízí komplexní pohled na problematiku etnických skupin a respektování jejich kultury, tradic a hodnot. Částečně se prolíná se vzdělávací oblastí Člověk a společnost. V rámci Těšínského Slezska lze zdůraznit polské lidové zvyky, folklór, ale i specifické nářečí. Zmínit můžeme i průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, ve kterém lze nahlížet na problematiku polské menšiny v souvislosti česko-polských vztahů jak v minulosti, tak i v evropské perspektivě v současnosti. Seznámit se s kulturou polské menšiny na Těšínsku a v ČR, ale i Poláků v Polsku. Obdobně jsou tato témata rozvíjena v gymnaziálním vzdělávání.

Téma je bohaté na mezipředmětové vztahy. Zdůrazníme alespoň vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, jelikož polská menšina na Těšínsku používá jak polský a český jazyk, tak i specifické nářečí. Vzdělávací oblast Umění a kultura může propojit rozmanitý písňový i taneční folklór na Těšínsku.

6.2 Pracovní list „Národ a národnostní menšiny“

Pracovní list Národ a národnostní menšiny je určen pro 2. stupeň základních škol a nižší stupeň víceletých gymnázií. Zaměřuje se na pochopení pojmů národ a mnohonárodnostní stát. Žáci se seznámí s rozlohou Československé republiky nejen podle konkrétních států, které ji tvořily, ale také podle národnostních skupin. Žáci definují pojem národnostní menšina a podle grafu vypíšou nejpočetněji zastoupené menšiny v ČR po první světové válce.

Nejlépe využitelný bude tento pracovní list v hodinách občanské výchovy. Lze jej také začlenit k průřezovému tématu Multikulturní výchova. Obsahově přesahuje rovněž do dějepisu a částečně i do geografie. Mezi klíčové kompetence, které pracovní list rozvíjí, patří zejména kompetence občanská, k řešení problémů a komunikativní.

Pracovní list je koncipován pro samostatnou práci žáků. K tomu je přizpůsoben textový i obrázkový materiál. Pro zvýšení efektivity a kontrolu dosažených cílů by bylo vhodné promítnout pracovní list na interaktivní tabuli, aby si žáci mohli zkontrolovat svoje odpovědi. Zhodnocení vyučovací hodiny a zpětná vazba může probíhat formou diskuze. Žáci formulují svůj názor na národnostní menšiny žijící v České republice a budou schopni zhodnotit klady a zápory mnohonárodnostního státu. Na tuto hodinu je možné navázat charakteristikou národnostních menšin žijících na českém území, na práva, které národnostním menšinám garantuje stát, anebo na témata zaměřena na rozvoj tolerance.

6.3 Pracovní list „Polská národnostní menšina na Těšínsku“

Pracovní list Polská národnostní menšina na Těšínsku částečně navazuje na pracovní list Národ a národnostní menšiny. Opět je pro žáky 2. stupně základní školy a nižší stupeň víceletých gymnázií. Zaměřuje se na polskou národnostní skupinu, která je soustředěna především na území Těšínského Slezska, a proto jej lze nejlépe využít ve školách na Těšínsku. Žáci budou umět vysvětlit, za jakých okolností vznikla na Těšínsku polská národnostní menšina, a na základě poskytnutých informací zaznamenají do mapy průběh česko-polské hranice. Žáci se seznámí se s místními historickými památkami a budou umět definovat pojem euroregion.

Pracovní list lze použít jak v hodinách občanské výchovy, tak v průřezovém tématu Multikulturní výchova. Z hlediska mezipředmětových vztahů pracovní list rozvíjí znalosti v historii a geografii. Rozvíjeny budou kompetence občanské, k řešení problémů a komunikativní.

Výuka by měla probíhat v počítačové učebně, jelikož k řešení některých úkolů budou žáci potřebovat internet. Závěrečnou část hodiny by měla tvořit diskuze. V té žáci vyjádří svůj názor na spor o Těšínsko. Představí si osudy polské menšiny, které se tento spor a jeho řešení nejvíce týkal. Na konci hodiny by žáci mohli dostat za úkol zjistit, zda někdo z jejich příbuzných v této době na Těšínsku nežil, a pokud ano, pokusit se povyprávět jeho životní příběh.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat situaci polské menšiny v Československu a v České republice v kontextu česko-polských vztahů. V rámci daného rozsahu práce se cíl podařilo naplnit.

Diplomová práce je členěna do šesti kapitol. První kapitola poskytuje teoretický rámec a vymezuje základní pojmy spojené s problematikou národnostních menšin. Nastiňuje charakteristiku pojmů národ, nacionalismus, etnická skupina a etnicita. Věnuje se pochopení podstaty etnického konfliktu a multikulturalismu. Druhá kapitola je věnována česko-polským vztahům v rámci historických souvislostí. Pozornost je věnována především období od první světové války po současnost. Pro komplexní pohled na vzájemné vztahy je zde zmíněna také nejstarší historie obou států, kterou od začátku charakterizovaly spory o slezské území, které do značné míry ovlivnilo relace mezi Českou republikou a Polskem i v novodobé historii. Třetí kapitola popisuje oblast Těšínského Slezska jak v historické, tak i geografické a demografické perspektivě. Jsou zde představeny nejdůležitější okamžiky česko-polských konfliktů o podobu společné hranice v letech 1918-1920, které byly po neúspěšných jednáních ukončeny až na konferenci ve Spa v roce 1920, kdy Těšínsko připadlo definitivně Československu. Dále je zmíněn předválečný pokus Polska připojit Slezsko zpět ke svému území v roce 1938, který byl po válce zneplatněn. Ve čtvrté kapitole je důraz kladen na organizaci polské národnostní menšiny, která vznikla po první světové válce, v důsledku sporů o hranice mezi Československem a Polskem. Polská menšina tvoří na Těšínsku kompaktní společenství, které se realizuje v mnoha kulturně-osvětových i politických institucích. Kapitola charakterizuje polské národnostní školství, různé druhy organizací a spolků. Pozornost je věnována také náboženství, které mělo na Těšínsku vždy významné postavení. Pátá kapitola vymezuje současný vývoj česko-polských vztahů, především v rámci příhraniční spolupráce. Popisuje změnu demografických údajů polské menšiny v ČR s přihlédnutím k výsledkům sčítání lidu z roku 2011. Charakterizuje také aktuální problémy polské menšiny na Těšínsku. Šestá kapitola je zaměřena na pedagogickou aplikaci daného tématu. Pozornost je věnována jeho začlenění do vzdělávacích oblastí a oborů jak v základním, tak i v gymnaziálním vzdělávání.

Lze předpokládat, že situace polské menšiny v České republice i česko-polské vztahy se budou i nadále dynamicky rozvíjet, proto se bude tato tematika nabízet k dalšímu rozpracování.

Seznam zkratek

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSR – Československá republika

EU – Evropská unie

SNK ED – Evropští demokraté

KSČ – Komunistická strana Československa

RNKC – Národní rada Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego)

NATO – Severoatlantická aliance

PZKO – Polský kulturně-osvětový svaz (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy)

SMP – Sdružení polské mládeže (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej).

SPOZ – Strana Práv Občanů ZEMANOVCI

V4 – Visegrádská čtyřka

ZNV – Zemský národní výbor pro Slezsko

Literatura

ADAMOVIČ, Karolina et al. *Politologický slovník*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2001. 284 s. ISBN 80-7179-469-4.

BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. 415 s. Universum; sv. 3. ISBN 80-7042-807-4.

BAKALA, Jaroslav. Středověké Těšínsko do roku 1450. In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 17-30.

BARAN, Ivo. Polská menšina v Československé republice. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 30-35. ISBN 978-80-87381-00-7.

BARAN, Ivo. Polská menšina v československo-polských vztazích mezi světovými válkami. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 36-41. ISBN 978-80-87381-00-7.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 347 s. Politologická řada; sv.4. ISBN 80-85959-47-X.

BARŠA, Pavel. STRMISKA, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 329 s. Politologická řada; sv. č. 5. ISBN 80-85959-52-6.

BOČEK, Pavel. *Dějiny střední, jihovýchodní a východní Evropy. Středověk (do roku 1526)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 215 s. ISBN 80-210-1151-3.

BORÁK, Mečislav. Německá okupace Těšínského Slezska. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 42-59. ISBN 978-80-87381-00-7.

BORÁK, Mečislav. Problémy polské menšiny v ČR v 90. letech. In: *Národnostní menšiny a majoritní společnost v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století: sborník z mezinárodní vědecké konference: Opava, 13.-14.10.1998*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 1998. s. 230-241. ISBN 80-86224-04-X.

BORÁK, Mečislav. Těšínsko v letech 1938-1945. In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 102-117.

DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 - 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. 384 s. ISBN 80-86547-07-8.

DURMAN, Karel. *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 531 s. ISBN 80-7184-672-4.

FRIEDL, Jiří. Polská menšina v letech 1945-1956. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 60-67. ISBN 978-80-87381-00-7.

GAŚSIOR, Grzegorz. Rozdělení Těšínského Slezska v letech 1918-1920. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 22-29. ISBN 978-80-87381-00-7.

GAWRECKÁ, Marie. *Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2004. 195 s. ISBN 80-7248-233-5.

GAWRECKI, Dan. Těšínsko v období mezi světovými válkami (1918-1938). In: *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava: Advertis, 1992. s. 81-101.

GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. Poznání; Sv. čís. 2. ISBN 80-900892-9-1.

GELLNER, Ernest. Nacionalismus. In: *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 403-417. Studijní texty; sv. 29. ISBN 80-86429-20-2.

HIRT, Tomáš. Svět podle multikulturalismus. In: *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. s. 9-76. ISBN 80-86898-22-9.

HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s. Studijní texty; sv. 29. ISBN 80-86429-20-2.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.

JANICKI, Marko. Evropa a etnický konflikt. In: *Etnická různorodost jako zdroj konfliktů: grantové vědecké projekty*. V Praze: Oeconomica, 2005. 164 s. ISBN 80-245-0941-5.

JASIŃSKI, Zenon. Školství. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. s. 184-213. Spis; č. 107/1997. ISBN 80-7042-479-6.

JELÍNEK, Petr. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918-1924*. Vyd. 1. Opava: Matice slezská, 2009. 226 s. ISBN 978-80-86887-12-8.

JOSIEK, Władysław. Náboženský život. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. s. 165-183. ISBN 80-7042-479-6.

JOSIEK, Władysław. Společenské organizace a instituce. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. s. 149-164. ISBN 80-7042-479-6.

KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 407 s. ISBN 80-246-0655-0.

KLIMEK, Antonín. KUBŮ, Eduard. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: ISE, 1995. 115 s. ISBN 8085241889.

KOHN, Hans. Nacionalismus. In: *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 403-417. Studijní texty; sv. 29. ISBN 80-86429-20-2.

KOHN, Hans. Podstata nacionalismu. In: *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. s. 119-126. Etnologická řada; sv. č. 5. ISBN 978-80-7325-283-0.

LAKOMY, Miron. Stosunki polsko-czeskie na początku XXI wieku. In: *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 2011. s. 213-236. ISBN 978-83-226-1973-5.

LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník. Sv. 1, A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

LORD, Christopher. Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky. In: *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. s. 25-32. ISBN 80-86103-23-4.

MACŮREK, Josef. *Češi a Poláci v minulosti. 1*. Vyd. 1. Praha, 1964. 434 s.

MAŁYSZ, Bohdan. Kontroverze současnosti v dějinné souvislosti. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 102-112. ISBN 978-80-87381-00-7.

MAŁYSZ, Bohdan. Úřední jazyky a jazyk lidu. O těšínské polštině v dávných dobách. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 16-21. ISBN 978-80-87381-00-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MEINECKE, Friedrich. Obecně o národu, národním státu a světoobčanství. In: *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 46-53. Studijní texty; sv. 29. ISBN 80-86429-20-2.

MURYC, Jiří. *Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7368-932-2.

OLSZEWSKI, Marek. Euroregion Těšínské Slezsko jako příklad polsko-české přeshraniční spolupráce. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 94-101. ISBN 978-80-87381-00-7.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

ŘEZNÍK, Miloš. *Dějiny Polska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. 578 s. ISBN 978-80-7277-408-1.

SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011. 146 s. PNK; sv. 5. ISBN 978-80-7363-380-6.

SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*. Vyd. 2., rozš. Brno: Atlantis, 1999. 187 s. ISBN 80-7108-184-1.

SIWEK, Tadeusz, ed. a ZAHRADNÍK, Stanislav, ed. *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. 115 s. ISBN 80-7285-009-1.

SIWEK, Tadeusz. Demografická charakteristika Poláků v ČR. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. s. 43-66. Spis; č. 107/1997. ISBN 80-7042-479-6.

STÝSKALÍKOVÁ, Věra. Modely přístupu k národnostním menšinám a imigrantům a jejich projevy v české politice. In: *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 139 s. Politologická řada; sv. č. 20. ISBN 80-7325-050-0.

SZYMECZEK, Józef. KASZPER, Roman. Poláci v České republice v době transformace společnosti po roce 1989. In: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 82-89. ISBN 978-80-87381-00-7.

SZYMECZEK, Józef. NOWAK, Krzysztof. Poláci v Těšínském Slezsku do roku 1918. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 9-13. ISBN 978-80-87381-00-7.

SZYMECZEK, Józef. Prosazování práv polské menšiny v České republice na příkladu dvojjazyčnosti a dvojjazyčných názvů. In.: *Poláci na Těšínsku: studijní materiál*. 1. vyd. Český Těšín: Kongres Poláků v České republice, 2009. s. 90-93. ISBN 978-80-8738-00-7.

SZYMECZEK, Józef. Rola Kościołów w życiu narodowym Polaków na Zaolziu. In: *Polacy na Zaolziu 1920-2000: zbiór referetów z konferencji naukowej, która odbyła się 13.-14. 10. 2000 w Czeskim Cieszynie = Poláci na Těšínsku*. Wyd. 1. Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2002. s. 141-150. ISBN 80-238-8050-0.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 215 s. Studijní texty; sv. 43. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

ZAHRADNIK, Stanisław. Vydavatelská činnost a sdělovací prostředky. In: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. s. 121-148. Spis; č. 107/1997. ISBN 80-7042-479-6.

ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 434 s. Student. ISBN 978-80-87212-38-7.

ŽÁČEK, Rudolf. *Projekt československo-polské konfederace v letech 1939-1944*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2001. 247 s. ISBN 80-86224-16-3.

ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 214 s. Stručná historie států; sv. č. 33. ISBN 80-7277-245-7.

Elektronické zdroje

BORÁK, Mečislav. Problém dvojjazyčnosti na Těšínsku po roce 1990. In: Štúdie a články [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/archiv/1-2000/borak.html>

BURYÁNEK, Jan. 2002. *Interkulturní vzdělávání*. [online]. [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf.

EUREGIO PL-CZ. *Euroregion Těšínské Slezsko* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-tesinske-slezsko/euregio-pl-cz/>.

Euroregion Tešínské Slezsko. [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-tesinske-slezsko/>

Historia Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej. In: Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=historia

Historia teatru cieszyńskiego. In: Těšínské divadlo [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.tdivadlo.cz/index_pl.php?body=o-nas_pl&kate=historie

Historie V4. In: Visegrad Group [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/historie>

Chceme, abyste o nás veděli! *Euroregion Těšínské Slezsko* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-tesinske-slezsko/chceme-abyste-o-nas-vedeli-2/>.

Informace o sčítání. In: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/o_scitani

Kaczyńský: Obsazení části čs. pohraničí v r. 1938 byl. In: *Euroskop.cz* [online]. 2009 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/38/13403/clanek/kaczy-sky-obsazeni-casti-cs-pohranici-v-r-1938-byl-hrich/>

Kongres Polaków w Republice Czeskiej. *Kongres Polaków w RC* [online]. [cit. 2014-04-18]. Dostupné z: <http://www.polonica.cz/index.php?h=132367506437434643&m=132367506437434643>.

KOPEČEK, Lubomír. Coexistencia-Soužití a politická reprezentace polské menšiny na Těšínsku. In: Středoevropské politické studie [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=169>.

Národnostní menšiny. Vláda České republiky [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

O nas: Historia PTTŚ BeskidŚląski. *PTTŚ BeskidŚląski* [online]. ©2011 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.ptts-beskidslaski.cz/o-nas/>.

O PZKO. *PZKO* [online]. © 2010 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://pzko.cz/pzko/o-pzko/261.html>.

Obyvatelstvo podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Česká republika a kraje - Moravskoslezský kraj. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/AA002CC779/\\$File/OBCR614.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/AA002CC779/$File/OBCR614.pdf)

Polské národnostní školství. In: Moravskoslezský kraj [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/polske-narodnostni-skolstvi-9665>

Postaw na polskość - Ewa Farna twarzą kampanii. In: OX.PL [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,15603,farna-twarza-kampanii-wideo.html>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Národní ústav pro vzdělávání. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/214/>.

Statistiky. In: Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: [www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/0E0024183C/\\$File/0001132306.xls](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/0E0024183C/$File/0001132306.xls)

Těšínské Slezsko. *Euroregion Těšínské Slezsko* [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/tesinske-slezsko/>

Veřejná databáze. Český statistický úřad [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=18&expand=1&

Výsledky voleb a referend. In: *Volby.cz* [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012 [online]. 2013 [cit. 2014-04-12]. ISBN 978-80-7440-079-7. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/dokumenty-rady/zprava_2012_tiskarna.pdf

Zdroje obrázků z pracovních listů:

Archeopark Chotěbuz. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.archeopark-chotebuz.cz/fotogalerie>

Cieszyn robi wrażenie. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.cieszyn.pl/?p=categoriesShow&iCategory=331>

Cieszyn robi wrażenie. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.cieszyn.pl/?p=antiquesShow&iAntique=141>

EUREGIO PL-CZ. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.euroregions.org/cz/index/euroregiony-w-polsce/11.html>

National Geographic Česko. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/tesinsko-zname-i-nezname-aneb-osveta-snadno-a-rychle-coz-se-dnes-ceni%E2%80%A642385/>

Obec Vendryně. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.vendryne.cz/zivot-obce-1/zajimavosti-v-obci/>

Prvá česko-slovenská republika. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%B4bor:Prvn%C3%AD_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_1_republika_do_1928.jpg

Składnica Górnośląska. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://www.skladnica-gornoslaska.pl/index.php?go=stroje_ludowe

Státní symboly. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://vlast.cz/symboly-ceskoslovenska/>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Pracovní list „Národ a národnostní menšiny“

Příloha č. 2 – Pracovní list „Polská národnostní menšina na Těšínsku“

Úkol č. 1

Připomeňte si, kdy a za jakých podmínek vznikla Československá republika.

S vytvořením společného státu Čechů a Slováků počítal zahraniční i domácí český odboj již v průběhu první světové války. Dne 18. října 1918 byla vydána Washingtonská deklarace, neboli Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou československou, tedy prohlášení československé nezávislosti exilovou vládou. Rakousko-Uhersko přistoupilo na mírové podmínky USA 27. října 1918. To znamenalo konec monarchie a uznání práv Čechoslováků. Dne 28. října 1918 byla československá samostatnost vyhlášena veřejně na Václavském náměstí. Dva dny od vyhlášení samostatnosti v Praze se k Čechům Martinskou deklarací připojili také Slováci. O rok později se stát rozrostl o Podkarpatskou Rus.

Úkol č. 2

Z kolika historických zemí se nově vzniklá Československá republika skládala? Vepište jejich názvy do mapky.

Úkol č. 3

Československá republika vznikla jako mnohonárodnostní stát. Vysvětlete vlastními slovy, co znamenají následující pojmy:

stát –

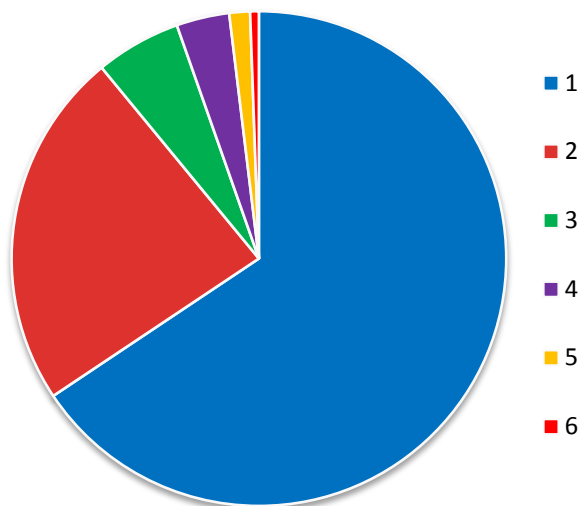
národ –

mnohonárodnostní stát –

Úkol č. 4

Národnostní složení ČSR v roce 1921

Jaké národnostní skupiny tvořily Československou republiku ve 20. letech 20. století? Dopište do legendy grafu, která národnost v ČSR převažovala a kterých bylo méně. Pokuste se také na mapě vyznačit, v jakých oblastech žily nejvíce zastoupené národnostní menšiny.

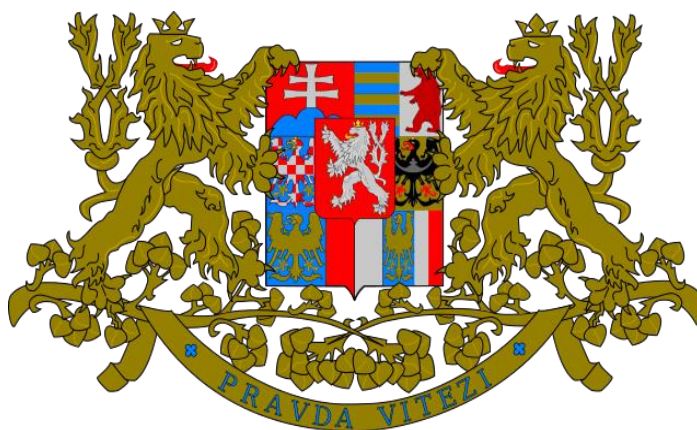
Úkol č. 5

Připomeňte si, co jsou to státní symboly.

Se vznikem samostatného státu nastala potřeba nových státních symbolů. Státní symboly jsou předměty, které si stát ústavou určil jako své oficiální nezaměnitelné označení. Symboly vycházejí z tradic státu a stát reprezentují. Státní symboly České republiky jsou uvedeny v Ústavě ČR a jsou to: velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna. V roce 1920 byly v podobě, v jaké je známe dnes pouze státní vlajka a hymna.

Úkol č. 6

Prohlédněte si Střední státní znak, který patřil ke státním symbolům ČSR, a určete, jaký symbol patřil konkrétním historickým zemím.

.....

.....

.....

.....

.....

Úkol č. 7

Zjistěte, jak se změnilo národnostní složení Československa po druhé světové válce.

Po druhé světové válce a událostech bezprostředně po ní následujících došlo k homogenizaci společnosti. Největší německá národnostní menšina byla odsunuta z pohraničí. Až do roku 1989 nebyla ostatním národnostním skupinám věnována prakticky žádná pozornost. Po roce 1989 Československá, později Česká republika, podepsala mezinárodní smlouvy upravující práva a povinnosti národnostních a etnických menšin. Po rozdělení Československé republiky 1. ledna 1993 se mezi stávající skupiny zařadila i slovenská národnostní menšina. V současné době je v České republice uznáno čtrnáct národnostních menšin.

Úkol č. 8

Pokuste se definovat pojem národnostní menšina.

.....

.....

Úkol č. 9

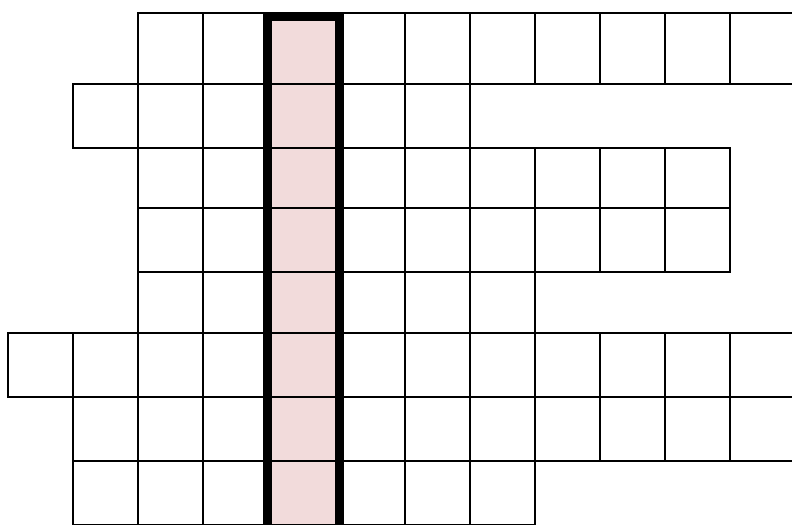
Jaké národnosti v ČR dnes žijí? Vyhledejte na internetu, které to jsou, a určete tři nejpočetnější.

.....

.....

Úkol č. 10

Vyluštěte křížovku a určete, co znamená výsledné slovo tajenky.

1. Jaká forma vlády byla zřízena v První republice?
2. Jaké zvíře má ve svém znaku Slezsko?
3. Před první světovou válkou byly české země součástí jakého státního útvaru?
4. Nejpočetnější menšina v ČR po roce 1993.
5. Autor hudby české hymny.
6. Název deklarace ze dne 18. října 1918.
7. Jakou formou státního zřízení byla část českých zemí od roku 1938?
8. První československý prezident.

Polská národnostní menšina na Těšínsku (pracovní list)

Úkol č. 1

Připomeňte si, za jakých podmínek vznikla polská národnostní menšina na Těšínsku.

Polská národnostní menšina je územně nejkompaktnější národnostní menšinou v ČR. Znamená to, že většina osob hlásících se k polské národnosti žije na jednom území, a to na české straně Těšínského Slezska. Po rozpadu Rakouska-Uherska vznikl mezi nově konstituovanými státy Československem a Polskem spor o Těšínsko. Byla uzavřena provizorní dohoda, podle které spadalo pod polskou správu 77 % území Těšínského knížectví. Města Bohumín, Karviná, Těšín, Třinec a Jablunkov se ocitla na polské straně. K vyřešení sporu došlo až díky arbitráži velmocí na mírové konferenci ve Spa v červenci 1920. Dle tohoto rozhodnutí získalo Československo celou ostravsko-karvinskou oblast a košicko-bohumínskou dráhu, která tehdy představovala jediné železniční spojení českých zemí se Slovenskem.

Úkol č. 2

Vyznačte na mapě Těšínska, kde probíhala provizorní hranice v roce 1918 a jak se tato hranice změnila po roce 1920. Pokuste se určit, jakým přínosem bylo pro Československo nové území, a naopak co ztratilo Polsko.

Úkol č. 3

Prohlédněte si mapu Těšínska ještě jednou a pokuste se určit, která města se dnes jmenují jinak.

Úkol č. 4

Těšínské Slezsko dostalo svůj název podle města Těšina, které bylo v roce 1920 rozděleno na Český Těšín a Cieszyn. Přečtěte si, podle čeho bylo město pojmenováno.

Tam kde nyní město Těšín se rozkládá, bývaly před dávnými časy husté nepřehledné lesy. Do těchto lesů dali se na honbu zvěře tři synové polského knížete z rodu Piastova. Odloučili se v lesích od sebe, že zabloudivše nemohli se nalézt. Dlouho usilovně hledali jeden druhého, troubili na své trubky lovecké, ale v tomto kraji hornatém a tmavými lesy pokrytém marné bylo hledání. Unaveni na smrt', bez mála již zoufajíce, sešli se konečně všichni tři bratři náhodou u studánky, která poskytla jim želaného osvěžení. U studánky této otevřel se jim čarokrásný výhled do údolí, v němž klikatě se vine až do nedozírné dálky řeka Olza. Těšili se šťastnému shledání a pojmenovali toto místo Těšín, polsky Cieszyn. Nedaleko od studánky vybudovali pak lovecký zámeček, kol něhož později povstala osada, která přijala ono jméno Těšín. Na půdě lesům odňaté povstalo město dosti značné a hrad, na němž sídlívali knížata z rodu Piastova. Nyní stojí u studánky památník, který v jazyku německém, latinském a polském vypravuje, že sešli se tam bratři Bolko, Lešek a Těšimír.

František Sláma - Slezské pohádky a pověsti

Úkol č. 5

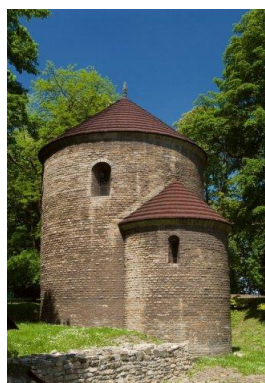
Zjistěte, co mají společného tyto dva obrázky. K jednomu z nich se váže pověst spojená s Těšínskem.

Úkol č. 6

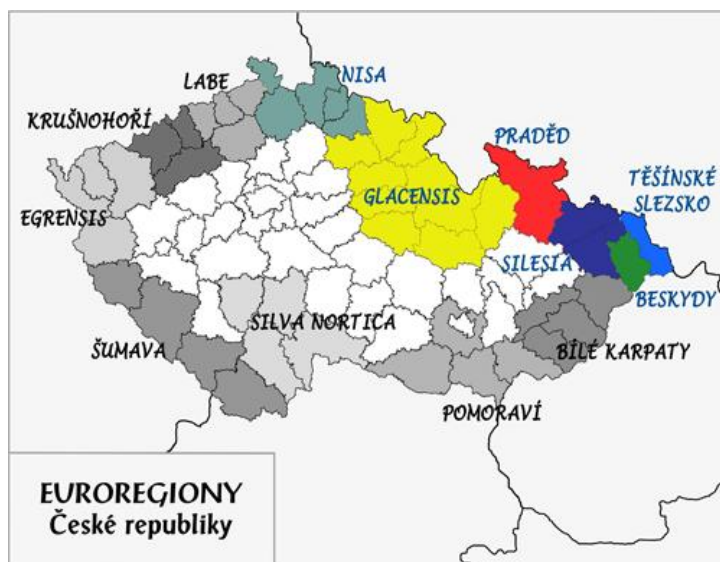
Český Těšín a Cieszyn jsou nejstarší města Těšínského Slezska, proto se na jejich území nachází mnoho historických památek. Přiřaďte správné názvy k obrázkům. Uhodnete, která z těchto památek se nenachází na území města Těšína?

vápenné pece – rotunda sv. Mikuláše – Piastovská věž – studna Tří bratří – archeopark

Úkol č. 7

Po vstupu České republiky a Polska do Evropské Unie v roce 2004, se začala rozvíjet spolupráce mezi oběma zeměmi v rámci tzv. euroregionů. Pomocí internetu vyhledejte, co znamená pojem euroregion a co je jeho cílem.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Jana Zahradníková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Situace polské menšiny v Československu a v České republice v kontextu česko-polských vztahů
Název v angličtině:	The situation of the Polish minority in Czechoslovakia and the Czech Republic in the context of Czech-Polish relations
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá situací polské menšiny v Československu a v České republice. Charakterizuje česko-polské vztahy v průběhu dějin, především v rámci Těšínského Slezska, které do značné míry ovlivnilo relace mezi Českou republikou a Polskem i v novodobé historii. Pozornost je zaměřena na demografické změny polské národnostní menšiny v České republice, která vznikla v roce 1920 a je tvořena autochtonním obyvatelstvem žijícím převážně na Těšínsku. Práce popisuje různé oblasti života polské menšiny, především národnostní školství, kulturně-osvětové spolky a organizace, vliv náboženství, ale také současný vývoj menšiny.
Klíčová slova:	národnostní menšina, polská menšina, Těšínsko, česko-polské vztahy
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the situation of a Polish minority in Czechoslovakia and the Czech Republic. It describes Czech-Polish relations throughout history, especially in the context of the Czech part of Tesin, which largely affected the relationship between the Czech Republic and Poland, also in modern history. Attention is focused on the demographic changes of the Polish minority in the Czech Republic. The minority was founded in 1920 and is made up of the native population that lives predominantly in Těšín Silesia. This work describes various aspects of life of the Polish minority, especially its education, cultural-educational societies and organizations, the influence of religion and also the current development of minorities.
Klíčová slova v angličtině:	national minority, Polish minority, Těšín Silesia, Czech-Polish relations
Přílohy vázané v práci:	2 pracovní listy
Rozsah práce:	89 stran
Jazyk práce:	Český jazyk